

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IUNIE 2015

Cum s-a vândut Alaska

Noua Serbie din Donbass

Povestea whiskyului

ПЯТЭСНА

ВЪШТЕ
СІЕГО

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IUNIE 2015

Cum s-a vândut Alaska

Noua Serbie din Donbass

Povestea whiskyului

SUMAR

iunie

2015

4 Apostolii libertății
O. GOGA

SĂ NU UȚI, DARIE!

5 Morții noștri
T. ISTRATE

8 Bunicul – culac,
nepotul – comunist
I. CAȘU

11 Istoricul
dobitoacelor
O. GÂRLEA

12 Mitică cel sucit
D.A. Sturdza
I. BULEI

15 Cum nu a vândut
George Pomuț Alaska
I. BISTREANU

20 Mircea Ionescu-
Quintus
la Cotul Donului
M. MOȘNEAGU

23 Pe vremuri
oamenii își trimiteau
scrisori
G. FILITTI

**AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ**

28 Cum i-a pețit
CIA nevastă
teroristului al Awlaki
M. STORM

EVENIMENT

32 Fotografii
de război
la Hanul Gabroveni

EXCLUSIVITATE

33 Un rege curajos
Belgia în
Primul Război Mondial
PH. BEKE

37 Casa memoriei
Muzeul Regal al Armatei
și al Istoriei Militare
din Belgia
M. DURAN

71 Polonia trebuie
să renască întreagă
Diaspora poloneză
din S.U.A. luptă
pentru frontierele țării.
1940-1945
A. A. WAWRYNIUK

41 La război, fără
gloanțe
Cât de pregătită
era România în 1914
I. GIURCĂ

44 Serbia
din Donbass
I.G. ANDREI

magazin istoric

Anul XLIX – serie nouă – nr. 6 (579)

iunie 2015

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

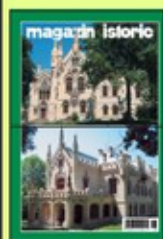
1 La 14 iunie 1381, capul revoltei țăranilor englezi, Wat Tyler, îi prezenta regelui Richard al II-lea o listă de revendicări. Momentul este surprins în această miniatură ce ornează o copie din 1470 a *Cronicilor* lui Jean Froissart (1337-1405)

2 Chipul lui Tudor Vladimirescu, simbol al mișcării de la 1821 din Țara Românească, era cunoscut doar prin portretul votiv de pe ușa bisericii din satul Prejna. Recent, în pictura interioară a Bisericii „Sfinții Nicolae și Spiridon” din Cerneți, a fost identificată o altă reprezentare a sa, de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, el apărând în dulamă gălbuie și într-un antieru cu dungi albe și negre

3 Iacob al IV-lea (1488-1513) a fost unul dintre cei mai populari regi ai Scoției, cel care a descoperit într-o călătorie la Abația ordinului benedictin-tironian de la Lindores o băutură cu un gust aparte, inventată de John Cor: whisky. Aici alături de soția sa Margaret Tudor

4 D.A. Sturdza s-a născut în 1833, la Miclăușeni, în conacul familiei Sturdza, ca fiu al logofătului Alexandru Sturdza, vestit colecționar de cărți și manuscrise rare, pasiune moștenită și de fiu, ajuns om politic liberal și prim-ministru al României. Castelul în stil neogotic târziu de la Miclăușeni a fost construit de Gheorghe Sturdza între 1880-1904, pe locul fostului conac

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Secretar general de redacție
Cristina Păiușan-Nuică

Redactori:
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III, 285,
287, Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15, Căsuța
poștală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

VIZIONARI DE LA 1848

OCTAVIAN GOGA

Zia de 3/15 mai 1848 e stâlpul de foc, ce s-a aprins după veacuri de întunec, e prima zi a libertății noastre politice. Cu cât cumpănim mai bine istoria Ardealului, cu atât ne apare mai plină de înțeles toată durerea aceleora care am trăit pe aceste meleaguri.

Povestea noastră e deopotrivă de simplă și de tristă. Stăpânirea străină strângea neconținut ca niște chingi de fier un trup viguros. S-a dus lupta sângelui, pe aceste plaiuri, o mie de ani. Deschideți cărțile vremii și veți vedea la fiecare perioadă istorică un călău care ne cerea sufletul; la fiecare pagină, o cursă întinsă. Erau zadarnice toate formulele de reconciliere, toate supliciile la înaltul chezar-crăesc scaun de la Viena, toate plângerile latinești care muzeau în cancelariile principilor Transilvaniei. Toate erau în zadar! O singură dogmă putea să ne smulgă din închisoarea seculară: ideea libertății naționale, conștiința diferențierii de sânge cu toate consecințele ei logice. Prin instinctele lui de conservare, țărânul a înțeles această lege fatală a istoriei. Îngrădit în limbă, în basme, în viziuni și tradiții seculare, el a trăit de-a pururi într-o cetate neînvinșă.

Trebuia să vie însă o pleiadă intelectuală, care să dea o justificare de principiu acestei diferențieri din lumea instinctelor și să introducă în conștiința publică fermentul programatic al unei idei.

Acest rol l-au avut vizionarii noștri de la 1848. Ei au codificat din instinctul maselor un crez, un program politic. Aici, de pe această piatră, în cadrul câmpenesc, simbol al înrudirii unui popor cu pământul, s-a desfășurat marea adunare. Reconstructuiți tabloul: sub cerul albastru de primăvară, într-o zi de mai, patruzeci de mii de frați în haine albe băteau țarina verde. Erau viitorii lăncieri prinși de flacăra revoluției. La mijloc, statul major înconjurat de clerici: Șaguna, îndrășnețul ierarh diplomat, Cipariu, ascetul scripturilor bătrâne, Avram

Iancu, dârz și întunecat ca un început de furtună, viteazul popa Balint, Axente Sever, voinic ca o prăvălire de munte... Într-un colț ardeau înfrigați de epopee ochii lui Bălcescu. Strălucea soarele de mai, era noutate și vijelie în suflete. Svâcnea ca o sevă proaspătă înviearea unui neam. În această atmosferă de mare praznic necunoscut încă, s-a ridicat pe piatră un om firav cu chip de apostol.

Era Simeon Bărnuțiu, cărturarul tribun. Cuvântul lui se rostea lapidar și apăsător, ca o sentință târzie după un proces milenar: „Nu mergem la masa constituției ungurești, bucatele ei sunt otrăvite pentru noi...”.

Ce a urmat se știe [...] Oamenii aceștia, cu rosturile lor sărace de modești provinciali, dospeau în sufletul lor toată cotropirea ce trebuia să vie. Judecați de perspectiva istoriei, ei răsar ca figuri luminoase încununate de o strălucită aureolă. Ei au avut tot ce trebuie conducătorilor unui popor la zile de răspântie. Au avut până la frenezie porunca implacabilă a sângelui, au avut îndrășneală în cuget și hotărâre în acțiune, au avut deopotrivă și simțământul unității de rasă, susținut de-o cultură superioară, și orientarea fericită în frământările continentului [...]

Cât mai des să ne pătrundem de învățămintele acestei luminoase retrospecțiuni. Ardealul, încheat azi pe veci în patrimoniul unirii, trebuie crescut încă în preceptele dragostei de neam care a sbuciumat adunarea de la 1848. Trecutul purifică, trecutul lărgeste orizontul; trecutul scoate la iveală linia mare deasupra măruntelor patimi vremelnice.

(Sărbătoarea tinereții. Discurs rostit pe Câmpia Libertății la Blaj, ca ministru de Interne, la 3/15 mai 1927, în Discursul oratoric românesc, Editura C.N.I. Coresi S.A., București, 2003, pp. 147-151)

49 Doi stâlpi
ai Maiestății Sale
Povestea MI5 și MI6

C. TRONCOTĂ,
D. MATEI

**A FOST ODATĂ
CA NICIODATĂ**

53 Flori
între dragoste
G. ROȘU

**AȘA VĂ PLACE
ISTORIA?**

55 Călugăre,
un pocal cu whisky!
T. STĂNESCU-
STANCIU

**PASTILA
DE CUVINTE**

59 Parizer
de la Paris
M. SALA

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Mărturii
din anticamera morții
*Însemnări din drumul
către Katyn*

M. KRAWCZYK

76 Luise a Prusiei
cea „bărbată”
F. DOLGHIN

81 „Unchiul”
socialist al prințului
Carol
*Albert Thomas în vizită
la familia regală
a României*

E. BĂDESCU

CLIO ANUNȚĂ

84 Chipul lui Tudor
din... Cerneți
F. COPCEA

**HOOVER
INSTITUTION**

85 1937. Iuliu Maniu
îi cere lui Ion Mihalache
să rămână

RUBRICI

61 În București,
acum 50 ani

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

22; 86; 87

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

**AL XXIII-LEA
SIMPOZION
DE ISTORIE
ȘI CIVILIZAȚIE
BANCARĂ
„CRISTIAN
POPIȘTEANU”**

88 Aniversarea a 135
de ani de la înființarea
Băncii Naționale
a României

Alții au fost arestați de NKVD-ul din Hliboca (Adâncata), iar după ce au îndurat torturi, au fost și ei aruncați de vii într-o groapă comună din cimitirul evreiesc al orașului. Peste acea groapă s-a turnat și s-a stins var.

Numărul exact al morților măcelului de la Fântâna Albă nu este nici astăzi cunoscut. Documentele KGB menționează un număr de doar 20 de morți, cifră departe de cea reală. Gheorghe Holovati spune că ar fi vorba de aproximativ 5.000 de victime. La aceștia se adaugă cei peste 13.000 de români ridicați și deportați în Siberia și Kazahstan. Puțini au supraviețuit.

Ca rezultat al emigrărilor, deportărilor și asasinatelor, populația românească a regiunii Cernăuți a scăzut cu 75.000 de persoane între recensământul românesc din 1930 și primul recensământ sovietic din 1959.

Astăzi sunt prea puțini cei care cunosc drama de la Fântâna Albă. Nici măcar manualele de istorie nu pomenesc despre românii care și-au pierdut viața atunci. În spațiul sovietic, subiectul a fost interzis până în anii '90, mai întâi de autoritățile sovietice și apoi de cele ucrainene. Abia în anul 2000, oficialii din Ucraina au permis organizarea unei slujbe pentru comemorarea românilor, omorâți aproape de

frontiera trasată arbitrar de sovietici.

De câțiva ani, la locul masacrului se organizează, la 1 aprilie, slujbe de pomenire. În anul 2011, Camera Deputaților, în calitate de Cameră decizională a Parlamentului României, a adoptat, în data de 12 aprilie, propunerea legislativă nr. 796/2010 privind instituirea datei de 1 aprilie drept Ziua Națională în memoria românilor victime ale masacrelor de la Fântâna Albă și alte zone ale deportărilor și ale foametei organizate de regimul totalitar sovietic în Ținutul Herța, nordul Bucovinei și întreaga Basarabie. Prea puțini își amintesc și marchează această zi.

De asemenea, la inițiativa Departamentului pentru Românii de Pretutindeni, la Mănăstirea Putna a fost ridicată o troiță închinată memoriei victimelor masacrului de la Fântâna Albă, urmată de o slujbă de sfințire a acesteia, oficiată de Înaltpreasfințitul Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, și arhimandritul

Melchisedec Velnic, starețul Mănăstirii Putna, împreună cu clerici din mănăstirile bucovinene.

Toate acestea nu acoperă nevoia de adevăr, nevoia unui popor de a-și cunoaște și de a-și cinsti eroii. Marele Nicolae Iorga spunea: „Un popor care nu-și cunoaște istoria este ca un copil care nu-și cunoaște părinții”.

Polonia a obținut recunoașterea crimelor din pădurile Katynului. România nu cunoaște nici măcar numărul exact al morților de la Fântâna Albă. Nu mai este posibilă astăzi tragerea la răspundere a celor vinovați. Putem însă afla adevărul așa cum a fost. Este obligația celor de azi în fața sacrificiilor trecutului.

Deputatul Eugen Tomac a solicitat Parlamentului României înființarea unei Comisii parlamentare pentru cercetarea și dezvăluirea crimelor din pădurea de lângă Fântâna Albă din primăvara anului 1941. Comisia ar trebui să dea răspuns următoarelor întrebări: cine a dat ordinul de deschidere a focului?; care este numărul exact al celor pierduți?; care sunt numele lor?; unde sunt înhumati?; câți au supraviețuit măcelului?; câți mai trăiesc și care este soarta lor astăzi?; cine are grijă de ei?

Sunt doar câteva întrebări la care deputații, membri ai acestei Comisii, ar urma să

S-a întâmplat acum 74 de ani, în prima zi a lunii aprilie. Peste 3.000 de români au fost uciși de gloanțele mitralierelor sovietice (Magazin istoric, nr. 6/2014). Fără a avea vreo vină, în afară de aceea că își doreau să trăiască în propria țară.

Tineri în fața monumentului înălțat în amintirea victimelor de la Fântâna Albă (stânga) și troița ridicată la Mănăstirea Voroneț (Basarabia-Bucovina.info)

SĂ NU-I UITĂM!

TATIANA ISTRATE

La 26 iunie 1940, ca o consecință a Pactului Ribbentrop-Molotov, României i-a fost impusă cedarea Basarabiei și a nordului Bucovinei către Uniunea Sovietică, un teritoriu cu peste trei milioane de locuitori. De atunci a început prigoana românilor din aceste provincii românești. Brusc, românii din Bucovina de Nord, de care Moscova nu mai fusese vreodată interesată, s-au trezit cetățeni sovietici. O situație pe care aceștia nu o puteau accepta, dorindu-și, în mod firesc, să se repatrieze în patria-mamă.

Autoritățile sovietice au cerut ca toți românii, doritori să se repatrieze în România, să se înscrie pe o listă, urmând a

fi lăsați să treacă granița. În ziua de 1 aprilie a anului 1941, oamenii din satele de pe Valea Siretului (Pătrăuții-de-Sus, Pătrăuții-de-Jos, Cupca, Corcești, Suceveni) și-au dat întâlnire la Suceveni pentru a porni la drum. Purtau steaguri albe și tricolore, icoane, prapuri și cruci din cetină. Femei, copii, bătrâni au pornit în coloană spre frontiera cu România.

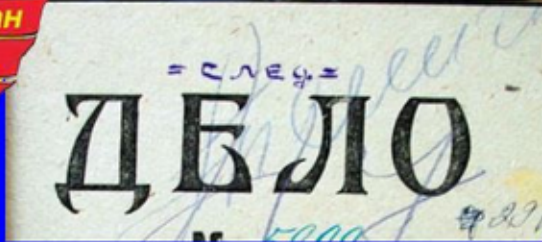
La doar trei kilometri de graniță, în poiana de la Varnița, aproape de punctul numit Fântâna Albă, urmând un scenariu pregătit cu minuțiozitate, grănicerii sovietici au deschis focul cu mitralierele asupra coloanei de români.

„Prima dată, i-au împușcat pe cei care duceau crucile.

Tata m-a luat în brațe. Dacă vine vreun glonț să îl atingă pe el, să mă salveze pe mine“, mărturisește în lacrimi Gheorghe Holovati, supraviețuitor al masacrului. Puțini, totuși, au reușit să scape, dar și aceștia au fost urmăriți de cavaleriști și spintecați cu sabie.

Masacrul nu s-a încheiat aici. Răniții au fost legați de cai și târați până la un loc unde erau săpate dinainte gropi comune. Unii dintre aceștia au fost îngropați de vii, conform unor documente din acea vreme. Timp de două zile, mărturisesc localnicii, s-au auzit gemete din acele gropi.

ISIDOR SÂRBU

Isidor Sârbu și dosarul său de urmărire din arhiva NKVD; în stânga, sigla temutei instituții

UN DESTIN SUB SEMNUL NKVD

IGOR CAȘU

Tăranii au fost una dintre categoriile supuse represiunilor politice, având interdicția de a locui în satele de baștină aflate în zona de frontieră cu România. O operațiune de arestare a unor persoane considerate „elemente contrarevoluționare, bandiți și spioni” care nu aveau dreptul să locuiască în zona de frontieră a R.A.S.S.M. a avut loc la 15-16 martie 1933. Un caz care ilustrează drama țăranilor nu doar în anii colectivizării, dar și ai represiunilor continue în decursul perioadei 1930-1940 a fost cel al familiei lui Isidor Sârbu.

Acesta s-a născut în 1882, în satul Corjova, lângă Dubăsari, fiind țăran înstărit. A intrat în colhoz în 1930, în contextul campaniei de colectivizare lansate de Stalin cu un an mai devreme, înțelegând că așa poate evita deportarea în Siberia. Dar nu au reușit să evite închisoarea, nici el, nici soția, Tatiana.

În 1933, a fost arestat și condamnat la trei ani cu suspendare. În următorii ani va fi

arestat și condamnat de încă trei ori de organele poliției politice sovietice. Dosarul său de la OGPU din 1933, păstrat în depozitul special al Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova, fostul KGB al R.S.S.M., conține date semnificative despre viața acestui om. Am descoperit chiar un interviu cu Isidor Sârbu din 1943, acordat unei reviste românești, pe când era primar în Corjova,

aflată atunci sub administrație civilă românească, la fel ca întregul teritoriu de la Nistru până la Bug (1941-1944).

Culac...

Pentru autoritățile sovietice, mai ales pentru cele cekiste, era important statutul social al persoanei, care era dedus din averea pe care aceasta o deținea și ce activități economice avea în momentul

răspundă. Este obligația statului român să elucideze condițiile în care s-a petrecut acea crimă. Să nu uităm că acei români au fost abandonați atunci de statul român, că nu ei au cerut și nu și-au dorit să trăiască în U.R.S.S. și că au plătit cu viața speranța lor de a reveni acasă.

În ciuda numeroaselor demersuri ale organizațiilor românești, autoritățile ucrainene nu au permis efectuarea unor săpături la Fântâna Albă. Iar Moscova nu a recunoscut niciodată masacrul. Tocmai de aceea, Parlamentul, una dintre cele trei puteri în stat, este instituția cea mai în măsură să inițieze un astfel de dialog în interesul cetățenilor săi. Deputații pot solicita oficial date și documente istorice în măsură să stabilească fără echivoc adevărul istoric. Cercetarea minuțioasă a arhivelor și implicarea cercetătorilor specializați în istoria recentă sunt acțiuni ce presupun cheltuieli minime, dar atât de necesare pentru un

Petru Huțan, supraviețuitor al masacrului (Basarabia-Bucovina.info)

neam nedreptățit și încercat de greutăți.

Concluziile Comisiei pentru Adevăr nu vor avea implicații penale. Rostul ei este doar să afle adevărul. Este un gest de apărare a dreptății și a demnității unui stat, a unui popor.

Inființarea Comisiei pentru adevăr, spune deputatul Eugen Tomac, „este un proiect de responsabilitate națională pentru a oferi o reparație morală celor peste 3.000 de cetățeni căzuți în numele dreptății poporului român”.

Elucidarea crimelor trecutului, înglobarea în manualele de istorie de astăzi a mărturiilor victimelor lipsite de voce

este o datorie, a noastră, a tuturor celor pentru care românii bucovineni au murit acum 74 de ani.

Sunt foarte puțini supraviețuitori ai măcelului de la Fântâna Albă în viață astăzi. Sunt ultimii oameni care mai pot oferi mărturii și pot ajuta la reconstituirea

acelor zile de tristă amintire.

Zeci de oameni, tineri sau bătrâni, vin anual la Fântâna Albă, astăzi teritoriu al Ucrainei, pentru a cinste memoria românilor dispăruți aici, semn că jertfa lor nu este uitată.

Reconstituirea adevărului istoric este premisa obligatorie pentru educarea generațiilor în creștere. Cunoașterea trecutului este moștenirea fără de care niciun popor nu își poate construi viitorul. Este o lecție de demnitate pe care avem obligația să o predăm copiilor noștri. Ei trebuie să deprindă adevăratele valori ale unui neam, valori la care se vor raporta de-a lungul întregii vieți. Or, istoria și eroii ei sunt primele valori pe această listă. ■

„Eram mulți, foarte mulți români adunați de prin toate satele Bucovinei, porniți acasă, în România. Mai aveam vreo trei kilometri până la frontieră. «Po stoi!», a strigat un soldat al Armatei Roșii, venit călare pe un cal în fața coloanei. «Înainte!», am răspuns noi, fără să ne oprim. La scurt timp, au pornit mitralierele. Țășnea sângele, fraților! Nu vorbesc prostii. N-am auzit la radio. Am trăit aceste momente. Eram cu tata. Am fugit, ne-am ascuns și am strigat: «Doamne, salvează-ne!»”

Gheorghe Holovati

că Isidor Sârbu făcea agitație împotriva sistemului colhoznic, îndemnându-i pe țărani să iasă din colhoz, învinuiri formulate sub presiune sau inventate de OGPU, deoarece au fost considerate insuficiente și de către organele superioare pentru condamnarea acestuia. După câteva luni de anchetă și de arest preventiv, Isidor Sârbu a fost eliberat, la 17 iunie 1933, în baza deciziei Consfătuirii Speciale a Colegiului OGPU al R.S.S. Ucrainene din 5 iunie. Dacă ar fi făcut agitație anticolhoznică în perioada respectivă ar fi fost condamnat la deportare în Siberia sau la închisoare.

O familie pe drumuri

OGPU i-a alungat din casă soția și cei opt copii, chiar în ziua arestării sale. Locuința i-a fost confiscată și vândută, iar familia a rămas pe drumuri. La ieșirea din închisoare, în iunie 1933, a locuit cu familia și cei opt copii într-o cămăruță, pentru care plătea cinci ruble lunar, pusă la dispoziție de consăteanul său Dumitru Halippa.

În 1934, familia s-a mutat la Dubăsari, în speranța că acolo își va găsi mai ușor un loc de muncă și de locuit. A lucrat cu ziua, la vie, la fabrica de cărămidă.

La 10 aprilie 1935, i s-a cerut ca în 24 de ore să părăsească zona de frontieră, ca element social indezirabil, împreună cu fratele său, Simion Sârbu, care ispășise anterior trei ani de lagăr, cu Ion Studinschi, Mihail Halippa și Larion Zavtur.

A plecat împreună cu soția la Pervomaisk, dincolo de Bug, în timp ce copiii lor - cu excepția fiicei celei mai mici,

de opt ani, au rămas pe loc în grija unor cunoscuți și rude. La Pervomaisk i s-a eliberat un pașaport, dar aici nimeni nu voia să-l angajeze, fiind din categoria deportați. În disperare de cauză a revenit în iulie 1935 la Corjova.

Între arestări

La 28 decembrie 1935 a fost avertizat de secția de miliție din Dubăsari să părăsească Corjova, întrucât nu avea dreptul să locuiască în zona de frontieră. A fost arestat în ianuarie 1936, condamnat la trei ani de închisoare cu executare. Și-a ispășit pedeapsa la închisoarea din Tiraspol, mai exact, într-un lagăr de muncă. A muncit iarna la curățarea zăpezii din curtea lagărului de muncă, iar primăvara la săpat sau la prășit. A fost eliberat înainte de termen. La 29 aprilie 1936, pedeapsa i-a fost comutată la trei ani interdicție de a locui în teritoriile cu statut special din U.R.S.S. în care intra și zona de frontieră în care se aflau Corjova și Dubăsari.

A plecat în Caucaz, unde a lucrat cu ziua. S-a îmbolnăvit

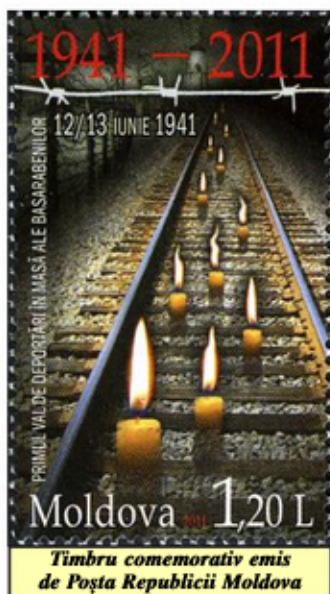
și a fost nevoit să revină acasă, cu riscul de a fi anchetat de NKVD. A fost reținut de secția de miliție din Dubăsari la 26 octombrie 1937 pentru încălcarea interdicției de trei ani, stabilită în aprilie 1936.

A fost rearestat la 26 ianuarie 1938, împreună cu soția, care avea și ea interdicție de a locui în zona cu statut special. La 1 februarie 1938, a fost condamnat la doi ani de închisoare cu regim comun, iar soția, Tatiana Sârbu, la un an de închisoare cu regim obișnuit, asta deși ambii erau bolnavi. Locul de detenție a fost închisoarea din Herson.

Fiica lor mai mare, Olga, de 17 ani, a fost afectată grav de condamnarea ambilor părinți și a murit la scurt timp, în mai 1938.

La 26 ianuarie 1940, la exact doi ani de la arestare, Isidor și Tatiana Sârbu revin la Corjova. Se părea că s-a încheiat calvarul lor. La sfârșitul lunii iunie 1941, după începutul războiului germano-sovietic, Isidor Sârbu a fost inclus, împreună cu alți săteni, în lista de execuție a NKGB-ului (noul Minister al Securității, desprins în februarie-aprilie 1941 din NKVD). A avut însă șansa de a se ascunde timp de patru zile împreună cu socrul său, Toader Negrea, așa încât a supraviețuit și de data aceasta, până la sosirea trupelor germano-române. La venirea Armatei Române, el a devenit primar în satul de baștină, Corjova.

În 1944, odată cu revenirea Armatei Roșii, a plecat în România, împreună cu fiica sa Domnica. Soția, Tatiana, și ceilalți copii au rămas la Corjova. Isidor Sârbu a fost bunicul matern al lui Vladimir Voronin, liderul Partidului Comuniștilor din Republica Moldova. ■

respectiv sau practicasă în trecut. Nu a fost o excepție în acest sens nici Isidor Sârbu. Din interogatoriul din 3 aprilie 1933 reiese că Isidor Sârbu provenea dintr-o familie numeroasă, de 11 persoane. În 1904 s-a căsătorit și și-a creat o gospodărie, apoi între 1905 și 1909 a făcut serviciul militar în armata țaristă, fiind încartuit la Chișinău.

A fost mobilizat în 1914 și a luptat pe frontul român, până în 1918. Conform fișei completate de secția regională moldovenească a OGPU-ului din R.S.S. Ucraineană, în aprilie 1933, Isidor Sârbu deținea înainte de revoluția bolșevică din 1917 – 40 ha de teren agricol și pădure; mai arenda 10-15 ha, se ocupa și cu comercializarea produselor agricole; de asemenea, avea 8-10 vite, 25 de oi și două case. Angaja în permanență trei-patru muncitori agricoli, iar primăvara și toamna, alți 10-15 muncitori sezonieri. Regimul bolșevic l-a considerat *culac* (chiabur).

În anii Noii Politici Economice (N.E.P.), în perioada 1921-1929, deși țărani au putut să-și păstreze pământul în proprietate privată, impozitul era cu atât mai mare, cu cât terenurile deținute erau

mai întinse. Mulți dintre cei considerați culaci erau lipsiți de dreptul de vot, precum Isidor Sârbu, ca măsură de discriminare socială menită să le amintească că sunt doar tolerați, nu și încurajați să fie gospodari individuali. În 1928 acesta își recăpăta dreptul de vot.

Spre sfârșitul anilor '20, Isidor Sârbu a renunțat la o parte din avere. În 1930, când a început colectivizarea în masă, mai avea doar 8 ha de pământ arabil în proprietate și 6 ha arendate, reducând și numărul de vite și oi, precum și numărul de angajați sezonieri. Toate aceste renunțări i-au îmbunătățit statutul social în fața regimului bolșevic, fiind recategorisit țăran mijlocăș.

... ajuns președinte de colhoz

A intrat în colhoz în 1930, fiind ales membru al conducerii gospodăriei agricole colective cu funcția de administrator, dovedindu-și loialitatea față de regim prin cedarea averii de bunăvoie, bunurile sale revenind gospodăriei colective. Doar trei ani

s-a bucurat de liniște. În 1933, loialitatea sa față de regim a început să fie pusă la îndoială. I s-a reproșat un furt din averea colhozului, conform decretului din 7 august 1932 al Comitetului Executiv Central și al Consiliului Comisarilor Poporului din U.R.S.S. „Cu privire la protecția averii întreprinderilor de stat, a colhozurilor și cooperativelor și întărirea proprietății sociale“, pedeapsa fiind de la cinci la zece ani de privațiune de libertate în lagăr de concentrare.

La 27 februarie 1933 a fost exclus din colhoz, după o ședință prezidată de Alexei Șarkov, președintele gospodăriei colective din Corjova, în cadrul căreia Sârbu a fost învinuit că ar fi făcut agitație contra orânduirii colhoznică. Dar instanța de judecată nu a avut probe în cazul lui Isidor Sârbu și acesta a fost condamnat doar la trei ani cu suspendare. În ancheta efectuată de OGPU au fost câteva persoane care au depus mărturie împotriva sa, țărani săraci, care s-au plâns că Isidor nu le-a plătit pentru munca depusă de ei în colhoz.

Martorii din ancheta efectuată de OGPU mai spuneau

Refugiați români din Bucovina de Nord

D.A. STURDZA

Tatăl (dreapta) și fiul, colonelul Alexandru Sturdza

ION BULEI

Nici nu se sting bine ecourile morții lui Carol I și la 8/21 octombrie 1914 se răspândește vestea că a încetat din viață unul dintre sfetnicii săi cei mai apropiați: D.A. Sturdza. Se născuse în martie 1833 la Miclăușeni, lângă Roman. Tatăl său era marele logofăt moldovean Alexandru Sturdza. Studiile și le face la Bonn și Berlin, dând prioritate pregătirii sale în economie politică și finanțe. După 1857, întors în țară, devine treptat o personalitate politică și culturală dintre cele mai marcante ale vechii Româнии.

O neobișnuită energie, cinste și onestitate sunt trăsăturile sale esențiale. S-a găsit foarte mult timp în capul treburilor publice, fiind de numeroase ori ministru, prim-ministru și între 1892-1909 șeful Partidului Național Liberal. În politică activitatea sa poartă amprenta unei frapante contradicții: adept al lui A.I.I. Cuza și unul dintre cei care l-au detronat, adversar al lui Carol I, împotriva căruia scrie virulente articole în presa germană în anii 1875-1876, și unul dintre cei mai supuși

slujitori ai acestuia, sprijinitor public al luptei naționale a românilor transilvăneni și, tot public, fidel prieten al Austro-Ungariei.

Atitudinile sale răsucite și schimbările radicale izvorau fie din impulsuri, fie din calcule greșite sau chiar din lipsă de curaj. În politică n-a fost un om de curaj. Marile și gravele probleme adeseori l-au depășit. În 1877 a fost împotriva participării României la război de teama a ce s-ar fi putut întâmpla. Tot așa și în 1914, pe patul morții,

sfătuia cu voce stinsă la prudență și neutralitate cu-minte. Dacă a realizat ceva ca om politic, a fost în problemele economice și financiare, unde avea o solidă competență, lucru remarcat mai cu seamă în guvernarea dintre 1901-1904.

**Numismatica
și Academia
Română:
două pasiuni**

Însă mari și durabile au fost realizările sale în cultura

Camera de zi a scriitorului și bustul său

Casa Muzeu „Alexandru Donici” se află la 40 de km de orașul Chișinău, într-o zonă pitorească de codri. Denumirea originală a satului era Bezin. În anul 1976, odată cu decizia de a transforma casa

în muzeu, toponimul devine Donici. După încetarea din viață a fabulistului, timp de trei decenii, conacul a funcționat ca școală pentru copii a satului Bezin, căreia sătenii îi spuneau „La curte”.

CASA MUZEU „ALEXANDRU DONICI” ȘI ITINERARUL UNUI DESTIN

Dr. OLESEA GÂRLEA
(Institutul de Filologie, Academia de Științe a Moldovei)

Conacul Donici include câteva odăi: camera de zi (în care se află mobilier din secolul al XIX-lea, un clavecin, o masă cu șase scaune, portrete și fotografii de familie, două covoare tradiționale moldovenești, care atârnă pe perete), biroul (în care se află masa de lucru a fabulistului, biblioteca, fotoliul și șemineul), o cămară și antreul (în care sunt amplasate articolele publicate de fabulist în revistele și ziarele românești, cărți apărute în timpul vieții, statuia scriitorului, realizată de renumitul sculptor Alexandru Plămădeală, documente și fotografii de familie, arborele genealogic). Reconstituirea amenajării conacului a fost realizată după o scrisoare a lui Constantin Negruzzi, care l-a vizitat în timpul vieții pe fabulist.

Vizavi de conac se află Biserica „Adormirea Maicii Domnului”, a cărei temelie și clopotniță au fost construite la inițiativa părinților fabulistului, în 1875. Odată cu trecerea în neființă a tatălui, fratele fabulistului, Andrei Donici, duce construcția bisericii la bun sfârșit. Sub clopotniță se află cavoul părinților.

Fabulistul se naște la 19 ianuarie 1806, în satul Bezin, fiind al treilea copil (dintre cei patru) ai clucerului Dimitrie Donici și ai Elenei Lambrino. Învăță mai întâi acasă, cu dascăli particulari. În 1819 este trimis, împreună cu fratele Petru, de tatăl său la liceul militar din Petersburg. După absolvire, cu gradul de sublocotenent, Alexandru este repartizat în regimentul din Ekaterinburg. În 1826, invocând motive familiale, revine acasă. În 1829 deține postul de funcționar în administrația civilă, doi ani mai târziu este angajat asesor la judecătoria civilă din Chișinău. În 1835 se mută la Iași, unde lucrează pentru epitropia școlilor. Devine apoi președinte al

Judecătoriei ținutului Suceava. În 1845 se stabilește la Piatra Neamț, unde va îndeplini diferite funcții în magistratură, devenind și membru al Divanului obștesc. În 1855 este numit împreună cu Gheorghe Asachi și Constantin Negruzzi în comitetul de conducere al Teatrului Național din Iași.

Alexandru Donici a avut o familie numeroasă. A fost căsătorit cu Maria Rosetti Bălănescu, care i-a născut doi copii, iar după decesul soartei – cu Profira Krupenschi, de la care a avut zece copii. El a îmbinat cu succes cariera judecătorească cu cea militară, s-a remarcat ca traducător (a tradus din A.S. Pușkin, A. Cantemir, I.A. Krilov), a scris câteva poezii, o comedie în versuri, rămasă în manuscris (1835-1840), care l-ar putea clasa printre primii dramaturgi români. S-a afirmat ca fabulist, fiind inspirat de Krilov și La Fontaine.

Donici a încifrat în fabulele sale slăbiciuni omenesti dintotdeauna, demascând anomalii sociale, erori politice, păcate omenesti. Și-a îndreptat simpatia către oamenii simpli, modești și cuminiți, întruchipați în ipostazele albinelor, furnicilor etc. Stilul său de o atrăgătoare simplitate, vioi, clar, accesibil, persiflant l-a impus ca fabulist consacrat. Încă din timpul vieții s-a bucurat de aprecierea unor personalități: Mihail Kogălniceanu, Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri. Mihai Eminescu l-a definit în poemul *Epigonii* „cui de înțelepciune”.

La moartea lui (21 ianuarie 1865), prietenul Constantin Negruzzi a scris un necrolog în care spunea: „Plângeți voi dobitoacelor, istoricul vostru a murit, acel ce a știut să vă dea un farmec atât de frumos în viață nu mai este”. ■

surmenărilor politice, îi aduc lui Sturdza o stare de neurastenie acută, care debutează, cum ne spune cumnatul său Cantacuzino, cu o stare de excitație psihică, cu accese de furie, idei fixe de persecuție, cu halucinații.

Au circulat în epocă tot felul de relatări despre gesturi necontrolate ale lui Sturdza, între care și alergatul pe sub mese în căutarea lui Carada (principalul susținător al lui Ionel Brătianu). Este dus în Franța, la sanatoriul de la Suresnes, la doctorul Magnan, unde rămâne mai mult de un an.

La internare, Sturdza vorbea tot timpul cu volubilitate, fără să se mai oprească. Pe un ton autoritar, Magnan îi interzice să mai vorbească 24 de ore. Sturdza a tăcut imediat și 48 de ore n-a scos o vorbă. „Un om capabil de un asemenea act de energie, de o asemenea putere de a se stăpâni – îi spune Magnan lui Cantacuzino – nu este candidat la ramolism, este pur și simplu un surmenat“.

Cantacuzino îl vizitează, fiind și medicul de față. Sturdza nu-l recunoaște, dar după ce pleacă îi spune doctorului: „L-am recunoscut perfect, este cumnatul meu. Dar n-am vrut să par că-l recunosc, căci altfel dușmanii mei i-ar face rău“.

După întoarcerea de la Paris, calmat, Sturdza n-a mai fost același. Câmpul lui cognitiv s-a îngustat,

Doctorul Ioan Cantacuzino

avea idei fixe, mereu repetate, nu putea aborda niciun subiect arzător. Și avea acel sentiment al infirmității, al omului scos din viața activă. Mersul lui era al unui om bătrân și bolnav.

Cu doi ani înainte de a muri începe să aibă simptome de cistită însoțită de hematurii din ce în ce mai dese. Urmează cure de sănătate în Germania.

Reîntors la București este supus unui examen microscopic de dr. C. Stoicescu și diagnosticat cu elemente neoplasmice din abundență. E ținut la pat, pe patul său de fier (semn al austerității pe care și-o impusese), imobilizat cu o sondă permanentă.

Îi spune fiului său că după moarte vrea să fie imediat dus la biserică, „pentru ca să nu jeneze pe cei din casă și să nu-și obosească soția“. Ultimele lui cuvinte au fost: „vreau să plec, vreau să plec“, rostite, curios, în franceză. E așezat în bibliotecă, în mijlocul cărților pe care atâta le-a iubit. Fusese omul care crezuse cu toată convingerea în cuvântul scris (mai ales dacă autorul era german, comenta nu fără ironie cumnatul său Cantacuzino, care credea același lucru, doar că, în cazul său, autorii erau francezi).

Guvernul hotărăște să-i facă funeralii naționale. Corpul lui a fost depus la Biserica „Sfântul Gheorghe“. Regina Maria și prințul Carol au asistat la serviciul religios de dinaintea plecării de acasă, slujba fiind făcută de mitropolit. Au ținut cuvântări Ion I.C. Brătianu, în numele P.N.L., C.I. Istrati, în numele Academiei.

A fost dus la cimitirul Bellu într-o zi tristă și ploioasă. În fața mormântului deschis I. Bianu (directorul Bibliotecii Academiei Române) a avut o criză. Plângea în hohote. ■

I. Bianu

română. La Academie, al cărei secretar general a fost din 1871, (între 1882-1884, președinte) era omul atotputernic. El este inițiatorul întocmirii unei monumentale colecții, concentrând cele mai semnificative documente politice ale istoriei românilor; este creatorul școlii românești de numismatică.

Ocupația sa predilectă era să studieze în Biblioteca Academiei. Rămânea aici uneori zile întregi, uitând și să mănânce. Ca om era o figură originală. N-avea deloc ceea ce am zice astăzi „simțul umorului“. Nu știa niciodată să guste o glumă. Nu pronunța niciodată vreun cuvânt care s-ar fi părut a fi o insultă. Odată, supărându-se pe un prieten care avea o poreclă, credea el necuviincioasă, s-a ridicat, roșu de mânie, și i-a strigat acestuia: „Bine ți-a zis, cine ți-a zis, cum ți-a zis!“. Se deosebea, prin aceasta, de aproape toți ceilalți oameni politici ai timpului. Se deosebea radical de P.P. Carp, cumnatul său (erau căsătoriți cu două surori), un zeflemist incorrigibil. De aceea, între altele, Sturdza nu-l agrea deloc. După 1908, grav bolnav, D.A. Sturdza este silit de oculta liberală să cedeze șefia partidului și a guvernului și să se retragă.

La mijlocul lui septembrie 1914 el acuză o insensibilitate a jumătății drepte a bărbiei și a buzei inferioare. Îl cheamă pe cumnatul său, dr. Ion Cantacuzino, care constată că vorbirea și mișcarea nu-i erau atinse, dar era slăbit, palid, încovoiat și avea hematurii abundente. I. Cantacuzino

pune totul pe seama tumorii la prostată și trage concluzia medicală: „îmi face impresia că se apropie de moarte“.

În noaptea de 28/29 septembrie I. Cantacuzino e chemat din nou de urgență la D.A. Sturdza (la Mitică, după cum i se spunea în familie liderului politic). El avea mari dureri de stomac, abdomenul foarte bombat, retenție

Stema familiei pe castelul de la Micleșeni

urinară. I se aplică o sondă. Puterile îi scad cu repeziciune. Nu mai poate înghiți decât două, trei lingurițe de ceai. Doi interni stau lângă el. Soția, Zoe, îi vorbește și-l mângâie.

Îl vizitează membri ai Legațiilor austro-ungară și germană, bancheri evrei, germani, după cum ne spune dr. I. Cantacuzino, care nu admitea deloc germanofilia presupusă sau reală a cumnatului său și a soției sale – „mi-ar fi rușine să fiu franceză în acest moment, o auzeam proclamând ieri cu glas tare, în fața unui oarecare vizitator german“.

Îi este ascunsă cu grijă moartea regelui Carol. La 7

octombrie își dă obștescul sfârșit. Moare din cauza cancerului la prostată. Trăise o viață în timpul căreia muncise enorm. Dar sănătatea lui fusese bună până la tulburările psihice din anii guvernării liberale din 1907 și de imediat după.

Un prim-ministru la sanatoriu

Era un drumeț neobosit, un alpinist pasionat și rezistent, mare gurmand, nepierzând niciodată timpul fără rost.

Înfrângerea în sânge a răscocalei din 1907 l-a marcat. Prea mulți țărani muriseră atunci (*Magazin istoric*, nr. 2/2015) și moartea lor îl apăsa, găsindu-și o vină personală în neîmplinirile sociale din țară. Nu mai puțin îl chinuia lupta surdă pe care o duce cu elementul brătienist din Partidul Național Liberal. Nu neapărat pe chestiuni de doctrină (Ionel Brătianu era susținut de „generoși“, deci cu idei de stânga pronunțate), ci de ambiție și, firește, de șefie a partidului. Se adaugă peste toate atitudinea contra fiului său Alexandru, învinuit de a fi fost cauza măsurilor dure luate de tată împotriva unor ofițeri, favorizării în armată a influenței germane; și învinuit, de asemenea, de lipsă de sinceritate și atitudini sfidătoare.

Era mult adevăr în aceste învinuiri, dar felul în care era privit fiul său în armată de colegi, insultele care i se aduc, faptul că e obligat să se bată în duel de două ori (a doua oară chiar cu un spadassin de profesie, George Miculescu), toate acestea, pe fundalul

50 blănuri de sobol, sau 5.000 blănuri de veveriță, sau 100 blănuri de vulpe roșcată! Iar de la vânzătorii locali acestea erau luate contra mărfuri: o basma – patru blănuri, un topor – cinci blănuri, un butoi de metal 20 blănuri.

Contele Rezanov se îndrăgostește de Conchita

În anii următori, puțini sunt rușii care se încumetă să vină pe acele meleaguri extrem de friguroase și de neprietenoase. Inițial, înființează pe litoral și de-a lungul râului Yukon câteva puncte de achiziționare a blănurilor; pentru vânzătoare sunt folosiți băștinașii, mai ales aleuții (cca 5.000), mai cooperanți, spre deosebire de indienii nativi tlingit (cca 40.000), care nu s-au socotit niciodată supuși ai Rusiei. Abia în 1784 negustorul rus Șelihov fondează pe insula Kodiak prima așezare permanentă rusească și începe un palid program de colonizare pentru exploatarea blănurilor de vidră, a pescuitului și pentru prospecțiuni geologice. În 1804 este fondat orașul Novoarhanghelsk (azi Sitka), care va deveni capitala Americii Rusești. În paralel, în regiune au început să sosească misionari ai bisericii pravoslavnice ruse, care au tradus în limba aleutină primele cărți bisericești.

În 1799 țarul Pavel I emite un decret prin care Companiei ruso-americane, fondată de negustorul N. Rezanov, i se conferă monopolul comerțului cu blănuri și al pescuitului, precum și dreptul de a anexa noi teritorii. În Companie principali acționari devin membri ai familiei imperiale și ai guvernului rus.

În căutare de surse de aprovizionare, contele Rezanov

Navigatorul danez Vitus Bering (1681-1741), trimisul lui Petru I

ajunge în 1806 până la San Francisco, pe atunci colonie spaniolă. Înfripă o romantică poveste de dragoste cu fiica comandantului spaniol, frumoasa Concepcion (Conchita) de Arguello, însă cei doi nu se pot căsători, fiind de religii diferite (catolică și ortodoxă). Contele promite să se întoarcă, după ce, cu ajutorul țarului, urma să primească aprobarea Papei, dar moare peste un an în Siberia, într-un accident, fiind înmormântat la Krasnoiarsk. Timp de doi ani, Conchita privea cu speranță fiecare navă care intra în port, așteptând întoarcerea logodnicului. La aflarea tragediei vești, îndurerată, nu se va mai

căsători niciodată, călugărindu-se. În anul 2000 pe mormântul de la Krasnoiarsk a fost pusă o cruce albă pe care stă scris: „Cancelarul Nikolai Petrovici Rezanov. 1764-1807. Nu te voi mai vedea niciodată“ și mai jos: „Maria de la Conception Marcella Arguello. 1791-1857. Nu te voi uita niciodată“. Șeriful din Monterey a adus la Krasnoiarsk un trandafir și un săculeț cu pământ de pe mormântul Conchitei, iar pe mormântul ei a fost presărat un săculeț cu pământ de pe mormântul lui Rezanov. Tragicele povești de dragoste i-au fost închinat ulterior două romane, versuri, o piesă de teatru, o operă și mai multe tablouri.

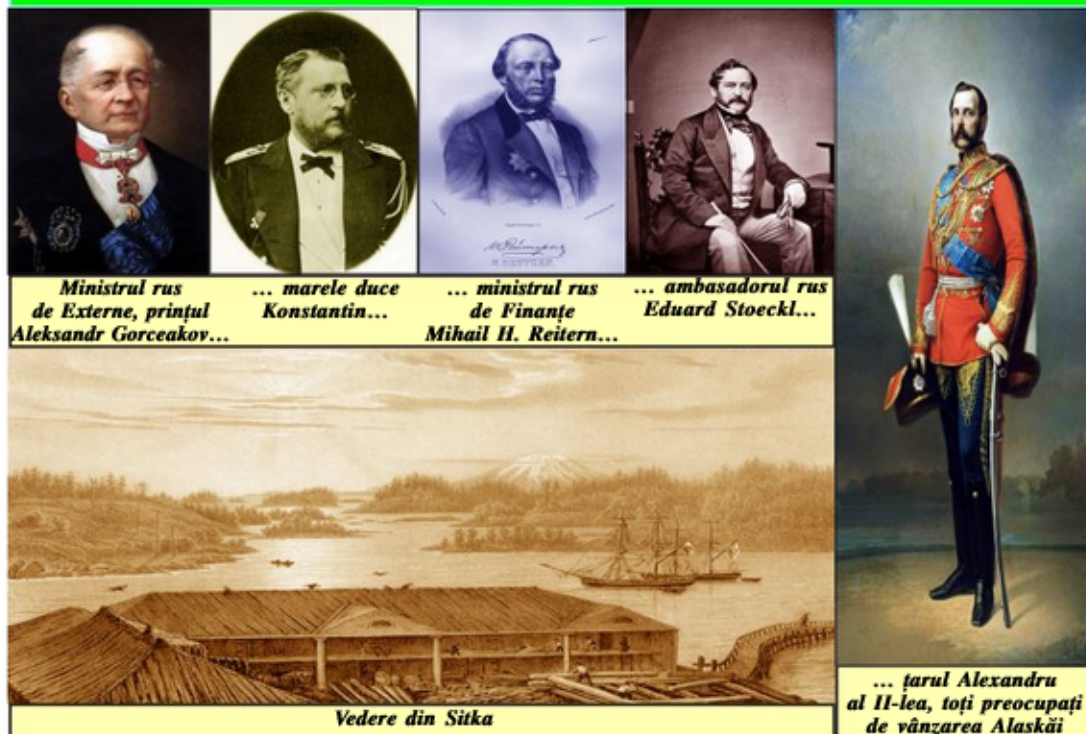
Guvernatorul Baranov și un proiect eşuat

Afacerile au prosperat în Alaska în primele două decenii ale secolului al XIX-lea, sub guvernatorul lui A. Baranov, supranumit „Pissarro al Rusiei“. Acesta înființează pe coaste noi mici colonii, construiește un port și un șantier naval, deschide o școală, extinde comerțul cu Statele Unite, China și insulele Hawaii (pe aceste insule, în 1815 este ridicat chiar drapelul imperial, însă țarul refuză anexarea acestora!). Stimulează strângerea relațiilor cu triburile indigene, el însuși căsătorindu-se cu fiica unui șef de trib aleutin. Sprijină venirea în colonii a misionarilor ortodocși, mare parte a aleutinilor fiind creștinați în următoarele decenii. La Sitka construiește Biserica „Sf. Mihail“, care dăinuiește până azi, adăpostind multe icoane vechi aduse la mal de curenții marini, în 1812, în urma naufragierii unei corăbii, ceea ce s-a considerat a fi un semn divin. Ace-

Pagină din volumul de călătorii al lui Grigori Șelihov (1747-1795)

De curând, în presa română s-a reluat o legendă istoriografică: George Pomuț (Magazin istoric, nr. 4/2015) este cel care le-a adus americanilor Alaska. Veți afla din articolul a cărui primă parte o publicăm în acest număr că este doar o legendă.

VÂNZAREA ALASKĂI: MIT ȘI REALITATE

ION BISTREANU

La 29 decembrie 1866, în marele salon al Ministerului rus de Externe are loc un prânz de taină la care participă țarul Alexandru al II-lea, fratele său, Marele Duce Konstantin, ministrul de Externe Gorceakov, ministrul de Finanțe Reiter, ministrul Marinei Krabbe și ambasadorul Stoeckl. Nu se întocmește niciun document al întâlnirii. Doar o scurtă însemnare în jurnalul țarului: „s-a hotărât vânzarea Companiei ruso-americane către Statele Unite“. Prețul: „nu mai puțin de 5 milioane dolari aur“.

În anul 1725, cu câteva săptămâni înainte de a muri, țarul Petru cel Mare îl trimite într-o expediție pe navigatorul danez Vitus Bering, să verifice dacă extremul orient al Siberiei este legat pe uscat cu continentul american. Bering atinge extremitatea estică a peninsulei Ciukotka și con-

stată că aceasta era scăldată de apele oceanului, deci nu exista o conexiune terestră cu continentul american. În 1741, Bering revine în zonă, dar naufragiază pe o insulă care îi poartă astăzi numele, din arhipelagul Comandor. Peste câteva luni este răpus de scorbut. Puținii supraviețui-

tori ai expediției reușesc să se întoarcă peste un an în Rusia, aducând cu ei multe blănuri de vidră de mare. Foarte fine, mai închise la culoare, mai groase și mai lucioase decât cele cunoscute până atunci, acestea se dovedesc a fi extrem de prețioase: o blană de vidră de mare echivala cu prețul a

confruntare“; în plus, având în vedere că Alaska nu aduce mari beneficii, „pierderea ei nu ar fi prea sesizabilă“.

Gorceakov, după aproape 40 de ani de experiență diplomatică, dar abia numit ministru, nu este surprins de propunere. Știa că, în urmă cu trei ani, Marele Duce se întâlnise cu influentul om de afaceri american V. Sanders, care îi sugerase ideea vânzării coloniilor nord-americane. Cunoștea bine și rapoartele din anii precedenți ale unor oficialități ruse privind situația *de facto* a coloniilor ruse de pe continentul american. General-guvernatorul Siberiei orientale, N. Muraviov-Amurskii, îl avertizase pe țar că, în timp, Rusiei îi va fi greu să se opună expansiunii teritoriale a Statelor Unite, sugerând renunțarea la colonii și consolidarea Imperiului în ținuturile Amur și Primorie (coastele continentale estice ale Imperiului).

Doctrina Monroe odată cu laptele mamei

Ambasadorul rus la Washington, Eduard Stoeckl, numit în 1854, anticipa o „invazie iminentă“ a sectei mormonilor, după ce un predecesor al său nota într-un raport: „curiozitatea america-

Contele Nikolai P. Rezanov și frumoasa Conchita, nefericita lui iubită

nilor față de coasta nord-vestică a Americii și de așezările noastre în regiune a atins o intensitate care mă uimește“. Gorceakov, înainte de a-l informa pe țar despre sugestia Marelui Duce, cere și opinia amiralului F. Vrangeli, care fusese câțiva ani guvernator al Americii Rusești. Răspunsul acestuia este echivoc: dacă Rusia socotește că este greu să controleze posesiunile sale de pe continentul american și este dispusă să le cedeze Statelor Unite, ar trebui să ceară 27 milioane ruble, respectiv contravaloarea bunurilor imobiliare ale Companiei ruso-americane.

Țarul este convins, pentru moment, să amâne afacerea, cel puțin până la expirarea (1862) licenței Companiei și a contractelor cu companiile americane din San Francisco. Pe memoriul înaintat de ministrul de Externe notează: „Ideea merită avută în atenție“. Țarul a mai dat o indicație: sondarea poziției america-

nilor față de o eventuală vânzare a coloniilor ruse și persuadarea acestora ca ideea cumpărării să emane de la Washington.

Ambasadorul Stoeckl are numeroase convorbiri informale cu senatori și cu alte oficialități americane, inclusiv cu președintele J. Buchanan, care pare tentat

de ideea cumpărării Americii Rusești. Nu se rezumă doar la a informa despre opiniile americanilor, ci continuă să fie un deschis susținător al vânzării coloniilor rusești. Într-un lung raport trimis țarului, scria: „Dacă Spania, Franța, Portugalia și chiar Marea Britanie au fost obligate să piardă sau să cedeze coloniile lor fără niciun câștig, putem oare spera că noi vom fi mai norocoși? Am rămâne singura putere europeană care ar poseda colonii pe acest continent. Ar fi oare avantajos pentru noi ca, de dragul păstrării acestor neprietenoase pământuri, să stricăm bunele noastre relații și chiar să riscăm serioase confruntări cu o mare națiune în fața căreia s-au înclinat două mari puteri maritime – Anglia și Franța?“.

Extinderea teritoriului american prin mijloace pașnice constituia deja o politică de stat. După ce cumpăraseră (1803) de la Napoleon colonia Louisiana (2,1 milioane km²)

Imagine a Fort Ross, colonia rusească cea mai sudică

leși icoane au fost salvate dintr-un incendiu (1966), locuitorii făcând un lanț uman pentru a le scoate din calea furiei focului.

În 1812 Baranov pune bazele celei mai sudice colonii, Fort Ross, în California (pe atunci colonie spaniolă), la câțiva km nord de San Francisco, cumpărând o mare suprafață de pământ de la indienii băștinași contra a... trei pături, trei perechi de pantaloni, două topoare, trei sape și câteva șiraguri de mărgelă! Fort Ross devine un punct solid de aprovizionare pentru coloniile nordice, aici stabilindu-se, în final, 60 ruși și 200 aleutini, însă, după proclamarea independenței Mexicului (1821) colonia va fi vândută, în 1841, unui industriaș american pentru 42.000 de ruble, plătibile în cereale.

După moartea lui Baranov (1819), administrația Companiei este preluată de ofițeri din marina militară, care se dovedesc însă a fi slabi administratori, fiind preocupați doar de obținerea unor venituri fabuloase. Preconizatul proiect de colonizare masivă a întregii regiuni eșuează. În plus, slaba prezență militară navală se dovedește incapabilă să stopeze incursiunile flibustierilor americani (urmași ai faimoșilor pirați din Tortuga), atrași de vânatoarea de balene și care nu o dată au atacat și micile așezări ale vânătorilor și pescarilor ruși. Fără efect se dovedește a fi și decretul emis în 1821 de țarul Alexandru I prin care proclama posesiunile ruse în nordul Americii teritoriu rus exclusiv – străinilor fiindu-le interzis pescuitul în apele teritoriale, precum și activități comerciale pe uscat – și

Guvernatorul Siberiei Orientale (între anii 1847 și 1861) Nikolai Muraviov-Amurskii

autoriza Compania să anexeze noi teritorii, cu condiția ca acestea să nu fi fost ocupate de Statele Unite sau de alte state europene. Americanii vor reacționa imediat, secretarul de stat Quincy Adams comunicându-i ambasadorului rus că Statele Unite vor contesta orice drept al Rusiei de a se stabili pe continentul american, asumându-și ferm principiul că acest continent nu mai este subiect al posesiunilor coloniale.

Contract blocat, idee valabilă

Monopolul rusesc slăbește odată cu apariția în regiune a companiei britanice Hudson Bay, care, în 1833, pe teritoriul Columbiei Britanice, înființează un post în vecinătatea capului sudic al Americii

Ruse. Compania ruso-americană continuă legăturile comerciale cu zonele de coastă ale Statelor Unite, încheind, printre altele, un avantajos contract, valabil până în 1862, privind livrarea de gheață orașului San Francisco. Odată cu izbucnirea războiului Crimeii, cresc temerile că Marea Britanie va ataca și coloniile rusești din America, astfel că, fără știrea St. Petersburgului, însărcinatul cu afaceri rus Stoeckl (ambasadorul murise în ianuarie) sugerează în martie 1854 viceconsulului din San Francisco să pregătească un contract fictiv de „cedare pe timp de trei ani” către o companie americană din San Francisco a navelor de pescuit și chiar a posesiunilor din Alaska, contra sumei de 7,4 milioane dolari. „Cedarea” ar fi avut, chipurile, forță juridică doar în cazul unui conflict militar ruso-britanic.

Fantezistul contract este însă blocat la timp! Nu și ideea vânzării Companiei. Bucurându-se de căldura unei primăveri timpurii pe plajele de la Nisa, departe de frigul și plictiseala Petersburgului, Marele Duce Konstantin, fratele țarului Alexandru al II-lea, îi scrie noului ministru de Externe Aleksandr Gorcea-

kov: „mi-a venit ideea de a profita de excedentul din trezoreria americană pentru a le vinde coloniile noastre nord-americane. Nu trebuie să ne amăgim; Statele Unite, urmărind constant rotunjirea posesiunilor lor și dorind să domine întreaga Americă de Nord, ne vor lua coloniile și nu vom mai fi în stare să le recăștigăm”, concluzionând că este bine „să vindem la timp și amical, altfel se va ajunge la

Insula Kodiak, unde a fost prima așezare permanentă rusească, fondată la 1784

MIRCEA IONESCU-QUINTUS PE FRONTUL DE EST

Dr. MARIAN MOȘNEAGU

Trupe române în luptele de la Cotelul Donului și tânărul ofițer Mircea Ionescu

Politician liberal, președinte al Partidului Național Liberal între 1993 și 2001, senator de Prahova în legislaturile 1996-2000 și 2004-2008, președinte al Senatului (2000), fost ministru al Justiției (1991-1992), avocat, scriitor, profesor universitar de Drept Constituțional, Mircea Ionescu-Quintus a fost sărbătorit miercuri, 18 martie 2015, de confrății parlamentari, la împlinirea a 98 de primăveri. Mai puțin cunoscut este faptul că seniorul politicii românești, în prezent președinte de onoare al P.N.L., este și veteran de război, din aprilie 2009 fiind înaintat de președintele României în gradul de general de brigadă în retragere.

Născut la 18/31 martie 1917 în comuna Cherson din Ucraina, în familia Mariei și a avocatului Ion Ionescu-Quintus, ambii ploieșteni, Mircea Ionescu-Quintus a absolvit patru clase la Școala primară nr. 1, în anul 1927, și șapte clase la Liceul „Sf. Petru și Pavel” din municipiul Ploiești, în 1934.

În anul 1938 a absolvit Facultatea de Drept la Universitatea din București, trecând examenul de licență, la Secțiunea Juridică, „cu patru bile roșii-albe și două roșii”. Într-o *Autobiografie* datată

19 decembrie 1956, identificată în Arhivele Militare Române, în „Memoriul său de ofițer de rezervă” scria: „Până când am satisfăcut stagiul militar am fost întreținut de părinți în școală, iar după moartea tatălui meu [1933 – n.a.], am dat meditații și am lucrat în anii 1935/36 ca diurnist la C.F.P.V. Ploiești și Primăria municipiului Ploiești. Această perioadă nu poate fi considerată însă ca o independență materială.”

La 10 noiembrie 1938 a fost încorporat ca soldat cu termen redus, trei zile mai târziu fiind

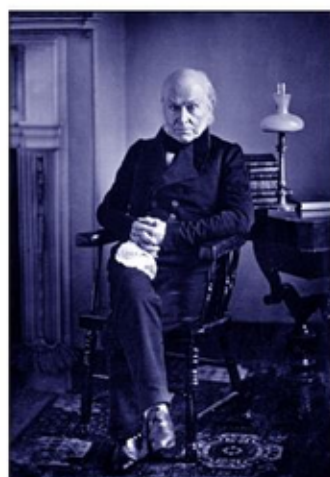
însumat ca elev în Școala de Ofițeri de Infanterie nr. 1 din Ploiești. La 1 martie 1939 a fost avansat la gradul de fruntaș, la 1 iunie caporal, la 1 august 1939 era sergent, iar la 1 decembrie 1939 plutonier. În Foaia calificativă aferentă perioadei 10 august-15 octombrie 1939, căpitanul Ieremia, comandantul companiei recunoaștere din cadrul Regimentului 7 Dorobanți, constata că „elevul este prea bine îndrumat, posedă cunoștințe satisfăcătoare unui comandant de pluton, atât în conducerea tehnică, cât și de

contra 15 milioane dolari (negociator principal fiind viitorul președinte Monroe), americanii au anexat, câțiva ani mai târziu, West Florida (invocând o neclaritate a tratatului de achiziție a Louisianei), apoi au cumpărat în 1819 Florida Spaniolă (5 milioane dolari), California (15 milioane dolari) și „Achiziția Gadsden” (o fâșie îngustă din nord-vestul Mexicului) pentru 10 milioane dolari.

Era, de fapt, o graduală aplicare fidelă a Doctrinei Monroe, proclamată la 2 decembrie 1823, care se pronunța, în esență, împotriva prezenței coloniale a marilor puteri pe continentul american. „Manifestul destin” al președintelui american venise doar la doi ani după decretul țarului Alexandru I prin care Alaska și insulele limitrofe fuseseră declarate teritoriu rus exclusiv. Peste câțiva ani, un amiral rus, subliniind efectul propagandistic al Doctrinei Monroe, conchidea că „oricine trăiește în America de Nord nu poate să nu simtă instinctiv că acest principiu intră tot mai mult în sângele oamenilor, că noua generație îl sugerează odată cu laptele mamei”.

Proprietate a câtorva negustori

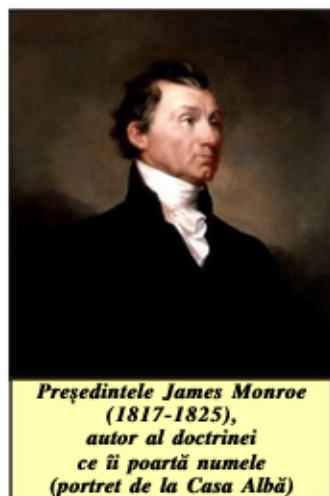
Odată cu izbucnirea războiului de secesiune, în 1861, proiectul vânzării Alaskăi pare abandonat, mai ales după ce o comisie desemnată de țar conchide că America Rusă are o mică valoare economică și comercială, dar preservarea ei constituie din punct de vedere politic o necesitate absolută. Până în 1866 doar, când ministrul de Finanțe Reiteren îi prezintă țarului o statistică sumbră: Rusia trebuie să stingă în următorii trei ani o

*Secretarul de stat
John Quincy Adams,
viitor președinte american
între anii 1825 și 1829*

uriasă datorie (cca 45 milioane ruble), fiind nevoită să apeleze la credite externe; ca atare vinderea coloniilor nord-americane ar putea constitui o sursă de venituri la buget.

În aceste condiții, are loc reuniunea din 29 decembrie 1866. Decizia vânzării Alaskăi rămâne secretă și pentru Consiliul de Stat și pentru Consiliul de Miniștri! Stoeckl, care își încheiase încă din octombrie misiunea în America, urmând să fie numit ambasador la Haga, este nevoit să se întoarcă la Washington, având împuternicirea

*Președintele James Monroe
(1817-1825),
autor al doctrinei
ce îi poartă numele
(portret de la Casa Albă)*

țarului de a negocia vânzarea Alaskăi, pe „nu mai puțin de 5 milioane dolari aur”.

Deși Curtea Imperială rusă aprecia că păstrarea Alaskăi era absolut esențială din punct de vedere politic, în adoptarea deciziei privind vânzarea acesteia au prevalat câțiva factori cruciali: coloniile nord-americane erau mai puțin importante din punct de vedere strategic, în comparație cu ținuturile continentale din Extremul Orient – Amur și Primorie –, Rusia rămânând fidelă strategiei extinderii și consolidării exclusiv continentale, neavând capacitatea de a intra în competiție cu marile puteri navale ale vremii, în primul rând cu Marea Britanie; Compania ruso-americană întâmpina de mai mulți ani mari dificultăți financiare, în pofida subsidiilor primite de la centru; bugetul țării era îngrijorător deficitar; dorința Rusiei de a păstra relații cordiale cu Statele Unite ca o contracara a influenței Marii Britanii în nord-vestul Pacificului. „Dintre toate puterile lumii, Statele Unite sunt cele mai populare în Rusia. Între ruși și americani nu au fost niciodată nici antipatii, nici confruntări serioase de interese”, scria în 1866 o publicație rusească.

Ușurătatea cu care Imperiul Rus era dispus să renunțe la un imens teritoriu s-ar explica și prin faptul că Alaska nu a fost niciodată în proprietatea statului rus, ci, la început, proprietate a câtorva negustori privați, iar apoi, din 1799, a Companiei ruso-americane. Nici ulterior, până la vânzarea posesiunilor nord-americane, nu a existat niciun fel de act oficial care să stipuleze alipirea acestora la Imperiul Rus.

(Va urma)

[Taganrog], Rostov și Morozovskaia, stabilindu-se postul de comandă la Perekopskij, prin septembrie 1942, unde am rămas în permanență până în noiembrie, când a fost rupt frontul. În retragere, am trecut prin Kamensk, Millerovo, Vorosilovski, Vorosilovgrad și Stalino își amintea în 1956 [...] Am fost chemat sub arme la începutul lui martie 1944, iar la sfârșitul aceleiași luni deplasat operativ în compania din Moldova, care s-a încheiat cu retragerea din august 1944. Am îndeplinit funcția de ofițer subaltern al Biroului 2 și am avut postul de comandă inițial în orașul Roman, iar mai târziu în comuna Boghicea, jud. Roman. De la începutul

În vremea când și-a scris autobiografia

lunii septembrie 1944, când comandamentul s-a regrupat la Breaza-Prahova, am îndeplinit funcția de aghio-

tant al generalului comandant, până la 20 mai 1945, când am fost desconcentrat definitiv."

La 5 iunie 1945 a fost avansat la gradul de locotenent în rezervă. La 20 mai 1945 a fost desconcentrat prin Ordinul de zi nr. 86/1945 al Comandamentului 5 Teritorial Brașov, fiind vărsat Centrului Teritorial Prahova la 20 ianuarie 1946.

În anul 1957 a executat o concentrare de 60 de zile pe linie A.L.A. (Apărarea Locală Antiaeriană), în urma căreia a trecut în arma ingineri artilerie.

La 13 aprilie 1963 a fost avansat locotenent-major, iar în 1972 a fost trecut în retragere pentru limită de vârstă. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 iulie 2015, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Numiți conducătorul primului grup de sârbi
ce a fost colonizat pe teritoriul actual al Ucrainei.

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna aprilie 2015 este:
George Pomur

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul **Mircea Aflăreș**, din **com. Borca, jud. Neamț**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2016.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15-702, O.P. 15, sect. 1, București

luptă a unui pluton. Pus la conducerea unui pluton special, și anume de cercetași călări, a arătat că asimilează cu ușurință tot ce este necesar [pentru] a deveni ofițer de rezervă de nădejde. În această unitate a mai dovedit formarea cu ușurință a unor calități de călăreț și, în plus, ce este mai important, iubirea de cal, grijă de om și conservarea echipamentului și harnașamentului. Fire liniștită, retras, exces de condescendență. Manierat, gospodar, bun camarad“.

Elev la Școala de ofițeri de infanterie

Prin Înalțul Decret nr. 2.215/1940, la 1 august 1940 a fost avansat la gradul de sublocotenent de rezervă, cu vechimea de la 30 iunie 1939, și trimis la corp pentru stagiu.

„Înainte de cel de Al Doilea Război Mondial – consemnează tânărul avocat – am fost elev și student, locuind tot timpul în Ploiești și făcând naveta la București. Începând din toamna anului 1938 și până la jumătatea anului 1945 am făcut stagiu militar și în continuare am fost concentrat și mobilizat. Toate perioadele de desconcentrare sau concediu în acest timp le-am petrecut la Ploiești, la domiciliul părinților mei, în care vreme m-am înscris și în Baroul Avocaților din Prahova (mai 1940) și am profesat câteva luni avocatura. Am fost membru al P.N.L. Brătianu din ianuarie 1946, după acordul de la Moscova, și până în februarie 1947, când am demisionat. În intervalul

amintit am îndeplinit funcția de președinte al Secției Tineretului.“

Din august 1939 și până în iunie 1942 a activat în calitate de comandant de pluton cercetași călări, fiind concentrat în cadrul Regimentului 7 Dorobanți din Ploiești. „În această funcție am fost pe zonă în regiunea Zalău și apoi în Moldova, în regiunea Botoșani. Desconcentrat la 20 martie 1940, am fost chemat la 24 mai în concentrare și trimis în regiunea Iași, unde se găsea regimentul“ – își amintește viitorul membru al Biroului Colectiv de Asistență Juridică Ploiești.

În Foaia calificativă pe anul 1940, comandantul regimentului, colonelul P. Ciuperceanu, consemna: „Bun camarad, disciplinat, punctual, conștiincios. A comandat plutonul de agenți călări, obținând rezultate bune. Cunoaște bine regulamentele onoarei și le aplică judicios în teren. Se îngrijește de

aproape de hrana oamenilor și animalelor plutonului său. În concluzie: Un bun ofițer de rezervă“. Aceeași bună impresie era confirmată și de comandantul Brigăzii 13 Infanterie, colonelul Filip Agricola.

La 22 iulie 1941 a fost mobilizat și repartizat companiei a 5-a cadre, în perioada 14 octombrie-17 noiembrie 1941 participând pe frontul antisovietic, în regiunea Tiraspol. „La 22 iulie 1941 m-am prezentat la mobilizare și am fost reținut la partea sedentară până la 14 octombrie, când am fost trimis pe front. Regimentul meu lupta la Odessa și din cauza încetării focului, la 16 octombrie am rămas la Tiraspol circa două săptămâni, de unde m-am retras în țară și am fost desconcentrat la 17 noiembrie 1941“.

Din iunie 1942 și până în iunie 1945 a funcționat ca ajutor al șefului Biroului Informații la Corpul 5 Armată. În această calitate, între 5 august 1942 și 20 februarie 1943 a participat cu comandamentul Corpului la campanie, în regiunea Cotul Donului, fiind decorat de regele Mihai I cu Ordinul „Coroana României“ clasa a V-a cu spade. „Am luat parte la campania din Cotul Donului între 5 august 1942-20 februarie 1943 în cadrul Comandamentului Corpului 5 Armată, îndeplinind funcția de ofițer subaltern la Biroul 2 Informații. În deplasare spre front am trecut prin Toganrez

sănătoși. Alecu îți și scrie în cartea babacii vreo jumătate de față și zice că Grigorașc nu numai că nu este mort, dar încă că să îngrașă și crește din zi în zi, încât are trii coți în lungime și unul și jumătate în lățime sau grosime, și face și socoteala de odae ce îi va trebui când va veni la Eși, adică de câți coți de înaltă, de lungă și de largă. Grigorașc, soră, [î]și zice că morții nu scriu, dar dumnealui scrie. Cucoana Rucsăndița lui Roznovanu au venit de la Paris și Ț-au adus ceasornicul și portretul lui Alecu, pe care babaca are să le iee astăzi, făcând vizită acestei pre cinstite cucoane, care au tratat pe frați nu mai puțin decât fiii ei.

În casă s-au făcut schimbări. Pe bețiva cé de fimeie, Ileana, mămuțuța au sictirit-o, asămine și pe imperinent, despre care auzind Bălașa, trebue să-Ț rupă vreo câteva ace tremurându-i mâna de scârbă, căci ea avea nădejde să-și lasă făgăduințele ce îți da când erai demoiselle și să vie iară la noi, dar acum nu mai are loc, căci am găsit o femeie care socot că va pute coasă, deși nu ca Bălașa, dară ca fata Catrina orișicând. Cât pe ce era să dăm pașaport și lui Gheorghi, feciorul, a cărui obicei îl cunoști prea bine, dar când va veni babacii vreo toană, tot nu va scăpa Gheorghi. Nădăjduim cu toții că peste vro două săptămâni îți veni la Eși, de unde avem să mergem cu toții la Pochi [moșia familiei, jud. Tutova], împreună cu babaca, care nu

Lordache Grigoriade Romalo (1783-1858)

va șide mai mult decât cinci sau șase zile. Știi că nebuna, de când au început a-și cere voie la babaca ca să vie să să caute la Pochi, mi se pare că într-acest an nu vom scăpa de dânsa. Am uitat să-Ț scriu mai sus că cucoana Roznovănița ne-au spus că Alecu au dat un ecsamen așa de bun, încât profesorul, după săvârșirea ecsamenului, l-au apucat de mână și i-au zis: „Aș ave de mare bucurie și m-aș socoti tare norocit dacă aș ave tot așa școleri ca dumneata, căci atunce reputația me ar fi deplină“. Aceasta nu este puțin lucru, căci în Paris profesorii sunt și miniștrii Franței și când apucă pe un școlar a lui de mână și îi zice așa cuvinte, poți să-Ț închi-puiești ce bucurie au simțit babaca și noi. Iubitului Costache a mele complimente

și îl rog să mă iubească precum îl iubesc eu și atunci nu ne va trebui mai mare iubire între noi.

Al tău supus frate, M. Romalo

*Costachi Rosetti Tețcanu
cătrecumnatul său,
Alecu Romalo*

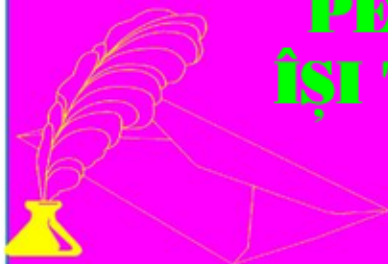
Tețcani, 1853, septem-v[rie] 30

Iubite Alecule,

Sălit de tristele împre-giurări a vieții mele a vă face cunoscut stare nino-rocitei meli sorți ci, după ce m-au prigonit fără cruțare din fragita-mi tinereță, încă voește a-mi umpli de amărăciune și celi mai de pre urmă zăle, vă arăt că eu m-am dijnădăjduit a mai pute împreună vețui cu soția me și sora voastră. Pricinile ce, la o așa vrâstă și legătură prin un iubit copil ce avem, mă sâlesc a fugi de soția me sunt următoarele:

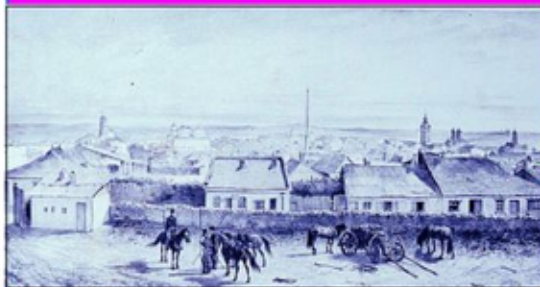
Dorința și prințipurile vieții meli au fost totdeauna și sunt aceste: să fiu cât s-a pute mai slobod și fără a jâgni cât de puțin drepturile fieșcărui, a trăi mai deoparte de toate deșertăciunile lumii, a lucra fapta bună și-a mă purta cu ce mai mare cinste în toate relațiile ci aș ave cu oamini, preferând totdeauna mai întâi îndeplinire adivăratilor meli datorii decât orișice altă plăcere. Din aceste vine că am urât purure orice desfrânare, lucsurile, viața cé curat boierească, plină de toate vițuirile și feliuritile deșertăciuni care, înșălând pe omul

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Scrisorile rămân o oglindă grăitoare a vieții cotidiene. Entuziasm de tânără căsătorită, nefericiri conjugale, resemnare, strâmtorare bănească – toate se regăsesc în

Iași în preajma anului 1840...

corespondența familiei Rosetti Tețcanu-Romalo. Surprindem și semne ale timpului: în 1844 și 1853 se folosește grafia chirilică; după 12 ani se adoptă literele latine. Toți însă păstrează dulcele grai moldovenesc.

Piese provin dintr-o arhivă particulară.

... și Parisul cam în aceeași vreme

*Emanoil Romalo
către sora lui, Eufrosina*

Iași, 25 mai 1844

Iubită Frosiniță,

Din minutul ce am primit răvașul tău înșămnat în 14 mai, sufletul meu adâncit în feluri de gânduri s-au cuprins de cele mai mari mișcări din lăuntru, mișcări care m-au făcut să mă bucur din adâncul sufletului văzând vestea ce me-ai dat că ai un bărbat așa precum mi l-ai descris. Aceasta este o bună lecție de bunătatea lui Dumnezeu, că ți-au dat precum doreai, adică când ziceai: „Aș șide cu cea

mai mare mulțămire la țară, dacă aș ave așezare bună și cele trebuincioasă“. Iată dar că le ai aceste, de aceia socot că cu mulțămirea ta șăzi la Tescani, și mai ales că ai un bărbat pe carele îl iubești și carele te iubește. Mulțămirea dar este cam desăvârșită, desăvârșită ar fi dacă s-ar pute să fii lângă familia noastră, dar nu este nimica, căci însuși Evanghelia zice: „Și va lăsa femeia pre tatăl său și pre muma sa și se va lipi de bărbatul său și va fi un trup“; deși nu mă închin nici sara nici dimineața, dar totuși știu câteva din Evanghelie.

Iubită Frosiniță, pentru ca să urmezi tu sfaturile ce am putut să-ți dau, au trebuit mai întâi ca eu să urmez pe ale tale, care într-adevăr sunt vrednice de urmat, căci dacă n-aș fi știut că ne ești soră, și dacă nu te-aș fi văzut că ești așa tânără, aș fi socotit că ești maica mea în picioare, în privința sfaturilor ce mi-ai dat. Despre păzire cu sfințenie de acelea ce mi-ai zis, te vei încredința când să va înfățișa prilejul și când iubitul Costache [soțul Frosiniței] va avea bunătate ca să veniți la Eși.

De la frați am primit scrisoare în 25 mai [din Paris], unde ne scriu că să află foarte

zurile ce am tras de la o asămine ființă sânt un lucru grozav și înspăimântător! Toată filosofia și înțelepciunea este amenințată a să face prada unii deznădăjduiri, nu mai pot răbda să audu totdeauna în locu de recunoștință, defăimare și nemulțămire, și trebui să rumpu lanțul unui șir de neazuri, atât pentru mine cât, poate, și pentru urmașii mei. Toți oamenii cu care am avut a faci și m-au cunoscut, mă au de un om cuminte și drept, fimeia me mă socoate de nebun căci mai degrabă puni temei pe vorbile unui copil decât pe ale meli; în sfârșit, nimica nu-i bun, nimica nu-i drept, ci nu să lovești cu aceia ci vra ia, așa dar estimăz mai bine a rămâne fieșcare slobod a să purta după capul său și a nu mai bate un război zadarnicu, căci de a mă birui pe mine să mă facă să mă port după capul du[m]isale, trebuie mai întâi să nebunescu, de a o birui pe dum[neai] să o fac să se poarte precum vreu, cu înțelepciune și blândețe – aceia este piste puțință. Mai înainte de a o trimite la Paris, mai aveam o leacă de nădejdi, acum s-au șters toată. Frate! De mult am fost hotărât a desface chinurile meli, însă trii simțiri totdeauna m-au oprit: cea I-iu, respectul ce port bătrânului, bunului vostru părinte, al 2-le, dragoste ce păstrez pentru voi toți, și al triile, mila de nea-

zurile ce ar fi întâmpinat soția me fără mine, căci ia nu știe că ninorocirea, care ș-o închipuiești acum numai, are să o aibă în realitate când va fi slobodă de mine. Totdiuna are să aibă trebuință de cineva și are să fie datoare a să supuni la ideile și socotințele fieșcărui și socot că i se va păre mult mai greu decât că s-ar fi supus numai unui bărbat care ar fi iubit-o nencetat și i-ar fi fost cel mai cu priință protector și îngrijitor de îndeplinirea tuturor legiuitelor sale plăceri. Însă dacă dum[neai] nu poate giudeca așa și dacă socotești c-o fimei este nănorocită când trebui să asculte pe bărbatul său, trăiască precum vra Dumnezeu să-i dei bine și să fie fericită, sângura dorință ce-mi rămâne pentru dum[neai]. Copilul, di va vroi să mi-l dei mie, îl primescu cu ce mai mare bucurie și voi ave de mulțămire a trăi numai pentru el ș-o fiică ce mai am, căci a[l]minteri viața mi-i numai o sarcină de prisos. Iartă-mă, iubite frate, că mă adrăsezu cu această declarație către tine, căci aciasta o facu pe socotință

că din familia voastră tu ești acel mai mare și mai cu experienție. În casa ta să află soția me, acolo sunt toți ceilanți frați, acolo poate vă veți întruni și cu răspectuosul vostru părinte și veți pune la cale celi ci s-ar socoti mai de folos pentru soția me, iubita voastră soră, încât din parte-mi nu-mi mai rămâne alt să facu decât că dacă mi se va face formalnicul actu a despărțirii, să-i dau zăstrea dumisale, iar până atunce să-i răspund venitul ei și, de va primi a-i fi și credincios prietinu, dacă soțu nu am putut ave norocire. Asămine vă rog și pe voi ca să nu mă urăți cu totul și să-mi lăsați plăcere de a vă iubi ș-ave de prieteni, căci interesându-mă și di această mulțămire, negreșit că voi fi mult mai ninorocit ne mai rămându-mi nimica de dulce aducire aminte din trecutul însoțirii meli. Voi scrie mai urmă și iubitului vostru părinte, voi mai scrie și celorlalți frați. Iar acum, ertați-mă, nu mai pot, sânt și cam bo[l]navu ș-amețit, încât mai nici știu ci-am mai scris ș-aice.

Adieu și sânt al vostru ca un frate, C. Roset

Căruța să înna-poește împreună cu mulțămire ca mi-ați dat-o și cu burnuz [manta cu glugă] și cergă; rachiul să trimiți împreună și cu 2 vase pentru vinu, care cu cel de rachiul fac 3. De vor fi a tale mai mari și mai bune, însămnă-le și la toamna

Conacul Romalo de la Pochida (județul Tutova)

slabu, îl facu robu patimilor sale, m[i]-au fost nesuferite, și dacă din ninorocire de multe ori li-am urmat, au fost numai din sâla altora și-împotriva mulțămirii meli. Am dorit ca să am o mică stare, nu pentru alta decât numai să pot fi mai ne-
atârnat și la împregiurări să pot agiuta câteodată și pe sârmanul necăjit și-asuprit. Am avut plecare ca să fiu totdeauna însoțit cu o fimei pentru ca cu dulciața unii nedespărțite tovarășie de prietșugu și dragoste să pot fi cel mai mulțamit și totodată să pot ave și cu-
getul curat că nu am călcat niciodată drepturile vreunii casî și, în sfârșit, să pot lăsa și niște urmași cu a meli prințipuri și sămțiri numai crescuți mai bine și mai în slobozenie spre a mă mângâe la cele mai de pre urmă ciasuri, că am îndeplinit a me adivarată datorie de om și părinte. Iată soiul ființii mele. De am urmat de multe ori în potriua acestora, sâlit de alții, numai cel Prea Înalt Atotputernicu poate să-mi fie martor, că au fost în-
potriua mulțumirii meli. Aș fi voit să dau creștere copilului micu, mai cu osebite decât a altora, să-l facu un om natural și tare în totul și să poată, la împregiurări, trăi numai cu munca sa, dis-
prețuind toate patimile și meșteșugurile de molăciune și lusu, care duc pe om la robie pentru elu și tiranie pentru alții; să-l facu să cunoască adivărata fericire numai întru el sângur, iar nu în împilare altora;

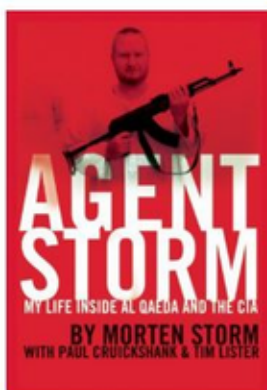
Alexandru Romalo (1819-1875)

să-l facu a credi că cel mai mari bine pe lume aceasta nu-i altă decât vârtute și libertate, pentru care, atât pentru el însuși cât și pentru Patria sa, când ar fi amenințate de vro pri-

Grigore Romalo, pașoptistul (1820-1849)

mejdie, să-și versă sângile cu bărbăție și mărimă de suflet, apărându-le! Aceste sunt nădejile meli sau măcar visurile dorințelor ce am. Dacă aciastă fericire, în realitate, au perit din aciastă lume plină de rău-
tăți, căci de a vide numai un ninorocit ca pre un cuconaș de ai noștri, ci trăesc fără rușine, întocmai ca niște fimei dișarte nu-i mare lucru, nici vro bucurie sau vreun folos ominirii, decât a mai fi o ființă netrebnică pe lângă celilalte multe. La aceste toate vroinți a meli sunt neconținut înpotrivit cu dușmănie de către soția me și bate un război nen-
cetă de când am luat-o, vro-
ind a mă face să am gusturile ei și să-i împlinesc toate dișertăciunile înădușând aceli vroinți a meli cu totul și încă spre mai mari nenorocire a me, a-mi face toate aceste pre-
tenții c-on aer poroncitor și cu o căutătură sălbatică de mânia. Am fost biruit în celi mai multe ori și-adus a face pentru plăcerea sa lucruri înpotriua dreptii giudecăți și-a prințipurilor meli, numai ca să văd dacă asămene ființi poate și ia vreodată a arăta mulțămire, însă în zadar căci ia credi că bărbatul nu e făcut de alta decât spre a fi vândut să fie robu femeii.
Frate! Toate aceste ci v-am arătat sânt numai pri-
cina neunirii noastre, iar râlile și suferințele câte nascu din ea sânt nenumărate și mi-ar trebui volumuri întregi spre a vi le descrie. Inima-mi mi-e sfâșietă de durere și ne-
ca-

Avanpremieră editorială

Sunt tot mai multe știri în ultima vreme despre tineri din Europa sau S.U.A. care au îmbrățișat Islamul și care vor să se alăture organizației al Qaeda (unii și reușesc). Ce anume îi mână într-o asemenea luptă?

Un posibil răspuns îl veți putea găsi în cartea pe care un danez, Morten Storm, a scris-o împreună cu Paul Cruickshank și Tim Lister și care va apărea la Editura Meteor, în traducerea lui Mihai-Dan Pavelescu.

Morten Storm a avut o copilărie dificilă. A fost crescut de mamă, tatăl plecase de acasă. A avut de timpuriu probleme cu poliția, apoi a descoperit Islamul și a fost captivat, convertindu-se. Până într-o zi,

când l-a lovit sindromul „Kronstadt”. Astfel a fost denumit procesul prin care tinerii sau mai puțin tinerii occidentali care îmbrățișaseră comunismul i-au descoperit într-o bună zi fața hădă. Din acel moment a acceptat colaborarea mai întâi cu serviciile secrete daneze, apoi cu cele britanice și americane. Își făcuse prețioase legături la vârful mișcării teroriste islamice, în primul rând cu Anwar al Awlaki, un militant extremist musulman american de origine yemenită, căutat cu insistență de americani.

Atunci când al Awlaki și-a dorit o nouă soție, pe lângă celelalte două pe care le avea, dar care nu îl puteau urma peste tot pe unde era obligat să se ascundă, Storm și ofițerii de informații care îl dirijau au întrevăzut posibilitatea să îl localizeze și să îl captureze sau lichideze. Storm i-a găsit o tânără croată, dornică să-i stea alături lui Awlaki, și a stabilit o întâlnire cu ea la Viena.

CUM I-AM GĂSIT SOȚIE LUI AL AWLAKI

MORTEN STORM

Era o zi rece și vântoasă, tipică pentru luna martie în capitala Austriei. Un flux constant de turiști coborau din autobuze și porneau să viziteze palatele Habsburgilor.

Apoi am zărit-o pe ea. Purta o fustă lungă și neagră, așa cum anticipasem, dar nu avea vâl complet, ci o eșarfă simplă pe cap. Câteva șuvițe de păr blond fluturau în vânt.

Deși Awlaki mă instruisese să port haine occidentale, pentru a evita suspiciunile, trebuia să păstrez distanța față de o femeie care nu era înrudită cu mine. Nici măcar nu i-am strâns mâna. Am fost totuși

Irena Horak, pe vremea când nu se gândea că va ajunge soția...

impresionat; fotografiile n-o prezentaseră în lumina cea mai bună. Aminah era extraordinar de drăguță, cu buze pline, pomeți înalți și nas as-

cutit. Părea cu câțiva ani mai tânără decât vârsta ei reală, 32 de ani. Semăna cu Gwyneth Paltrow. Anwar avea s-o iubească pe fata aceasta.

Numele adevărat al lui Aminah era Irena Horak. Irena era din Bjelovar, un orașel incon-

... lui Anwar al Awlaki...

viitoare mă îndatoresc a vi le înnapoia înaintea culesului viilor. Mai în urmă, dacă îţi va mai trebui rachi, voi mai trimeti.

*Alexandru Romalo către
Costache Rosetti Teţcanu*

Iaşi, 17 septembrie [1]865

Iubite Costache,

În nevoie şi strâmtorare în care m-au pus sărăcitatea din acest an, caut toate mijloacile spre a pute lupta şi a nu vinde moşioara în care din fragida tinereţii am depus sănătate şi altele. Aflu prin D. Rafailă că

ţi s-au făcut o propunere de un împrumut de 12.000 de galbeni şi că n-ai avea nevoie de el, prin urmare, dacă voreşti a-mi vini în ajutor şi a mă înlesni şi pe mine cu vro 7.000 de galbeni, ai face o faptă de creştin; cred că bună voinţa nu-ţi va lipsi, mai cu deosebire amintindu-ţi relaţiile noastre vechi. Cât despre încredere, nu ai [a] te sfii, fiind eu gata a garanta cu moşie me, evaluată drept 20.000 de galbeni. Ştii prea bine că am luat 6.000 de galbeni de la Banca Moldaviei, sânt opt ani de când plătesc anuităţile, prin urmare au mai rămas a

plăti 4.000 de galbeni, cari în opt ani se lichidează. Întăleg ca împrumutul să fie cu dobânzi legiuite pe un timp de opt ani, având a servi regulat aceli dobânzi, din şasi în şasi luni, şi în urma băncii. Te rog vino-mi în ajutor şi crede că vei avea înregistra o faptă bună mai mult în viaţa ta. Aştept cu nerăbdare răspuns la Eşi, unde cred că voi mai şade vro zece zile.

Al tău frate, A. Romalo

P.S. Pe Dumitrache [fiul adresantului şi al Eufrosinei, sora emitentului] sărută! (sic!) din parte-mi.

ISTORIA COMPUTERULUI

Vă amintiţi cum era viaţa fără computer sau cum arătau primele PC-uri?

Expoziţia temporară deschisă la Muzeul Naţional de Istorie a României – *PC, o istorie fascinantă* – prezintă evoluţia calculatoarelor de la primul dispozitiv de calcul – abacul –, la prima maşină de calcul – calculatorul mecanic marca Original Odhner din 1943 produs în Suedia – şi până la cele mai performante computere de astăzi.

Piese expuse sunt majoritatea din anii '70 şi '80: Apple IIc, Apple Lisa 2, Commodore 64, IBM PC 5150, Apple Macintosh Plus, HP 150, terminalul Lear-Siegler ADM-3A, Osborne I. Ele sunt însoţite de afişe şi reclame ilustrând impactul pe care l-a avut computerul asupra vieţii omului de rând, dar şi modalitatea în care erau promovate pe piaţa occidentală noile modele.

Istoria calculatoarelor româneşti fabricate de companiile ICE Felix, Electronica, Centrul

de Cercetări Automatica Bucureşti (CCAB) este inclusă în marea istorie a computerelor. IC Felix M-18 arată ca un frigider de mari dimensiuni, oricum redus în comparaţie cu marile computere industriale produse de firmele româneşti sub licenţă străină celebre CIFA (*Magazin istoric*, nr. 5/2015) care aveau peste o tonă. Alături de computere sunt expuse imprimante, perforatoare de cartele, cartele şi bandă de hârtie.

Exponatele selectate de la Muzeul Informaticii şi Comunicaţiilor, Muzeul Universităţii Politehnice din Bucureşti şi de la inginerul dr. Alexandru Flocă au un farmec aparte, urmărind cronologic dezvoltarea computerului, apariţia de noi firme de calculatoare, fiind o călătorie prin istoria ultimilor 40 de ani.

Expoziţia este deschisă publicului până la sfârşitul lunii iunie 2015. ■

Expoziţia este deschisă publicului până la sfârşitul lunii iunie 2015. ■

C.P.N.

Imagine din Sana'a

întâlnire în Helsingør. Klang și Jesper m-au așteptat la gară, o clădire magnifică în stil neorenescentist, cu acoperiș triunghiular impunător și o mulțime de turlă și turnuri impresionante.

– Am negociat cu americanii – m-a anunțat Klang după ce am suit în mașina lor și am plecat. Sunt dispuși să-ți ofere 250.000 de dolari. În clipa în care Aminah aterizează în Sana'a și părăsește aeroportul, banii sunt ai tăi.

Într-o zi de primăvară din 2010 stăteam la coadă la punctul de verificare și înregistrare de pe aeroportul Birmingham, ca să iau un avion spre Copenhaga pentru altă întâlnire legată de misiunea Aminah, când am primit un telefon.

Era Kevin, de la MI5, care știa unde eram.

– Morten, mi-a spus el, dacă pleci acum, trebuie să știi că nu ne vom mai revedea niciodată.

N-am avut mult timp să reflectez la divorțul meu de MI5 și MI6. După ce am ajuns în Copenhaga, am fost dus cu mașina la o vilă de vacanță pe țărmul sudic al fiordului Roskilde, la 40 km vest de Capitală.

Jed mi-a spus că va trebui să cumpăr o valiză pentru Aminah.

– Nu-i puțin cam riscant, nu i se va părea dubios? am întrebat.

Am propus o alternativă: să-l întreb pe Awlaki ce trebuia să aducă Aminah cu ea. Era imposibil ca femeia să mai fie bănu-

toare dacă avea să vadă că solicitarea sosise din partea lui.

Jed mi-a arătat de asemenea o casetă din lemn pentru produse cosmetice pe care voiau să i-o dăruiesc lui Aminah. Nu era nevoie să-mi spună că undeva prin ea era înglobat un dispozitiv de urmărire. Putea totuși să atragă necazuri.

Și Klang gândea la fel.

– În niciun caz n-o să te lăsăm să-i dai asta; dacă cineva o scapă și descoperă transponderul, ai terminat-o! a zis el. Uneori nu-mi vine să-i cred pe americanii ăștia. Pur și simplu nu gândesc!

La 21 aprilie, chiar înainte de a pleca spre Viena, am primit un răspuns de la Awlaki. „Ea nu trebuie să aibă decât o valiză de mărime mijlocie și o geantă de voiaj. Ar trebui de asemenea să aibă niște bani, pentru orice eventualitate... Minimum 3.000 de dolari. De asemenea, biletul trebuie să fie dus-întors, dacă va avea probleme neașteptate la aeroport.”

Era momentul să cumpăr o valiză.

– Trebuie să știm modelul exact, culoarea, totul, a zis Jed.

A sugerat un model Samsonite. Fără îndoială, la plecarea lui Aminah spre Yemen, urma să fie înlocuită pe aeroport cu o valiză identică, cu un dispozitiv de urmărire încorporat.

La 27 aprilie am plecat împreună cu soția, Fadia, la Viena. Ne-am cazat într-un hotel modest din centrul Vienei. Aminah a sosit purtând ochelari de soare mari, ultramoderni, și hijab negru. I-am prezentat-o Fadiiei și am spus că, fiind un bun musulman, n-aș fi putut să mă întâlnesc singur cu ea într-un loc privat. Din fericire, cele două s-au înțeles bine foarte repede. Ba chiar, Aminah a părut liniștită de prezența Fadiiei.

Am întrebat-o din nou dacă era sigură că dorea să se mărite cu Awlaki. Aveam nevoie ca aceasta să fie decizia ei. Promisiunea unui sfert de milion de dolari pentru a juca rolul de pețitor îmi trezise mustrări de conștiință. Care era acum adevăratul meu motiv: să pun capăt terorii sau să câștig bani? Simțeam că planul era de a-l localiza pe Awlaki pentru un atac cu rachete după ce se întâlnea cu

O dronă, arma tăcută și greu de detectat

... sub numele de Aminah

jurat de ogoare din estul Zagrebului, capitala Croației. Într-unul dintre mesajele ei următoare pentru Awlaki a spus că provenea dintr-o familie iubitoare și că fusese crescută în catolicism, ca majoritatea croaților, cu „valori de familie și standarde morale ridicate”. Era foarte apropiată de sora ei geamănă, Helena.

Ea descoperise Islamul întâmplător, la o nuntă din Zagreb. Printre participanți se numărase un avocat musulman atrăgător, cu păr lung împletit în codițe și surâs larg, pe nume Sage, care lucra în Londra. Peste câteva zile, Irena zbură spre Londra, după ce-și abandonase fără mare ceremonial prietenul de până atunci, și începea o relație de la distanță. Sage se considera credincios și i-a vorbit cu pasiune despre islamism, dar nu era un practicant zelos al religiei. Îi plăcea să iasă în oraș ca să bea și Irena era încântată să fie la brațul lui în barurile din Londra și Zagreb.

A luat legătura cu o grupare de femei musulmane din Bosnia, care la rândul lor au prezentat-o altora din Zagreb. Irena a început să-și petreacă timpul cu ele în moschee. „Când am citit descrierile lui Dumnezeu – Allah – în Coran,

mi-am spus: acesta este un Dumnezeu așa cum am crezut mereu că trebuie să fie”, avea să-i declare ea lui Awlaki într-un mesaj.

După șase luni, relația cu Sage s-a stricat. Părea că islamismul devenise mai important

pentru Irena decât prietenul ei. A început să-i expedieze mesaje e-mail ostile, criticându-l fiindcă nu se ruga de cinci ori pe zi și pentru că bea alcool.

Credința Irenei i-a fost poate consolidată de lupta cu cancerul. A urmat un tratament și s-a vindecat, dar visul ei de a avea copii a luat sfârșit. S-a dedicat islamismului, a început să învețe araba și și-a schimbat obiceiurile și felul cum se îmbrăca; acum purta fuste lungi și eșarfe pe cap. Nu a mai ținut legătura cu fostele prietene. Irena a devenit Aminah.

– Aminah ne poate duce la Awlaki, le-am spus ofițerilor din MI5 – Sunshine, Andy și Kevin – la puțin timp după ce începusem conversațiile pe Facebook.

– Îți înțelegem logica, a încuviințat Andy, dar trebuie să prezentăm propunerea superiorilor noștri.

Britanicii îmi împărtășeau îngrijorarea că trimiteră lui Aminah în zonele mai sălbatice

dintr-un stat instabil o putea expune la riscuri. Pe de altă parte, americanii, susținuți de danezi, erau mai entuziași.

– Ne place ideea, a zis Jed, omul CIA, când ne-am întâlnit în Copenhaga. CIA intra oficial în afacerile de intermediat căsătorii.

– Morten, a zis Klang, legătura mea daneză, noi suntem de părere că ar trebui să mergem cu americanii. Va fi mai amuzant și au mai mulți bani.

Banii reprezentau într-adevăr un factor important. CIA se oferea să-mi dubleze onorariul. Nu era nici pe departe salariul unui director executiv, ci cam 4.000 de dolari pe lună, totuși însemnau bani serioși pentru cineva care fusese adesea nevoit să strângă mărunțișul căzut pe sub pernele sofalei. Simțeam de asemenea că aveam ocazia de a influența felul cum se desfășura misiunea lui Aminah. Poate că exista un mod de a-l prinde pe Awlaki – și nu de a-l omorî.

În primele săptămâni din 2010, Awlaki și cu mine am continuat să schimbăm mesaje e-mail. Dorea ca Aminah să vină cât mai curând posibil.

După numai două săptămâni, CIA a grăbit misiunea Aminah. Am fost chemat la o

Storm cu ofițerii danezi de informații, în timpul uneia dintre întâlnirile conspirative

Eveniment

FOTOGRAFII
DE RĂZBOI
ÎN BALCANI

Vineri, 17 aprilie, la Hanul Gabroveni, Sala Coloanelor, a fost vernisată o expoziție complexă, organizată de Goethe-Institut în parteneriat cu ARCUB – Centrul Cultural al Municipiului București, care a putut fi vizitată până la 15 mai.

Doi orfani de război, ai căror părinți și-au pierdut viața în Bulgaria, se întorc la Skopje împreună cu alți refugiați (foto de Lewis Hine; © Library of Congress)

Am numit-o complexă, pentru că, așa cum preciza doamna conf.univ.dr. Roxana Trestioreanu, Director Departament Foto Video, Universitatea Națională de Arte (UNArte) București, vizitatorii puteau admira atât un număr de fotografii, puțin cunoscute, realizate de cinci fotografi în Balcani, în anii Primului Război Mondial, cât și un număr de 12 prezentări video, în care, pornind de la tot atâtea reportaje filmate în acei ani, 12 istorici comentau diverse aspecte legate de prima mare conflagrație mondială. Concepția expoziției aparține unui grup de istorici și cinești greci și a fost prezentată mai întâi în cadrul Goethe Institut din Atena.

Expoziția „Război și pace” reunește documente fotografice realizate de un fotograf necunoscut francez, un altul german, tot necunoscut, de fotograf american Ariel Varges (1890-1972), de fotograf și cameraman rus Sampson Tchernoff (1887-1929) și de un alt american, Lewis Hine (1874-1940).

Fotocronicarul francez ne-a lăsat imagini privind procesul de ocupare a orașului Bitola, din Macedonia, viața de zi cu zi a populației în vreme de război, dar și imagini ale morții care bântuia. Fotografii germane însoțite armata austro-ungară în campania din Balcani, imortalizând acțiuni militare, mai ales, dar și scene din viața de zi cu zi. Ariel Varges a fost unul dintre primii jurnaliști fotografi care a străbătut lumea în căutare de subiecte. Încheind un contract cu compania americană International Film Service, a mers la Salonic, în 1916, oraș prin care au tranzitat trupele Antantei către frontul macedonean. În fotografiile sale ne prezintă viața cotidiană a unui oraș din apropierea frontului. Sampson Tchernoff

a însoțit trupele sârbe în lunga lor retragere prin munții Albaniei, către Corfu, surprinzând chinurile pe care le-au îndurat militarii și civilii care i-au însoțit. În sfârșit, Lewis Hine, sociolog și fotograf – prin reportajele sale fotografice a contribuit la interzicerea muncii copiilor în S.U.A. –, a lucrat pentru Crucea Roșie Americană în Balcani, imortalizând suferința copiilor, mulți rămași orfani.

Cei 12 istorici care comentează diferite momente ale războiului din Balcani subliniază specificul zonei. Astfel, scriitoarea și poeta Vesna Goldsworthy, care predă literatură engleză la Universitatea Kingston, spune: „Balcanii au influențat imaginația occidentală numai în vreme de război. Secole de-a rândul nu țin nimeni cont de Balcani și nu urmărește ce se petrece acolo [...] Cum apar probleme în zonă, toată atenția se îndreaptă imediat spre Balcani. Iată deci care este sursa mitului cu două fețe din Balcani. O parte a acestui mit relatează că Balcanii ar fi precum un copil, căruia i se atrage atenția să fie cuminte [...] Celălalt mit este cel al amenințării, mitul vampirului. Dracula este reprezentantul *per se* al acestui mit. Ambele sunt creații ce provin din Epoca Victoriană.”

Pentru cei care nu au ajuns să vadă această expoziție, există șansa să poată urmări online imaginile și videoclipurile la adresa: <http://www.goethe.de/ins/gr/lp/prj/eri/wap/roindex.htm>

Cu permisiunea Goethe Institut București, prezentăm cititorilor noștri, pe planșele acestui număr, o suită de imagini care înfățișează copii, în diferite ipostaze, în vreme de război. ■

D.M.

**Morten Storm
și valiza lui cu bani**

noua lui soție, iar asta mă tulbura.

I-am înmănat lui Aminah valiza – model Samsonite, dură, cenușie.

– Asta-i cea recomandată de șeicul Anwar, i-am zis.

După trei săptămâni m-am întâlnit cu Aminah într-un local McDonalds de lângă Ambasada Yemenului din Viena. I-am înmănat 3.000 de dolari, proveniți chipurile de la „frații” din Anglia, însă care erau de fapt din Trezoreria S.U.A.

I-am arătat cum să se înscrie la un curs la Institutul pentru limba arabă din Sana'a. La un moment dat, intermediarii lui Awlaki urma să vină ca s-o ia pe noua lui mireasă.

Ofițerii CIA mă instruiseră ca Aminah să nu ia o cursă directă spre Yemen, așa că am dus-o la agenția Turkish Airlines din Viena. I-am dat de asemenea o pereche de sandale pentru Awlaki și un dicționar electronic de buzunar pentru limba arabă primit de la CIA, în care fusese inserat un dispozitiv de urmărire.

În ziua decolării cursei ei, m-am întâlnit cu ofițerii de informații danezi și americani la vila din Hornback. Era începutul lunii iunie, una dintre ne-

sfârșitele seri de vară scandinave când amurgul începe după ora 11.00. Jed și George nu m-au lăsat să deschid berea comandată decât după ce am întocmit ciorna unui mesaj

e-mail criptat pentru Awlaki, pe care urma să-l expediez după ce primeam confirmarea sosirii lui Aminah. Imamul mă anunțase că putea să dureze o lună sau două înainte ca oamenii lui să o poată duce pe femeie din Sana'a în locul necunoscut unde se afla el, ceea ce neliniștise CIA.

Jed primea SMS-uri de actualizare pe măsură ce Aminah schimba cursele aeriene: Zagreb, Viena și Istanbul. În cele din urmă am fost anunțați că aterizase în Sana'a. Ne-am îmbrățișat și am bătut cuba.

Răspłata mi-a sosit după câteva zile într-un apartament din Hotelul Crowne Plaza de lângă Copenhaga. Klang a venit însoțit de George, șeful stației CIA, și mi-a făcut semn să-i urmez în lift. Arăta plin de sine și ținea strâns în mână stângă o servietă neagră, subțire.

După ce am intrat în cameră, am descoperit că servieta era încătușată de încheietura lui, dintr-un motiv perfect întemeiat.

– Ia ghicește codul, mi-a spus George, râzând larg.

L-am privit nedumerit.

– Încearcă 007, a adăugat el la fel de încântat.

Servieta s-a deschis cu un clic metalic. Era plină cu teancuri groase de bancnote de câte 100 de dolari. Fiecare dintre cele 25 de teancuri conținea câte 10.000 de dolari.

– Cum o să schimb toți banii ăștia? am întrebat.

– Asta-i problema ta, nu a noastră, a replicat George hotînd.

După o așteptare care mi s-a părut interminabilă, la sfârșitul lunii iunie am primit mesaje criptate de la Awlaki și Aminah. Ea izbutise să se alăture în regiunile tribale. „Al-hamdulillah, sunt bine, sănătoasă”, mi-a scris. „Totul a mers perfect, conform planului.”

Apoi urma bomba.

„N-am putut lua valiza de la Institut, așa că-mi trebuie aproape toate lucrurile pe care le-am lăsat acolo.”

M-am holbat la ecran, dorindu-mi ca textul de pe el să se modifice. În călătoria spre regiunile tribale, Aminah nu dusesese niciun dispozitiv de urmărire. Al-Qaeda îi ceruse să-și reîmpacheteze obiectele personale într-o pungă din plastic și să abandoneze orice aparat electronic. Americanii au verificat afirmația, trimițând un agent în camera unde locuise Aminah în Sana'a. Erau furioși deoarece capcana lor pregătită cu grijă fusese dezamorsată de un individ conștiincios din al Qaeda.

Awlaki se simțea revitalizat în urma căsătoriei intermediată de mine, dar CIA și mai ales Alex și Jed erau frustrați pentru că investiția în Aminah nu dăduse niciun rezultat. ■

Locuitorii se adăpostesc în Biserica Agios-Dimitrios pentru a se apăra de bombardamentele zilnice (fotograf francez; februarie 1917)

© Ministère de la Culture Médiathèque du Patrimoine,
Dist.RMN – Grand-Palais

Copii într-un oraș asediat din Serbia (fotograf german)
© German First World War Official Exchange Collection

ALBUM ISTORIC

Băieți greci ajută la transportul armelor și muniției soldaților francezi care tocmai au aterizat la Salonic (Ariel Vargès; februarie 1916)

© IWM Q 31776

Un ofițer din batalionul 12 al Regimentului britanic „Argyll and Sutherland Highlanders” oferă ciocolată unei micuțe grecoaice într-un sat macedonean (Ariel Vargès; 1916)

© IWM Q 31667

*Acest copil turc nu este fetiță. Băiatul poartă codițe în amintirea
celor două surori care și-au pierdut viața.
Skopje (Lewis Hine; decembrie 1918)
© Library of Congress*

*Copii sârbi, purtând căciuli ale armatei austro-ungare,
se joacă de-a soldații (fotograf german)
© German First World War Official Exchange Collection*

Victime ale unui atac cu gaze (fotograf francez; martie 1917)

© Ministère de la Culture Médiathèque du Patrimoine

Dist.RMN – Grand-Palais

Repede! Îngheață copiii! (Sampson Tcherneff; 1915)

© University of Kentucky Special Collections Research Center

Regele vizitează răniții

s-a mutat în Flandra de Vest. Armata belgiană, trupele britanice și cele franceze care s-au grăbit să le sară în ajutor s-au regrupat în extremitatea de vest a Belgiei.

A fost creată o linie neîntreruptă de tranșee, extinzându-se pe o suprafață de 800 de km, de la Alpii Elvețieni până la coasta belgiană.

Un rege curajos

Încă din primele zile regele Albert I și-a asumat responsabilitatea de comandant al armatei belgiene (*Magazin istoric*, nr. 11/2010). În octombrie 1914, cei mai mulți soldați belgieni răniți au fost aduși la spitalele din Calais, la 60 de km de cursul Yserului. La inițiativa reginei Elisabeta, a fost organizat un spital pe malul mării, în cel mai mare hotel din De Panne.

Regina lucra în spital în calitate de asistentă, fiind numită de soldați „Regina Spitalului”. Finanțarea venea de la fondurile de caritate americane, banii strânși de la emigranții din comunitatea belgiană stabilită în S.U.A. și alte țări.

Belgia era percepută dincolo de Oceanul Atlantic ca o țară curajoasă. Ea a beneficiat de simpatia și donațiile

americane, donații stimulate de broșuri intitulate *Cum a fost Europa salvată de Belgia* (1915) și *Atrocitățile germanilor* (1918). Majoritatea banilor veneau prin intermediul Comisiei pentru Ajutor din Bel-

gia. Pe lângă Comisia de Ajutor din Belgia activau numeroase alte organizații, de la Crucea Roșie, la Fondul Orfanilor, având cu toate același țel, și anume ajutorarea populației belgiene aflate în pericol.

În Belgia, cu toate dificultățile întâmpinate, industriașul belgian Ernest Solvay a fondat Comitetul Național de Ajutor și Alimentație ce oferea ajutor populației din teritoriile ocupate.

Înaintarea rapidă înspre vest a germanilor a dus la apariția unui val mare de refugiați care au fost obligați să părăsească țara. La sfârșitul lui 1914, 320.000 de belgieni au fugit în Franța, 160.000 în Anglia și 100.000 în Olanda.

La 16 octombrie 1914 armata belgiană s-a confruntat cu Armata 4 germană în ceea ce avea să rămână în istorie drept bătălia de pe Yser. Respingerea atacului german s-a făcut cu dificultate. În ajutor au venit patru divizii ale armatei franceze, pușcași marini și unități ale trupelor

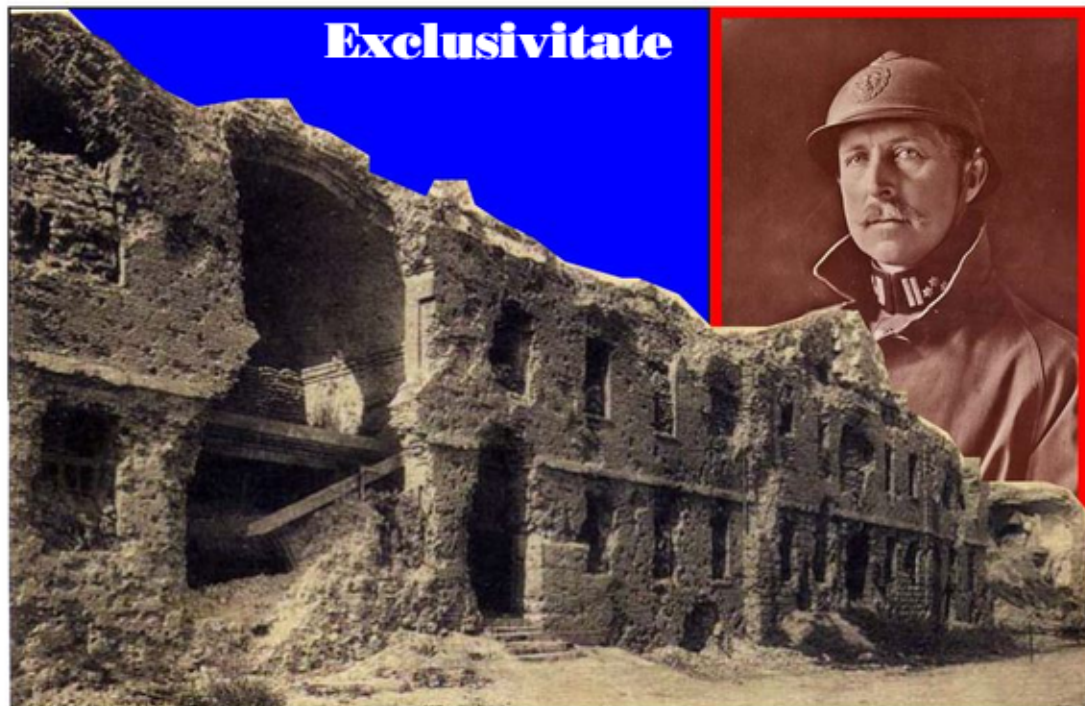
coloniale, zuavi și tiraliori din Africa de Nord și de Vest. Cavaleria germană a ocupat pentru scurt timp Ypres, dar a fost înfrântă de unitățile de cavalerie franceze și britanice. Întăririle au sosit curând sub forma a 11 divizii de infanterie franceze și șapte britanice, incluzând numeroși soldați din coloniile din Africa de Nord și India. Timp de o lună și jumătate, aceștia au purtat lupte grele împotriva a două armate germane. Zona de luptă Ypres-Salient s-a transformat dintr-o frumoasă regiune medievală într-un moran de moloz și tranșee.

Până la 25 octombrie, trupele aliate au fost plasate de-a lungul terasamentului căii ferate Diksmuide-Nieuwpoort. La Nieuwpoort, porțile ecluzei au fost deschise, apa mării inundând astfel terenul din zona vestică a râului Yser. Pătrunderea armatei germane a fost oprită la Ramskapelle, însă Diksmuide a fost în cele din urmă cucerit la 10 noiembrie. Liniile frontului erau separate de o suprafață mare de apă. Ele formau un arc extins (1914) sau mai restrâns (1915-17) în jurul orașului Ypres, de-a lungul culmilor Wijtschate și Mesen, până la Valea Lys și granița franco-belgiană, la Armentières.

Malul vestic al Yserului inundat

Exclusivitate

Ypres în ruine și regele erou al belgienilor, Albert I

BELGIA ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

PHILIPPE BEKE,
Ambasador al Regatului Belgiei la București

După declarația de război făcută de Austria Serbiei la 28 iulie 1914, Consiliul de Miniștri al Belgiei s-a reunit de urgență. Regele Albert I a prezidat întâlnirea în care s-a decis punerea în stare de alertă a armatei belgiene. Era 29 iulie 1914. Două zile mai târziu, la 31 iulie, Belgia a decretat mobilizarea generală. Un atac din partea Germaniei era de așteptat, deși Franța nu credea în această posibilitate.

Germanii aplicau Planul Schlieffen (Magazin istoric, nr. 11/2005), care prevedea o avansare rapidă spre Paris. La 2 august 1914 Belgia a primit un ultimatum de două zile de la Germania, prin care i se cerea libera trecere a armatei germane pe teritoriile sale.

A doua zi, regele Albert a cerut sprijinul Angliei. La 4 august, trupele germane invadau Belgia, făcând primele victime în provincia Liège. Luptele date în Herve și Battice au fost pierdute de belgieni, satele respective fiind jefuite și arse. Fortificațiile ce înconjurau Liège, Namur și Anvers erau construite de curând, dar nu au

putut rezista focului artileriei grele germane. La 5 august cele 12 fortărețe ce înconjurau Liège au fost doborâte, urmate de alte opt forturi din jurul orașului Namur.

La 20 august, trupele germane au forțat intrarea în Bruxelles. Trupele franceze și britanice s-au retras foarte repede din Mons, pentru a ajunge la râul Marne. Orașul

Leuven a ars timp de trei zile. Au fost distruse o parte dintre monumentele sale istorice, precum sala medievală și biblioteca din Leuven, ambele din secolul al XIV-lea, arse în întregime.

La 28 septembrie, armatele germane au atacat Anversul. Cu tot sprijinul oferit de trupele britanice, orașul a căzut la 10 octombrie. Apoi războiul

ale războiului; a dispărut la 12 octombrie 1914, apoi a fost relansat în Anglia, la 21 octombrie 1914, fiind distribuit și în teritoriile ocupate sub denumirea *La Libre Belgique*, *bulletin de propagande patriotique – régulièrement irrégulier* (Belgia Liberă, buletin de propagandă patriotică – cu regularitate neregulată), iar prețul unui exemplar era: „élastique, de zero à l'infini“ (flexibil, de la zero la infinit).

Prin *La Libre Belgique* populația era informată de mersul războiului, de economia și producția Belgiei etc. Patrimoniul economic belgian a fost distrus în mare măsură în mod intenționat de ocupantul german, cu consecințe grave asupra Belgiei după război. Populația se confrunta cu o rată ridicată a șomajului, dar și cu munca forțată în taberele sau în industria germană.

Amestecul politic german s-a simțit mai ales în comunitatea flamandă. În decembrie 1915 a fost schimbată limba de predare de la Universitatea Gent din franceză în olandeză. Rezultatul a fost că la începutul anului universitar, în octombrie 1916, la așa-zisa Universitate Von Bissing nu s-au înscris decât 40 de studenți, angajați fiind 40 de profesori. În cel de-al doilea an universitar, început în octombrie 1917, numărul lor a crescut la 138 de studenți.

Soldatii flamanzi au câștigat prin luptă dreptul la emanciparea comunității flamande. După război, în 1930 s-a luat decizia de a introduce limba olandeză ca limbă oficială a Universității din Gent, precum și în administrația publică.

După Pacea de la Brest-Litovsk (3 martie 1918) Germania și-a redirecționat forțele către vest. În martie 1918 atacurile germane concentrate au dus la pierderea teritoriilor ocupate de aliați în

apropierea orașului Ypres. Abia în luna noiembrie 1918 a fost eliberat orașul Gent.

La 11 noiembrie 1918 se semna armistițiul de la Compiègne, iar condițiile păcii s-au negociat timp de șapte luni.

Prin Tratatul de la Versailles (28 iunie 1919) Germania a trebuit să renunțe la o parte dintre teritorii și să plătească despăgubiri semnificative. Statul german a cedat celui belgian un teritoriu de 1.050 km², astăzi regiunea vorbitoare de limbă germană Eupen-Malmédy, cu o autonomie extinsă în cadrul structurilor din statul federal belgian. Belgia a primit și colonia germană Ruanda-Urundi.

Tropele belgiene nu au ajuns până în România. În schimb, soldatii români au servit în armata franceză începând cu ianuarie 1917, iar o parte și-au pierdut viața pe câmpul de luptă. Există în cimitirele din Mons, Boussu, Anvers și Cointe 11 morminte românești. În anul 1937 participarea României la război de partea Aliaților a fost menționată atunci când a fost construit la Liège, Mémorial Interallié (Monumentul memorial interaliat). ■

Infanteriști belgieni pe poziție

Inundația a oprit trupele germane, acțiune pentru care regele Albert și trupele belgiene au fost aclamate de întreaga lume.

Bătăliile de la Ypres

La 22 noiembrie 1914 Ypres a fost incendiat. În bătălie au murit aproximativ 40.000 de soldați. La sfârșitul anului 1914 războiul se purta în Flandra.

În 1914, în ajunul Crăciunului, a avut loc un eveniment ieșit din comun, cunoscut sub numele de Armistițiul de Crăciun (*Magazin istoric*, nr. 11/2008). Soldații din ambele părți și-au făcut urări de Crăciun și au cântat împreună din tranșeele lor. La un moment dat, tensiunea s-a redus până la punctul în care soldații mergeau să vorbească cu membrii taberei oprite, să joace fotbal, să-și ofere cadouri și să sărbătorească împreună în mai multe locuri de pe frontul belgian, precum Ploegsteert și Warneton.

După Crăciun războiul a continuat. Până în aprilie 1915 nu s-a înregistrat vreo evoluție pe frontul din Ypres. Atunci germanii au folosit pentru prima dată gazul toxic, cunoscut și sub numele de gaz muștar sau iperită. Tot în primăvara anului 1915,

avioanele de luptă dotate cu mitraliere au început să fie folosite pe frontul belgian.

După bătălia de la Ypres, care a durat până la 24 mai 1915 și a costat viața a 40.000 de sol-

dați, frontul belgian a intrat în letargie. Grosul armatei germane a fost mutat pe frontul francez, unde, la 21 februarie 1916, a început Bătălia de la Verdun, o bătălie ce a durat până la mijlocul lunii decembrie 1916, cu 300.000 de victime, soldați francezi și germani. Franța lupta pe două fronturi, cel de-al doilea fiind pe Somme (iulie-noiembrie 1916), unde s-au înregistrat un milion de victime.

Cea de-a doua bătălie de la Ypres s-a desfășurat în primăvara anului 1917, fără să producă mari schimbări.

Din iulie până în noiembrie 1917 a avut loc cea de-a treia bătălie de la Ypres, cu marile confruntări de la Pilkem Ridge (31 iulie-2 august), Langemark (16-18 august), Polygon Wood (26 septembrie-3 octombrie), Poelkapelle (9 octombrie) și teribila bătălie de la Passendale (12-26 octombrie).

Planul aliaților de a captura pozițiile germane în 72 de ore a eșuat. Pierderile britanice au fost de 100.000 de morți și în jur de 100.000 de răniți la Passendale, unde un

cimitir imens stă astăzi dovadă a sângeroaselor confruntări.

Albert I și-a instalat sediul la De Panne, fiind conducătorul rezistenței belgiene, participând săptămânal la ședințele Guvernului desfășurate în orașul francez Sainte-Adresse. Regele a susținut cu tărie ideea de neutralitate și loialitate. Germanii au încercat în nenumărate rânduri să îl izoleze pe rege de Guvern, venind cu propuneri de pace secrete. Dar Albert nu a acceptat nicio înțelegere ce se limita doar la Belgia.

O țară ocupată și infometată

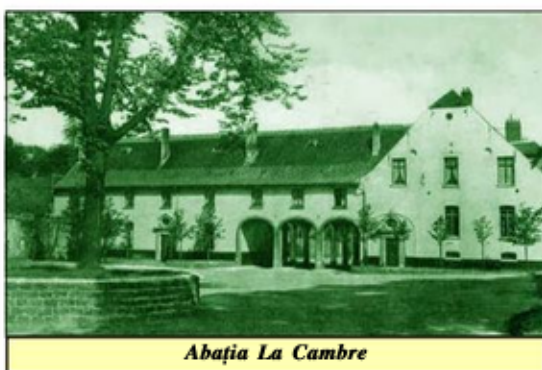
Ocupația germană a fost grea pentru cetățenii belgieni. Mâncarea se găsea cu dificultate, deși Comisia de Ajutor oferea sprijin celor mai vulnerabile persoane. Germanii au aplicat în Belgia legea marțială cu strictețe, dând pedepse aspre. Nu erau permise decât ziarele germane și ziarele tipărite în franceză sau olandeză aflate sub control german.

Cu toate aceste interdicții, a apărut ziarul clandestin *La Libre Belgique* (Belgia Liberă), încă din primele luni

Imagine din timpul luptei de la Polygon Woods

extindere: pe lângă cele două colecții deja existente, muzeul va duce o politică foarte activă de achiziții și schimburi. Dar va primi și multe obiecte ca donații, în special din partea noilor state născute odată cu prăbușirea Imperiilor Habsburgic, Rus și Otoman. Amploarea acestei noi colecții a necesitat și un spațiu mult mai mare. Care va fi găsit în edificiile ce formează vastul complex de pavilioane ale expoziției, construite cu ocazia cincantenarului Belgiei. Începând din 1923, Muzeul Regal al Armatei se instalează definitiv în inima orașului Bruxelles.

Abazia La Cambre

Din perioada interbelică și până în zilele noastre colecția 1914-1918 a devenit una dintre cele mai mari bogății ale muzeului. Inițial a fost împărțită în trei: prima parte prezenta armata belgiană în vremea primului conflict mondial; așa-zisa „Sală a Trofeelor“, denumită mai diplomatic „Sala ger-

mană“, expunea prada de război a armatei belgiene; în timp ce „Sala Alianților“ arăta piese de colecție provenind de la armatele aliate, inclusiv și mai ales de la noile state, ca Polonia, Cehoslovacia, Iugoslavia și Țările Baltice. Toate aceste donații și depozite străine vor fi însoțite, în cursul anilor 1930, de ceremonii de inaugurare, reprezentând de fiecare dată evenimente de înaltă valoare și semnificație protocolară, diplomatică, chiar politică. Din acea perioadă datează subdivizarea pe națiuni, și astăzi în vigoare în unele săli din muzeu. Toată această politică de achiziții, de conservare și de

Expoziția „Marele Război în Belgia“

În perioada 2 iunie-31 august 2015, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I“ va găzdui expoziția itinerantă „La Grande Guerre dans les grandes lignes“, al cărei titlu românesc este „Marele Război în Belgia“.

Expoziția a fost realizată la inițiativa Institutului Veteranilor – Institutul Național al Invalizilor de Război (IV-INIG) din Belgia și constă în 30 de panouri de grafică înfățișând principalele aspecte ale derulării Primului Război Mondial, pe plan internațional, național și local. Sunt surprinse momente importante ale epocii începând cu atentatul de la Sarajevo, fraternizarea trupelor cu ocazia sărbătorii Crăciunului din 1914, marile bătălii de pe Frontul de Vest și de pe celelalte fronturi, negocierile de pace, încheierea Armistițiului din noiembrie 1918, Tratatul de la Versailles etc. Sunt abordate și teme mai puțin cunoscute cum ar fi evoluția tehnologiei militare, participarea trupelor din colonii la luptele de pe fronturile din

Europa, organizarea serviciilor sanitare, animalele în vreme de război, viața cotidiană în teritoriile ocupate de inamic, orașele belgiene martirizate de război, bătăliile de pe Yser, de la Ypres și Passendale, ocupația germană, rolul jucat de familia regală și de guvern etc. Prezentarea evenimentelor este făcută în mod nepărtinitor și onest, războiul în sine fiind apreciat ca o mare tragedie a umanității în care au avut de suferit, deopotrivă, învingătorii și învinșii.

„Șanțul morții“ în vremea Marelui Război...

Expoziția este concepută la un nivel accesibil publicului de toate vârstele și beneficiază de o grafică interesantă și sugestivă, care surprinde aspecte esențiale ale participării armatei și populației Belgiei la acest conflict. Grafica este însoțită

Exclusivitate

Autorul acestui articol este doctor al Universității belgiene din Anvers, cu specializare în relații internaționale și diplomatie și cu masterate absolvite la Universitățile din Leuven și Gent în istorie medievală. A cercetat, de asemenea, istoria Primului Război Mondial, îndeosebi istoria diplomatiei, căreia i-a dedicat numeroase studii, și politica externă a Belgiei în anii 1870-1918. I-am solicitat, prin intermediul Ambasadei Belgiei la București, în calitate sa de atașat științific al Muzeului Regal al Armatei din Bruxelles, o prezentare a acestei instituții.

Una dintre armurile colecției medievale

DE LA O ABORDARE NAȚIONALĂ LA FORUMUL EUROPEAN AL CONFLICTELOR CONTEMPORANE

Dr. MANUEL DURAN (Bruxelles)

Muzeul Regal al Armatei și al Istoriei Militare din Belgia deține actualmente o bogată colecție, ce acoperă aproape zece secole de istorie militară: arme de foc și arme albe, uniforme și echipamente, tancuri și avioane, dar și arhive și un centru de documentare. Istoria însăși a acestui muzeu, situat în strada Parc du Cinquantenaire, din centrul orașului Bruxelles, la câțiva pași de instituțiile europene, nu poate fi disociată de rolul Belgiei în timpul Marelui Război din anii 1914-1918.

Înaintea Primului Război Mondial, cu ocazia Expoziției universale de la Bruxelles (1910), marele public s-a putut bucura de o primă expoziție, cu aproximativ 900 de piese, ce evocau patrimoniul militar belgian. Acele obiecte aveau să constituie baza colecției noului Muzeu

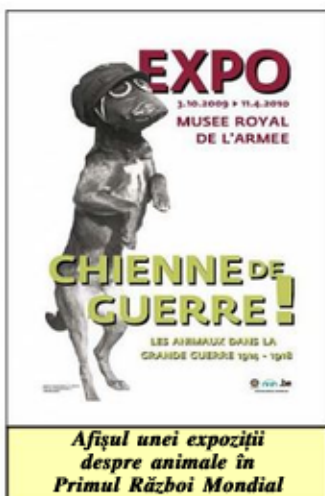
al Armatei, instalat atunci în clădirile Școlii Militare din Mănăstirea La Cambre. În timpul ocupației germane muzeul și-a închis porțile, în vreme ce guvernul belgian din exil a deschis la Sainte-Adresse (Franța), unde își avea sediul, un al doilea muzeu militar. În muzeul aflat în exil

au fost expuse în principal, din rațiuni didactice, dar și de propagandă, arme, uniforme și echipamente capturate de la inamic. Această „colecție franceză” va fi integrată în colecția muzeului militar din La Cambre după 1918.

Perioada marchează debutul unui amplu program de

„Șanțului Morții“ se află „Sala istorică“, cea mai veche sală a muzeului, aflată pe situl Cincantenarului. Inaugurată în 1923 de regele Albert, această sală a evoluat prea puțin de la deschiderea ei. Forma și conținutul merg aici mână în mână: istoria armatei belgiene în cursul secolului al XIX-lea este prezentată exact cum era sau ar fi putut fi în epoca respectivă, prin vitrine pline ochi cu uniforme, drapele, arme de foc și arme albe. Chiar dacă această (re)prezentare nu corespunde total normelor muzeale actuale, sala constituie de acum înainte una dintre singurele din lume care poate încă sta mărturie pentru o expunere muzeală tipică veacului al XIX-lea, naționalistă și glorificatoare, constituind în felul ei un soi de muzeu în muzeu. Această „Sală istorică“ probează și aventurile internaționale ale Belgiei, ea povestind despre primele încercări de colonizare în Africa occidentală, constituirea Congoului belgian, dar și despre expedițiile militare belgiene în Mexic, Africa, Italia și China.

In 1955, s-a deschis o nouă sală, consacrată celui de Al Doilea Război Mondial, o primă etapă dintr-o serie ce privește îmbogățirea colecțiilor și centrelor de interes ale muzeului. Au urmat altele. În 1972 s-a inaugurat o secție intitulată Aer și Spațiu, conținând o bogată colecție de peste 130 de avioane (triplane și biplane până la F-16, trecând prin Spitfire, Tiger Moth, Dakota și

chiar MiG-21). Zece ani mai târziu s-a deschis o nouă secție, „Blindate“, o colecție de circa 250 de piese, majoritar tancuri și blindate utilizate de armata belgiană începând din 1935, dar și tancuri emblematic venite din străinătate, ca Mark IV și Churchill britanice, T-34 și Iosif Stalin sovietice, Shermanul american. Cea mai mare parte a acestei ultime colecții este actualmente expusă pe siturile externe ale muzeului la Bastogne și la Brasschaat. Ultimul site conține și o secție intitulată „Artilerie“, care trasează istoria artileriei belgiene. Ca o consecință, muzeul și-a lărgit oferta făcută

publicului, inaugurând în 1986 o sală denumită „Arme și armuri“, care propune curiozității vizitatorilor o vastă colecție de piese medievale și moderne: armuri, securi și săbii, dar și tunuri din secolele XIII-XVII. În sfârșit, o secție intitulată „Marina“, care prezintă, între altele, vasul de escortă fluvial „P903 Meuse“ și iahtul regal „Avilla“, întregeste turul de orizont al Muzeului Armatei.

În anii 1990, a început o renovare de amploare a Halei Bordiau, inclusă într-o gândire muzeală și scenografică integrală, din care s-a născut „Forumul european al conflictelor contemporane“, parcurs istoric al evenimentelor din interbelic și din Al Doilea Război Mondial, unde sunt expuse atât uniforme amiralului Doenitz și generalului Eisenhower, cât și obiecte și mărturii ce evocă experiența militarilor și civililor anonimi care au traversat conflictele europene ale secolului al XX-lea.

De la debutul său, înaintea Primului Război Mondial, până în zilele noastre, Muzeul Regal al Armatei și Istoriei Militare a evoluat de la un muzeu tradițional, repre-

zentând în vitrinele supraîncărcate o multitudine de obiecte pur militare, la o instituție modernă, ce relatează istoria de zece secole a conflictelor în context belgian și european, cu o atenție specială pe experiența vizitatorului și înglobând totodată aspectele militare, tehnice, politice și economice ale acestor conflicte. ■

Copii în vizită la muzeu

restaurare din perioada interbelică a dat naștere uneia dintre cele mai stufoase și bogate colecții din lume privind Marele Război. Bogăția și prezența a numeroase piese unice în lume i-au adus în mod justificat epitetul de „colecție de referință internațională”. Printre cele mai importante piese putem enumera un tanc britanic Mark IV, biplane germane tip Aviatyk și Halberstadt, o serie de căști ascuțite germane, aruncătoare de flăcări și măști de gaze, ca și uniforme și piese de echipament din fiecare țară beligerantă, cu excepția Imperiului Otoman (de exemplu, muzeul are o vitrină întreagă

Expoziția consacrată Primului Război Mondial în cadrul Muzeului Regal al Armatei și al Istoriei Militare din Belgia

consacrată armatei române). Unele dintre aceste piese vor fi prezentate în expoziția de la Muzeul Militar Național „Ferdinand I” din București, în cursul lunii iunie. Ele vor ilustra în principal viața cotidiană a soldaților pe frontul belgian, ca și viața civililor în Belgia ocupată, realitate mar-

cată de exigențele ocupantului, foamea continuă, germanizarea vieții culturale și instaurarea unui sistem polițienesc sever.

În afara impresionantei colecții 1914-1918 de la Bruxelles, Muzeul administrează și centrul de reconstituire „Șanțul Morții” (Dodengang) din comuna Diksmuide. În

apropierea ultimelor tranșee belgiene conservate, un sit muzeal expune, într-o manieră interactivă și modernă, istoria soldaților belgieni și germani pe frontul din Flandra.

In opoziție cu abordarea și scenografia atât de moderne și interactive ale

de text explicativ trilingv, în flamandă, franceză și engleză, ceea ce face ca expoziția să fie accesibilă atât publicului belgian, cât și celui străin. La Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I” va beneficia și de o versiune românească a textului de prezentare.

Expoziția a fost concepută într-un sistem modular, pe panouri extensibile, ușoare, pentru a putea fi itinerată prin diferite localități din Belgia și din Europa, pe parcursul perioadei 2014-2018, în care se comemorează centenarul Războiului cel Mare. Există posibilitatea ca aceste seturi expoziționale să fie închiriate unor instituții, comunități sau organizații (școli, biblioteci, primării, organizații diverse) în vederea expunerii lor – în locurile respective, pentru un timp limitat.

Expoziția realizată de Institutul Veteranilor – Institutul Național al Invalidilor de Război (IV-INIG) din Belgia ce va fi deschisă la Muzeul Militar Național, la începutul lunii iunie 2015, va consta, în principal, din

cele 30 de panouri de grafică, însă expunerea va fi completată cu vitrine conținând documente, fotografii, afișe, materiale de propagandă împrumutate de la Muzeul Memorial Passendale, din Zonnebeke, Belgia.

Muzeul Militar Național, gazda evenimentului, își va aduce contribuția la expoziție prin etalarea unor obiecte amintind de armata belgiană din timpul Primului Război Mondial aflate în colecția sa: două uniforme, de infanterie, md. 1914, și de cavalerie, md. 1916, echipament divers, armament de infanterie, ordine și decorații de război, vârf de hampă și drapel militar etc. Aceste ob-

iecte au intrat în patrimoniul muzeului în perioada interbelică, cu sprijinul Ministerului de Război belgian, pentru constituirea Sălii Aliaților, alături de obiecte ce aminteau de armatele altor state ale Antantei.

Expoziția „Marele Război în Belgia” va fi însoțită de un catalog în limba română.

... și astăzi

Regele Carol I, principele Carol și principele Ferdinand, în timpul campaniei din anul 1913

infanterie, 124.000 proiectile de artilerie de 75 mm, 4.000 proiectile pentru obuzier de 150 mm. Se mai avea în vedere completarea samarelor pentru artileria de munte, chesoanelor pentru muniția de infanterie și coloanelor de muniții pentru tunuri și obuziere.

Misiunea colonelului Rudeanu

Măsurile stabilite în primăvara anului 1914 au fost puse în aplicare începând cu luna mai a aceluși an, premierul I.I.C. Brătianu, și în calitate de ministru de Război, implicându-se direct în problema achiziționării și fabricării materialului necesar dotării armatei.

În cadrul noii ordini de bătaie a armatei, la 1/14 aprilie colonelul Vasile Rudeanu a fost încadrat ca director superior al armamentului în cadrul Ministerului de Război, funcție de mare responsabilitate, dar în acord cu posibilitățile și capacitatea sa de a rezolva problemele existente. Din dispoziția lui I.I.C. Brătianu, la începutul lunii mai 1914, colonelul Vasile Rudeanu, în fruntea unei

comisii formate din ofițeri de artilerie, a plecat la Roma cu misiunea „să ia cunoștință atât de noul tun de câmp italian, cât și de capacitatea de producție a noii industrii

metalurgice de la Terni“.

La întoarcerea din misiune, colonelul Vasile Rudeanu a înaintat ministrului de Război un raport prin care propunea „ca ministerul să cumpere o baterie de tunuri de câmp italiene cu afete biflèche, care să fie îndeaproape experimentată în țară. Bateria cumpărată putea servi, până la posedarea unui material special, la apărarea noastră aeriană“. Solicitarea colonelului Vasile Rudeanu a fost aprobată, iar bateria de tunuri a fost comandată.

Rezultă clar că la data izbucnirii războiului mondial, armata română avea dotarea de la sfârșitul celui de-al doilea război balcanic. Chiar mai târziu, în toamna anului 1914, cruda realitate a situației armatei îi era prezentată de colonelul Vasile Rudeanu prim-ministrului: „Armata noastră e departe de a fi gata pentru război și pregătirea ei n-ar putea fi realizată decât cu mari greutate și după un timp relativ destul de lung“. Problema cea mai gravă era la situația muniției și la posibilitatea de a fi fabricată în țară în condițiile în care importurile se realizau foarte greu, cu nesiguranța respectării contractelor, din cauza ne-

voilor fiecărei țări, cât și a suspiciunilor în privința atitudinii viitoare a României. La 9/22 noiembrie 1914 același ofițer îi prezenta lui Brătianu situația munițiilor armatei și consecințele imediate în eventualitatea intrării în război: „Dacă intrăm în război cu munițiile ce avem, după circa două săptămâni de lupte, o parte din artileria noastră va fi silită să înceteze focul; o altă parte după trei săptămâni, iar la o lună și jumătate, întreaga noastră artilerie, din lipsă de muniții, nu va mai putea lupta. După aproximativ o lună de război și o treime din infanteria noastră va fi și ea silită să înceteze lupta. Celelalte două treimi, lipsite de sprijinul artileriei, nu vor mai putea ține mult. Oștirea noastră va merge la înfrângere“.

Organizarea armatei

La data izbucnirii războiului trupele de uscat se cifrau la: cinci corpuri de armată și două divizii de cavalerie. La dispoziția Ministerului de Război se afla Comandamentul Cetății București și Comandamentul Regiunii Întărite Focșani-Nămoloasa. Situația de efective pentru ofițerii combatanți, la 1/14 iulie 1914 – 4.890 activi și 6.212 de rezervă – este relevantă pentru evaluarea capacității de conducere la toate eşaloanele. Raportul dintre situația de efective pe timp de pace și cea de la mobilizare este edificator în privința capacității combative: 55% la ofițeri și elevi, 20% la trupă. Raportat la situația dotării armatei cu armament și

Vara anului 1914

Generalul Vasile Rudeanu (stânga); soldați manevrând un tun Krupp, cal. 120 mm (imagine preluată din volumul Cornel I. Scafeș, Ioan I. Scafeș, Regiunea întărită Focșani-Nămoloasa-Galați, 1888-1916); carabina Mannlicher 6,5 mm Md. '93

CÂT DE PREGĂTITĂ ERA ROMÂNIA PENTRU RĂZBOI

ION GIURCĂ

Problema ridicării capacității de luptă a armatei – pe care am abordat-o și în numărul trecut al revistei –, privită din prisma asigurării unităților și marilor unități cu resurse umane și materiale, revenea Ministerului de Război. Cele două credite extraordinare în valoare de 303 milioane lei contractate la 1/14 aprilie 1914 erau destinate completării materialului de război, scop în care ministerul de resort a elaborat un „Plan de completare a materialului de război”, în care s-a prevăzut „Completarea cailor, binocurilor, telemetrelor, materialului de geniu, materialului de transmisiuni, trăsurilor, chesoanelor, materialului sanitar, îmbrăcămintei, marelui echipament, harnașamentului, hranei de rezervă, hărților etc.”

Atenția principală era acordată asigurării armamentului de infanterie, materialului de artilerie și munițiilor din import, concomitent cu mărirea producției interne la Pirotehnia și Arsenalul armatei. Se avea în vedere achiziționarea a 200.000 arme, 134 mitraliere, 582 puști mitraliere,

22.000 carabine, 45.000 pistoale și 85.000 pumnale. Acestea erau cifrele ce asigurau necesarul pentru unitățile existente la pace și prevăzute a fi completate sau înființate la mobilizare, conform planurilor existente.

Pentru completarea unităților de artilerie se prevedea

achiziționarea a 60 baterii de artilerie de câmp cu tunuri de 75 mm, 26 baterii de munte, 10 baterii obuziere grele de 150 mm, 15 baterii tunuri grele de 105 mm, cât și muniția necesară pentru acestea. În privința muniției, urma a fi comandate 100 milioane cartușe pentru armamentul de

Un tablou realizat de pictorul Pavle Jovanovic (1859-1957), care prezintă migrația sârbilor și un portret înfățișându-l pe Jovan Tekelija

NOUA SERBIE DIN DONBASS

Dr. ION GABRIEL ANDREI

Confruntările armate dintre trupele ucrainene și combatanții proruși din Donbass se desfășoară și în zone în care, la jumătatea secolului al XVIII-lea, Imperiul Rus a colonizat sârbi originari din Voivodina și sudul Crișanei.

Astfel, după desființarea de către Austria a Districtului Militar al Tisei în 1751, sârbii din nord-estul arealului voivodinean Bacika – actualele municipalități Kaniza/Magyarkanizsa, Senta/Zenta, Ada și Becej/Óbecse – au emigrat în Imperiul Rus, în centrul, respectiv în estul Ucrainei actuale, în zonele Noua Serbie și Slavo-Serbia. Concomitent, au emigrat în actuala Ucraină și sârbii din Districtul Militar al Mureșului – ce includea și actualul teritoriu al județului Arad –, district care a fost de asemenea desființat în 1751 de austrieci.

În aceste zone de colonizare, în schimbul împrăștiării cu pământ, sârbii au avut ca îndatorire apărarea teritoriilor respective față de Hanatul Tătar din Crimeea și, în subsidiar, față de Polonia. Gestul coloniștilor survenea pe fondul deziluziei resimțite față de situația lor în Austria Habsburgică, unde nu se materializaseră promisiunile Vienei de autonomie politico-teritorială și deplină libertate religioasă, făcute în contextul Marii Migrații Sârbe din 1690. Faptul că Austria promova centralismul politic și catolicizarea și tolera atitudinea

discreționară a nobilimii maghiare îi determinase pe sârbi să caute în Rusia lui Petru cel Mare eliberarea politică, națională și religioasă. Incapacitatea Vienei de a elibera Serbia de sub dominația otomană a determinat eșecul aspirațiilor sârbilor din Districtele Militare ale Tisei și Mureșului de a reveni pe țărmurile natale. În consecință, sârbii, în frunte cu patriarhul Arsenije al III-lea Carnojevici, s-au reorientat spre Rusia lui Petru cel Mare, încă din 1695. Așa s-a născut misiunea pe meleagurile ruse a lui Pantelie Bozici sau mesajele trimise țarului în 1710

și 1712 de comandanții militari din Arad și Szegeed Jovan Tekelija și Vulin Potiski.

Motivați prin avansarea în grad

Despre Jovan Tekelija, istoricul Mita Kostici arăta că „noaptea, la lumina stelelor, ghidase oastea lui Eugeniu de Savoia prin mlaștini până la Zenta, unde în 1697 turcii au fost nimiciți”. Însă speranțele de eliberare a Serbiei și ansamblului Balcanilor născute odată cu victoria rușilor asupra suedezilor la Poltava, în

Principele Carol testând o mitralieră

muniții, la gradul de asigurare a necesarului de război, în conformitate cu planul de mobilizare la alte categorii de material pentru unități și mari unități, este cât se poate de evident că angajarea României în război în vara anului 1914 era un risc major.

Concomitent cu preocupările factorilor de decizie politică și ale Ministerului de Război pentru pregătirea armatei sub aspectul organizării și dotării, Marele Stat Major român a desfășurat activități în acord cu atribuțiile care îi reveneau, în calitate sa de structură de concepție la nivel strategic în privința pregătirii economiei, populației și teritoriului pentru război. Se remarcă elaborarea unui „Plan de completare, transformare și reformare a armamentului, munițiilor și materialelor de război”, cât și a unui „Plan pentru completarea echipamentului”, ambele transmise Ministerului de Război, în ale cărui atribuții intra generarea resurselor umane și materiale, ce urma a fi puse la dispoziția comandamentelor și marilor unități prevăzute a fi mobilizate. Totodată, Marele Stat Major a trecut la elaborarea Planului de

mobilizare a armatei pentru anii 1915 și 1916, a început o amplă activitate de „pregătire a ipotezelor de război, ținându-se seama de totalitatea situațiilor politice externe, care ar impune României să întreprindă un război spre diferitele sale frontiere”.

În vara anului 1914 a fost elaborat un document important, „Instrucțiuni asupra serviciului interior” la Marele Cartier General, avându-se în vedere constituirea unei noi structuri de conducere la nivel strategic pe timp de război, care a fost pus în aplicare după mobilizarea din vara anului 1916. Tot în anul 1914 Marele Stat Major a elaborat „Instrucțiuni provizorii pentru conducerea marilor unități”, destinate comandamentelor existente la pace – corp de armată și divizie –, cât și celor prevăzute a fi înființate la război – armată.

Armata nu se poate pregăti bine, decât fiind întotdeauna pregătită

Studiul și evaluarea activității Marelui Stat Major român în anul 1914 demonstrează că această structură era în măsură să treacă la sta-

rea de război în timp optim. Putea să-și îndeplinească atribuțiile stabilite și să se adapteze rapid situațiilor care puteau apărea. Era însă evidentă o discordanță între capacitatea de conducere la nivel strategic și nivelul de pregătire pentru război a structurilor care urma să fie subordonate Marelui Cartier General. În vara anului 1914 era pe deplin valabilă o apreciere inserată în „Memoriul relativ la stabilirea adevărului privitor la pregătirea de război, în anii 1914-1916” – zece ani mai târziu – în care se arăta că „armata nu se poate pregăti bine, decât fiind întotdeauna pregătită... mai ales când noi eram tributari statelor mari și celor ce ne înconjurau”.

Punctele de vedere exprimate și decizia adoptată de participanții la ședința Consiliului de Coroană din vara anului 1914 au fost corecte, în acord cu cerințele și necesitățile de ordin politic, dar și cu situația reală a capacității combative a armatei, chiar dacă această problemă nu a făcut obiectul discuției, cât și cu capacitatea țării de a duce din acel moment un război de lungă durată, așa cum se prefigura, având în vedere statele și forțele angajate. ■

**Patriarhul
Arsenije al III-lea Carnojevici**

Horvat din „șanțul“ (așezarea fortificată, înconjurată de tranșee) Pecica și Jovan Ševici din „șanțul“ Cenad. O poziție similară au adoptat peste 3.600 de militari din cele două districte. Aceștia nu s-au lăsat cumpărați de oferta autorităților austriece, care au acordat prin decret ofițerilor cu o vechime de peste zece ani, ce optau pentru părăsirea serviciului militar, titluri nobiliare maghiare și împroprietărirea cu pământ. Militarii care nu au acceptat trecerea în serviciul civil trebuia să părăsească „șanțurile“ și să se stabilească în Banat și Srijem/Srem. Astfel, circa 2.200 de familii s-au strămutat în Banat, de unde o parte au emigrat în final în Rusia.

În Noua Serbie propriuzisă, constituită la vest de râul Nipru, pe teritoriul actualei regiuni Kirovograd și având centrul administrativ la Novomirgorod, sârbii au constituit „șanțuri“ (srb. „šancevi“),

denumite după localități din Voivodina și județul Arad, precum: Becej, Kaniza, Kovin, Martonoș, Moșorin, Pancevo, Sentomaș, Slankamen, Sombor, Subotica, Vârșet, respectiv Nadlak (ro. Nădlac), Pecka (ro. Pecica) și Vilagoș (ro. Șiria). „Șanțurile“ își dovediseră eficiența militară încă din perioada utilizării lor în Districtele Militare ale Tisei și Mureșului, ceea ce determinase nobilimea maghiară să insiste pentru desființarea lor, fapt petrecut începând cu anii 1745-1746.

Li se alătură și membrii de familie

În Noua Serbie militarii sârbi erau comandați de Jovan Horvat de Curtici, provenit din Pecica (actualul județ Arad), care în septembrie 1751 condusesse spre Ucraina, cu o escală la Kiev, primul grup de 218 coloniști sârbi. În februarie 1752, când gruparea sa număra circa 1.000 de persoane, Jovan Horvat a înaintat autorităților de la Petersburg un proiect de colonizare, prin care să fie reglementată situația „popoarelor ortodoxe sârb, macedonean, bulgar și valah“, ce doresc să treacă sub stăpânirea rusă și să slujească cu „armele și sângele“. Proiectul prevedea constituirea a două regimente de husari și două de panduri, primirea de pensii de către văduvele militarilor, asigurarea cheltuielilor de funcționare a regimentelor din bugetul apărării, dreptul militarilor ca în vreme de pace să se îndeletnicească cu comerțul în Rusia, Crimeea, Moldova și Polonia, împroprietărirea cu pământ, înzestrarea cu armament de

către stat. Propunerile lui Jovan Horvat au fost acceptate de autoritățile ruse în decembrie 1751. Țarina Elisabeta a considerat că de la acești coloniști „imperiul nostru nu va avea beneficii mărunte“. Cu acel prilej, Jovan Horvat a fost promovat în gradul de general-maior, iar zona în care coloniștii au fost așezați a primit denumirea de Noua Serbie.

Statul rus a acceptat ca fiecare militar să fie înzestrat cu câte o pușcă și două pistoale, iar preoții militari să fie plătiți de la buget; în schimb, cei civili și școlile urma să fie susținuți financiar de coloniști. În primăvara anului 1752, odată cu stabilirea coloniștilor în Noua Serbie, s-au constituit un regiment de husari, condus de Jovan Horvat, și unul de panduri, condus de fratele acestuia, Mihailo Horvat – acesta din urmă în zona adiacentă râului Nipru.

În Slavo-Serbia, constituită la est de râul Nipru, pe teritoriul actualelor regiuni Lugansk și Donek și având centrul administrativ la Bahmut,

Petar Popovici Tekelija

Bătălia de la Zenta și comandantul armatei austriece, prințul Eugeniu de Savoia

1709, s-au spulberat după înfrângerea coaliției ruso-moldovene de otomani la Stănilești, în 1711.

Sârbii și-au construit un nou proiect de eliberare politică, națională și religioasă panortodoxă, constând în emigrarea în Rusia. Proiectul a fost facilitat și de disponibilitatea manifestată în acest sens de Rusia, începând cu Petru cel Mare, care urmărea ca, prin colonizarea grănicilor sârbi pe teritoriul actual al Ucrainei, să întărească frontiera periclitată de atitudinea ambiguă a cazacilor de pe Nipru față de Hanatul Crimeii și Polonia. De altfel, în 1723, Petru cel Mare îl invita pe comandantul militar Jovan Albanec, un sârb din Podgorica (actualul Montenegro), să recruteze sârbi din Districtele Militare ale Tisei și Mureșului, care să fie colonizați în Ucraina. Astfel, primele grupuri de militari sârbi din Districtele Militare ale Tisei și Mureșului, conduse de Jovan Albanec, s-au stabilit în Ucraina centrală – 459 persoane în 1723 și circa 600 în 1724. Din rândurile acestora, în 1727 a fost constituit Regimentul Sârb de Husari, care imediat a participat la cam-

paniile militare împotriva Persiei, ulterior fiind încartiruit, grație și solicitării lui Jovan Albanec, tot în Ucraina centrală. Au urmat, în anii 1730-1740, noi valuri de emigrări sârbe, printre liderii coloniștilor numărându-se Jovan Stojanov și Stevan Vitkovici, ambii militari din Srem/Srijem, urmași în 1748 de Petar Popovici Tekelija (nepotul lui Jovan Tekelija) din Districtul Militar al Mureșului.

Migrația sârbilor în Noua Serbie și Slavo-Serbia s-a făcut cu acceptul autorităților de la Viena, care au fost nevoite să adopte o astfel de poziție pentru a-și asigura sprijinul Rusiei împotriva tendințelor expansioniste ale Prusiei regelui Frederic al II-lea. Acordul Austriei a fost obținut prin medierea ambadorului Rusiei la Viena, Mihail Bestujev, iar țarina Elisabeta Petrovna i-a motivat suplimentar pe ofițerii sârbi dornici să fie colonizați în sudul Rusiei prin avansarea în grad.

Nobilimea maghiară cere desființarea lor

Sârbii, în calitate de grăniceri ai Austriei, erau oameni

liberi, posedau pământ, erau scutiți de impozite și primeau soldă. În consecință, este firesc că sârbii nu au acceptat să rămână în teritoriile de pe malurile Tisei și Mureșului după desființarea respectivelor districte militare, când arealurile au fost plasate sub jurisdicția Regatului Ungariei și integrate în comitate, adică au intrat sub controlul discreționar al nobilimii maghiare care impunea sistemul iobăgiei. Astfel s-a ajuns la situația ca sârbii să părăsească teritoriile fostelor Districte Militare ale Tisei și Mureșului, o parte stabilindu-se în Banat, iar cealaltă migrând în Rusia. Sârbii nu acceptaseră de bunăvoie desființarea districteilor militare, împotriva acestei decizii pronunțându-se atât mitropolitul Nenadovici de Karlowitz (srb. Sremski Karlovci), cât și militarii în cadrul unor adunări publice, cum a fost cea de la Nădlac, din noiembrie 1750, sau prin redactarea unor memorii, precum cel de la Pecica, din iunie 1751. Cvasitotalitatea ofițerilor din Districtul Militar al Mureșului s-a pronunțat împotriva părăsirii serviciului militar, inclusiv viitorii lideri ai migrației spre Rusia, Jovan

valurile migraționiste sârbe spre Rusia. În consecință, reducerea numerică a coloniștilor, provocată de pierderile înregistrate odată cu participarea acestora, în cadrul armatei ruse, la Războiul de Șapte Ani din 1756-1763, nu a mai putut fi compensată.

În plus, autoritățile ruse erau nemulțumite de stilul discreționar de conducere al lui Jovan Horvat, de însușirea de către acesta a sumelor de bani de la buget destinate administrării localităților, de cuantumul ridicat al cheltuielilor ocazionate de întreținerea militarilor coloniști, ca și de lipsa unor noi valuri de coloniști, care să atingă pragul numeric promis inițial de Horvat.

Consecințele de azi

În urma anchetei întreprinse de autoritățile ruse începând cu 1762, Horvat a fost degradat în 1763 și trimis în exil în nordul părții europene a Rusiei, la Vologda – cunoscut loc de detenție pen-

tru disidenți și supranumit „Siberia de lângă capitală”, unde a rămas până la decesul survenit în 1780, iar proprietățile sale au fost scoase la mezat.

În acest context, factorii de decizie de la Petersburg au decis desființarea celor două entități sârbe și integrarea Noii Serbii și a Slavo-Serbiei în sistemul administrativ regulat rus. Astfel, în primăvara lui 1764, Noua Serbie a fost integrată în gubernia Novorossia (Noua Rusie; *Magazin istoric*, nr. 1/2015) – denumire de la care își revendică în prezent aspirațiile autonomiste/separatiste forțele proruse din sudul Ucrainei, iar în vara aceleiași an Slavo-Serbia a fost la rândul ei inclusă în Novorossia. Demersul autorităților ruse survenea în contextul mai larg al uniformizării administrative, desființarea Noii Serbii și Slavo-Serbiei fiind urmată, în 1775, de desființarea entității autonome învecinate din sud, Sicea Cazacilor Zaporojeni, care la rândul ei a fost inclusă

în gubernia Novorossia. Ca o ironie a istoriei, Sicea Cazacilor Zaporojeni a fost desființată, fără vărsare de sânge, de generalul Petar Popovici Tekelija, etnic sârb originar din Districtul Militar al Mureșului, care demi-

sionase la rândul său din armata austriacă, emigrase în Rusia în 1748, iar în 1751, cu gradul de locotenent rus, se deplasase în zonele natale pentru a promova ideea emigrării grănicerilor sârbi în Rusia. Petar Popovici Tekelija a activat în armata rusă în cadrul Regimentului Sârb de Husari, format din coloniștii sârbi, care, tot ca o ironie a istoriei, era staționat în Tor – actualul Sloviansk –, localitate din Regiunea Donețk care, în perioada aprilie-iulie 2014, a fost controlată de combatanții prorusi. Petar Popovici Tekelija a trăit și murit pe proprietatea pe care a deținut-o chiar în Novomirgorod, fosta capitală a Noii Serbii.

Colonizarea sârbilor în Imperiul Rus are, în prezent, două consecințe, ambele cu implicații în plan interetnic. Pe de o parte, zonele din fostul District Militar al Tisei constituie în prezent arealul cu cea mai ridicată majoritate numerică a etnicilor maghiari din Provincia Autonomă Voivodina, din cadrul Republicii Serbia. Și aceasta întrucât locul sârbilor plecați în Rusia a fost luat de coloniști maghiari. Și bineînțeles zona este în prezent un bastion al autonomismului panmaghiar din Voivodina. Pe de altă parte, zonele afectate de conflictul armat din Donbass/Ucraina, unde o parte semnificativă a populației are opțiuni proruse și, implicit, autonomiste/separatiste, sunt locuite de descendenții unui amestec interetnic, în care un rol important îl au sârbii – popor cu puternice afinități istorice, culturale și spirituale față de Rusia. ■

Grănicer sârb

sârbii au edificat „șanțuri”. Semnificativ, Bahmut, redenumit Artiomsk de noile autorități sovietice după Primul Război Mondial, are în prezent o populație majoritar rusofonă și s-a aflat în perioada aprilie-iulie 2014 sub controlul combatanților proruși. Tot de numele coloniștilor sârbi se leagă și „șanțul” Podgorino, din care s-a dezvoltat localitatea actuală Slavianserbsk (însemnând tocmai Slavo-Serbia), din Regiunea Lugansk, în prezent locuită în majoritate tot de rusofoni. În ianuarie 2015, ea a constituit un punct de lansare a atacurilor forțelor ucrainene contra combatanților proruși din Lugansk. În Slavo-Serbia aproximativ 800 de militari coloniști au fost aduși în septembrie 1752 de Jovan Șevici, locotenent-colonel care activase în „șanțul” Cenad, secondat de Rajko Preradovici, din Slavonia, aflați în opoziție față de Jovan Horvat. La solicitarea lui Jovan Șevici, autoritățile ruse și cele austriece au convenit ca militarilor colonizați să li se alăture și restul membrilor de familie aflați încă în zonele de origine.

Cheltuieli prea mari

Arealurile în cauză au constituit și destinația de emigrare pentru numeroși români originari din Moldova și Transilvania. Astfel, în 1757, în zona Noua Serbie, din totalul de aproape 5.500 locuitori, românii constituiau majoritatea populației, cu 75%, depășindu-i pe cei 11% sârbi. În Slavo-Serbia conaționalii noștri se aflau numeric pe locul doi, reprezentând aproape un sfert din populație și fiind depășiți doar de sârbi, care constituiau o treime din numărul total al locuitorilor.

Aceste realități sunt o consecință a faptului că propaganda vizând emigrarea în Rusia a avut succes și în rândul altor popoare din Balcani aflate sub dominație otomană, precum albanezii, bulgarii, grecii, muntenegrenii, românii (inclusiv macedo-românii). Primii emigrați, după aprilie 1752, au fost românii și bulgarii care inițial se refugiaseră în Polonia, ca să scape de asuprirea otomană. Dacă în Slavo-Serbia coloniștilor conduși de Jovan Șevici li s-au adăugat muntenegrenii și sârbi

din Herțegovina care emigraseră încă din anii precedenți în Rusia, în schimb în Noua Serbie, sub comanda lui Jovan Horvat, s-au aflat și sârbi originari din nordul Serbiei (Macva), nordul Bosniei (Posavina), Dalmația și albanezi. Pentru evitarea opoziției Sublimei Porți față de fenomenul emigrării, sârbii originari din teritoriile supuse Imperiului Otoman se prezentau ca muntenegreni – Muntenegru beneficiind de autonomie internă.

În plan ecleziastic, cele două regiuni de colonizare sârbă nu au putut fi organizate sub forma unui episcopat ortodox propriu, ci au fost arondate ierarhiei ortodoxe ruse preexistente.

În plan social și etnic, teritoriile de colonizare au cunoscut afluența populației slave autohtone originare atât din Ucraina rusă, cât și din Ucraina poloneză, motivată prin nevoia de mână de lucru care să slujească o populație angajată în îndelungate campanii militare, fapt ce a condus, treptat, la pierderea caracterului național și lingvistic sârbesc al coloniștilor. Concomitent, ca urmare a presiunilor autorităților austriece, au încetat

Monument ridicat la Slavianserbsk în cinstea frăției dintre ucraineni, sârbi și ruși

sionaseră, i-au întărit spusele. Serviciul violase prevederile legale privind imparțialitatea politică și pusese sub supraveghere doi membri proeminenți ai Consiliului Național pentru Libertăți Civile. Prim-ministrul Margaret Thatcher i-a cerut directorului o investigație și asigurări că nu se făcuseră interceptări ilegale.

În 1985 director general ajunge Sir Tony Duff, un om cu un șarm personal deosebit.

A mers peste tot în Serviciu și i-a întrebat pe angajați ce credeau ei că trebuie schimbat. A stabilit o foarte bună relație cu premierul. A identificat trei probleme: dificultatea Serviciului de a face față tuturor problemelor cu care se confrunta; moralul foarte scăzut și lipsa unei conduceri capabile. Contraspionajul a rămas sarcina principală, dar contrasabotajul a scăzut ca importanță, în vreme ce rolul antiterorismului a sporit. Directorul Diviziunii F era de părere că pericolul comunist fusese mult exagerat, din moment ce nici în momentele cele mai bune nu puteai umple un stadion cu adepții comunismului din Marea Britanie.

Patrick Walker, absolvent de Oxford, a devenit în 1984 șeful Diviziunii FX (antiterorism). După pensionare, Duff trimite subsecretarului de Stat permanent din Ministerul de Interne un material, pe care considera că cei din Serviciu nu trebuie să îl vadă, dar pe care l-a trimis până la urmă și noului director general, Patrick Walker, în care atrăgea atenția asupra raporturilor Serviciului cu Whitehall. Sublinia pericolul ca Serviciul să revină la vechile metehne, de a se considera independent de Guvern, de a desfășura activitatea indiferent de cererile acestuia, tendința de a încălca neutralitatea politică.

La începutul acestor două ultime decenii de Război Rece, Serviciul obținuse un succes de răsunet internațional. Numărul diplomaților sovietici în Marea Britanie crescuse spectaculos, de la 138 în 1950, la 249 în 1960, cu o creștere corespunzătoare și a numărului de ofițeri de informații. Pentru a face față amenințărilor, Serviciul a primit aprobarea în 1962 să mai recruteze încă 50 ofițeri.

De asemenea, a început o lungă și laborioasă negociere cu cei de la Foreign Office, pentru a-i convinge că era necesară limitarea numărului de oficiali sovietici. Între 1960 și 1970 s-a reușit expulzarea a 25 de sovietici, care se angajaseră în activități ilegale, și refuzarea a 40 de vize. Dar mulți oficiali britanici considerau că amenințarea din partea KGB era în scădere.

Patrick Walker

Totuși, în noiembrie 1968, la trei luni după invadarea Cehoslovaciei, guvernul Wilson a limitat numărul diplomaților sovietici în Marea Britanie. Sovieticii au

ocolit restricția, sporind numărul de „soții” ale diplomaților, cât și pe cel al ofițerilor acreditați în alte misiuni cu sediul la Londra, mai ales în cadrul Delegației Economice. Încercarea de a limita și numărul membrilor Delegației Economice s-a izbit de opoziția celor din Foreign Office, din Ministerul Comerțului și Industriei și din Ambasada Marii Britanii la Moscova. Victoria lui Edward Heath la alegerile din iunie 1970 a sporit șansele de succes ale Serviciului. Și noul premier, și ministrul său de Externe, Sir Alec Douglas-Home, erau convinși că prezența ofițerilor de informații sovietici în Marea Britanie devenise o amenințare pentru securitatea țării. Douglas-Home a sperat să rezolve problema prin negocieri neoficiale. Dar atunci când a ridicat problema într-o discuție cu omologul sovietic,

Sediul MI5 (stânga), stema Regatului Marii Britanii și sediul MI6

● „Cântăreții lui Oberon” ● Nu găseai atâția comuniști cât să umpli un stadion ● Britanicii limitează numărul de „diplomați”, sovieticii cresc numărul „soților” ● Noi nu avem spioni, declară ministrul sovietic de Externe ● Unde dai și unde crapă ● Un „Picior” bine plasat ● A cerut să vorbească cu cineva care se pricepea la problema sovietică și a primit telefonul Ambasadei sovietice ● Englezoaica îl refuză, rusoaica acceptă ● Gromîko rămâne fără replică ● Înarmarea Tratatului de la Varșovia depindea de cercetarea științifică americană

SLUJITORII MAIESTĂȚII SALE, CARE NU... EXISTĂ

CRISTIAN TRONCOTĂ, DORIN MATEI

La 28 iunie 1984, în Biserica „Saint George Wood”, ansamblul coral al MI5 a dat un concert. Numele ansamblului fusese bine ales: „Cântăreții lui Oberon”. Oberon era personajul din piesa lui Shakespeare Visul unei nopți de vară, care spusese: „Eu sunt nevăzut./ Să aflu ce-și vor spune, neștiut”. Era o dovadă și a nivelului cultural, dar și a umorului care caracteriza Serviciul. Un umor de care aveau mare nevoie, ținând cont de nivelul scăzut al încrederii și entuziasmului angajaților din acel moment.

Ultimele două decenii ale Războiului Rece au marcat o transformare majoră la nivel mental a angajaților. Dacă la începutul intervalului, cei de la Whitehall (sediul Guvernului) își doreau să așeze Serviciul pe o temelie legală și să îl aducă sub control politic, la sfârșitul anilor '80 noua generație de ofițeri de informații făcea presiuni să existe o lege de organizare și de activitate pentru MI5 (ceea ce însemna implicit și recunoașterea oficială a acestuia). Dispăruse spiritul de început, al unor gentlemen, care acceptau riscul fără să se întrebe dacă vor primi o pensie la sfârșitul activității, gata să facă absolut tot ce era necesar, inclusiv să încalce legea, pentru a o apăra pe Majestatea Sa și Imperiul Britanic. Tinerii ofițeri doreau o lege care să spună clar ce au de făcut, ce au voie să facă și care să îi apere.

Au apărut și primii angajați ai Serviciului care au vorbit în public despre aspecte negative ale activității Serviciului. Atunci când Michael Battaney, care își oferise, fără succes, serviciile KGB, a făcut

dezvăluiri despre încălcări ale legii și supravegherea unor personalități politice și ale societății civile, s-a spus că încerca să se răzbune pe sistem. Curând, alți doi foști angajați tineri ai Serviciului, care demi-

Ca să îl ajute, MI5 a înscenat o recrutare făcută de el unui agent fictiv care lucra la Ministerul Apărării. Problemele lui casnice s-au agravat, în condițiile în care avea și o aventură cu o englezoaică, în paralel cu amanta rusoaică. La 27 august le-a spus britanicilor că amanta rusoaică era de acord să rămână cu el în Marea Britanie; el încă dorea să se întoarcă la Moscova. Peste câteva zile s-a răzgândit. În dimineața zilei de 30 august, a fost arestat conducând beat. A petrecut noaptea în arest. Nu era îngrijorat din cauza acestui incident, căci rezidentura îl raportase la Moscova ca pe o provocare din partea britanicilor. Mult mai îngrijorat era din cauza unei scrisori primite de acasă, din care aflase că soția se lăudase că putea să-i facă mult rău povestind autorităților despre adevărata lui părere despre KGB. Scrisoarea ajunsese din greșeală la alt ofițer, care o predase celui responsabil cu securitatea. Peste două zile, când i s-a ordonat să se întoarcă la Moscova, s-a decis să defecteze.

La 3 septembrie 1971 a sunat-o pe amanta englezoaică, care însă a refuzat să își părăsească soțul și să îl urmeze. A sunat-o apoi pe rusoaică și aceasta a acceptat. A luat documente secrete din seif și s-a prezentat la apartamentul conspirativ împreună cu amanta, unde au completat amândoi cererile de azil politic.

La 24 septembrie 1971, Sir Denis Greenhill, subsecretarul de Stat permanent din Foreign Office, l-a chemat pe însărcinatul cu afaceri Ivan Ivanovici Ippolitov și l-a informat că 90 ofițeri KGB și GRU, care se aflau în Marea Britanie sub acoperire diplomatică, erau expulzați. Alți 15, care se pregăteau să plece acasă în concediu, nu mai aveau

dreptul să se reîntoarcă. În seara respectivă a fost o petrecere la sediul MI5.

A doua zi Douglas-Home a zburat la New York, la o reuniune O.N.U., unde un Gromîko furios i-a explicat cât de periculos era ca Marea Britanie să amenințe U.R.S.S. Britanicul a izbucnit în râs și i-a mulțumit că are o părere atât de bună despre țara sa. A adăugat că era convins că KGB nu îl informase despre dimensiunile prezenței sale în Marea Britanie și că spera că acum avea ocazia să vadă singur proporțiile. Gromîko a rămas fără replică. În ciuda temerilor unora, expulzarea nu a avut urmări. În decembrie 1973, Douglas-Home făcea o vizită la Moscova și era primit cu căldură de Gromîko.

Oleg Lialin

Prima secțiune a rezidenturii din Londra care a reușit să își reia activitatea a fost Linia X (spionaj științific și tehnologic). Operațiunea „Foot” a avut un impact major

asupra operațiunilor KGB în Marea Britanie. Așa cum au arătat documentele aduse de Mitrohin (*Magazin istoric*, nr. 5-12/2000; 1/2001), cel puțin șase agenți ai Liniei X au fost conduși din afara Marii Britanii, din rațiuni de securitate. Era o mare diferență față de S.U.A., unde nu s-a aplicat o măsură similară și unde slabele măsuri de securitate au provocat o adevărată hemoragie de informații pe Linia X. Sovieticii au cules din S.U.A. mai multe informații științifice și tehnologice decât din tot restul lumii la un loc. Este adevărat, și oferta era mai mare decât oriunde. Specialiștii au apreciat că probabil 70% dintre sistemele de arme ale Tratatului de la Varșovia se bazau pe tehnologii occidentale. Ambele părți, și NATO și Tratatul de la Varșovia, depindeau așadar de tehnologia americană.

(Va urma)

Gromîko, acesta i-a replicat că U.R.S.S. nu are spioni!

In decembrie 1970, Douglas-Home i-a scris în mod oficial lui Gromîko, cerând reducerea activităților de spionaj ale U.R.S.S., dar nu a primit vreun răspuns. În cadrul Foreign Office, sprijinul cel mai mare pentru o expulzare masivă a ofițerilor sovietici venea din partea lui George Walden, responsabilul departamentului de relații cu sovieticii. În primăvara lui 1971, deja aproape toți subsecretarii și șefii de departamente fuseseră câștigați de partea proiectului.

În acel moment, KGB a încercat să discrediteze una dintre personalitățile care făceau campanie publică în favoarea expulzării, parlamentarul conservator Anthony Courtney, punând în circulație fotografii realizate într-o cameră de hotel din Moscova, unde ar fi avut o relație cu o ghidă de la Inturist. Efectul operațiunii „Proba” a fost invers celui scontat de sovietici.

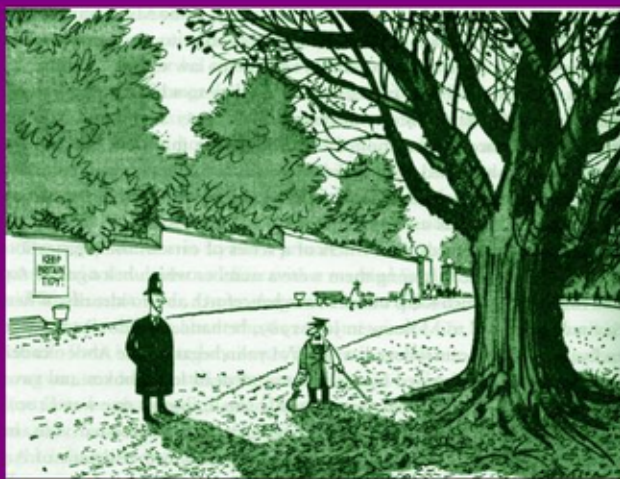
Personajul din Cabinetul Heath care s-a dovedit cel mai greu de convins a fost ministrul de Interne, Reggie Maudling. El considera că puteau fi prejudiciate aspecte mai importante ale relațiilor Est-Vest. O întâlnire cu Furnival-Jones l-a convins că greșea. Împreună cu Douglas-Home, Maudling a semnat o scrisoare către premier, în care argumentau că prezența masivă a ofițerilor sovietici de informații depășea resursele MI5 de a-i urmări și controla. Se considera că existau 130 ofițeri de informații la Londra și se propunea ca 100 să fie expulzați. La 4 august 1971 Douglas-Home a trimis un ultim avertisment lui Gromîko. Nici de data asta nu a primit vreun răspuns.

Operațiunea „Foot” (Picior) expulzarea ofițerilor de informații sovietici era planificată pentru octombrie 1971, dar a fost devansată în urma defecțiunii unui ofițer care lucra sub acoperire în cadrul Delegației Economice, Oleg Lialin. În aprilie 1971, Lialin intrase într-o secție de poliție și ceruse să vadă un ofițer din Special Branch, ramura de contraspionaj a Scotland Yard. S-a identificat ca ofițer de informații. A început să se întâlnească într-un apartament conspirativ cu ofițeri MI5. El era reprezentantul Departamentului V, cel care se

ocupa cu sabotajul și acțiunile acoperite în perioadele de criză sau de război. Trebuia să identifice locurile de infiltrare pentru desanturi aero sau navale și să construiască rețele de sprijin locale. Când plecau la post, ofițerii Departamentului își schimbau indicativul în Linia F. În septembrie 1970 mai făcuse o tentativă de a contacta autoritățile britanice. A

sunat la un număr de urgență și a cerut să vorbească cu cineva care avea habar despre U.R.S.S. Operatoarea a înțeles greșit și i-a dat telefonul Ambasadei sovietice.

Britanicii nu au înțeles motivele acțiunii lui Lialin. Accepta sume mici de bani la fiecare întâlnire, dar nu banii păreau motivul. Avea și probleme sentimentale, voia să își părăsească soția și să se căsătorească cu amanta. Certurile domestice erau publice și Lialin fusese convocat de șeful securității din cadrul rezidenturii în legătură cu aceste probleme. A făcut apel la MI5 să îl expulzeze, pentru a se putea întoarce la Moscova, ca să se ocupe de divorț. Nu voia să rămână în Marea Britanie și dorea să spioneze pentru britanici de la Moscova. Serviciul s-a îndoit că avea să reziste.

Caricatură apărută în presa britanică după expulzarea în masă a ofițerilor de informații sovietici.

Pe afișul de pe gard scrie: „Păstrați Marea Britanie curată!”, iar măturătorul spune: „Pe vremuri erau doar pachete de țigări și bilete de autobuz. Acum 90% din gunoi sunt microfilme.”

de planetele care le guvernau: lumea cele guvernate de Lună; marțea cele aflate sub influența lui Marte; vinerea cele guvernate de Venus; duminica cele guvernate de Soare.

Indrăgostiții puteau reține forma simplificată a acestui calendar și puteau culege plantele și florile de dragoste lumea, ziua Lunii, guvernatoarea sentimentelor, sau vinerea, zi consacrată zeiței iubirii.

Busuiocul, cel mai des folosit ca leac de dragoste, trebuia purtat de fete și neveste în păr sau în sân, pentru a rămâne veșnic tinere și pentru a fi iubite „ca-n prima zi” de alesul inimii lor. Pus sub pernă, în ajunul Bobotezei, putea ajuta pe fete să-și cunoască ursita, în vis.

Floarea-dragostei crește pe lângă cursurile apelor și face flori roz-roșiatice; tinerii o căutau și o aduceau în grădina lor, unde o răsădeau la loc curat, ferit de gunoaie, neapărat câte două fire. Unul pentru fată, celălalt pentru băiat. Dacă florile creșteau drept și nu li se apropiau tulpinile, era semn rău, cei doi nu puteau înțemeia o familie...

O plantă des folosită pentru efectele sale rapide era gonitoarea, întrebuințată și în medicina populară ca antidot al sterilității atât la vite, cât și la femei. Era folosită ca nutreț, iar femeilor li se puneau în scaldă pentru a stimula funcțiile sexuale. Cu aceleași rezultate era folosită și ciocul-berzei, plantă meliferă, care face flori frumoase, albastre, de forma ciocului berzei (aducătoare de copii). Se administra sub formă de ceai, băut seara la culcare.

Un puternic elixir al dragostei este floarea de iasomie. Femeile o uscau, o transformau în pulbere și o combinau cu lapte sau miere. O consumau fetele „bătrâne”, rămase nemăritate, pentru „dezlegarea” cununiilor, iar nevestele pentru a menține trează iubirea soțului.

Sânziana făcea parte și ea din categoria acestor plante și flori cu puteri magice. Fetele și nevestele tinere făceau băi cu apa în care fuseseră ținute la macerat sânziene pentru a avea ochii strălucitori și pielea fină și pentru a fi atrăgătoare. „Efectul” era

garantat dacă scaldă era făcută într-o zi de vineri...

Nici bărbații nu au fost uitați. Un elixir puternic pentru a spori potența acestora era preparat din năpraznic, o plantă din care se pregătea o fiertură concentrată și în care se cufunda cămașa. Purtând cămașa care fusese îmbibată cu această fiertură și bănd o cană de suc făcut din planta proaspăt culeasă, era lecuită impotența adolescenților și a bărbaților tineri.

Împotriva făcăturilor și a ispitelor era folosit odoleanul sau valeriana; făcute pulbere, frunzele și rădăcina erau amestecate în grâu fiert și mâncate pentru ca tinerii să fie feriți de ieie și zburători, iar femeile să fie ferite de „dorințe” când bărbații erau plecați mai mult timp de acasă. Ciobanii tineri îl purtau la brâu pentru a-i apăra de Muma Pădurii, care i-ar fi putut duce pe calea pierzaniei...

În timp, atât specialiștii cât și oamenii simpli și-au pus întrebarea dacă este drept să fie folosite aceste „rețete” pentru a atrage sau cuceri pe cineva împotriva voinței lui, de a păstra partenerul alături contrar dorințelor lui... În suși filosoful Avicena și-a pus această întrebare, iar răspunsul său a fost că este un mare păcat folosirea leacurilor de dragoste pentru a înfrânge voința cuiva, silindu-l să se îndrăgostească și că, mai devreme sau mai târziu, cel atras împotriva voinței lui în mrejele iubirii se va elibera, singurul lucru drept pe care îl putem face ajutați de acești „mesageri” ai iubirii fiind acela de a transmite semnale de iubire, dorința să fim iubiți, să ne îndrăgească cineva...

Fenomenul nu pare să se fi stins!

La cules de busuioc într-o zi anume (fetiță în costum tradițional din zona Sibiului)

Azi, încă mai citim anunțuri în ziare sau pe mediile de socializare, din care aflăm că o anume... leagă și dezleagă, face și desface, te ajută să recâștigi iubirea soțului infidel sau a soției care a apucat-o pe căi greșite...

Ce să mai zicem de tinerii care frecventează cluburile și discotecile în care, ascultând sau dansând pe muzică rap, rock, heavy metal, thrash, au parte și de un „tratament” inclus de magie neagră africană, vest-europeană sau tibetană... ■

A fost odată ca niciodată

*Ca ajutor în dragoste
se putea apela la babele satului*

*Ia busuiocul, ia odoleanuuul,
ia floarea-dragostei...*

*Motivale florale
ale covoarelor populare
rețin în desenul lor frunzele
de leac*

Satul arhaic acorda o atenție deosebită iubirii tinerilor și nu numai... Imaginarul rural a consacrat numeroase „rețete” infailibile pentru tratarea cu succes a suferințelor din dragoste, pentru a trezi dragostea unei persoane iubite, pentru a scăpa pe cineva de o iubire care nu mai prezenta interes, pentru recâștigarea bărbatului „furat” de alta, pentru aflarea ursitei...

LEACURI DE DRAGOSTE ÎN SATUL TRADIȚIONAL

Dr. GEORGETA ROȘU

De aceea fetele și feciorii erau în centrul atenției comunității. Cei care nu-și găseau norocul în dragoste sau nu se puteau căsători apelau la „vrăjitoarele” sau la babele satului. Și astfel, neînțelegerile dintre perechile de tineri erau „tratate” cu descântece de alungarea urâtului și a făcăturilor și pentru „dezlegarea” cununiilor. În aceste scopuri erau folosite atât obiecte (păpuși din cârpă, care-l simbolizau pe cel sau cea care trebuia „aduși” pe calea cea bună, părți din corpul unor animale considerate purtătoare de leac, lumânări), cât și ierburi și „flori ale dragostei” pe care le recomandau a fi purtate în sân, la brâu, puse în scaldă, ținute sub perna de sub cap sau consumate sub forma unor ceaiuri sau pulberi...

Și, pentru că dragostea neîmpărtășită sau refuzată îi putea duce pe tineri în pragul disperării, au apărut ajutoarele... aducând în coșurile, traistele sau boccelele lor pe ade-vărații mesageri ai iubirii... Busuiocul, floarea-dragostei, gonitoarea, ciocul-berzei, năpraznicul, brânca-ursului, mărlul înflorit, odoleanul. Acestea trebuia însă culese de mână proprie (a suferindului din amor), pentru ca puterea lor să crească. Și era musai să fie culese înainte de răsăritul soarelui sau pe-nserat, după ce astrul zilei apunea (plantele fiind direct legate de sentimentele și trăirile oamenilor, sunt guvernate de Lună, astrul nopții). Mentalul rural a păstrat chiar un calendar al zilelor săptămânii în care puteau fi culese, în funcție

După unii autori, arta distilării s-a născut în India în jurul anului 7000 î.H. Atunci era folosit principiul diferitelor temperaturi de fierbere a lichidelor. Procesul de distilare presupunea extragerea substanțelor din amestecuri com-

plexe cu ajutorul evaporării: vaporii obținuți erau apoi răciți într-un condensator, pentru a se întoarce la starea lichidă într-un recipient de recoltare. După ce s-a răspândit în China, a ajuns în bazinul Mării Mediterane: primele atestări ale acestei tehnici datează din jurul anului 4000 î.H. și au fost descoperite în Egipt, în unele substanțe folosite pentru mumificare. La rândul lor, arabii au perfecționat arta, utilizând și studiile de alchimie, definitivând metoda distilării.

asemenea licoare. Devenise chiar o îndeletnicire aproape comună pentru călugării benedictini să distileze diverse alcooluri în scopuri medicale, pentru tratarea unor boli, precum durerile stomacale, unele forme de paralizie sau variolă, sau chiar pentru... prelungirea vieții! Ei preluaseră tehnicile din Orientul Mijlociu, via Africa, de la mauri. În perioada 1100-1300, distilarea alcoolului a păstruns din Irlanda în Scoția, multe mănăstiri fiind înregistrate ca deținătoare de distilării, mai ales că ele aveau, de altfel, și importante stocuri de cereale, surplusul putându-se lesne supune fermentării.

Iacob al IV-lea își descoperise la Lindores o nouă pasiune pe lângă femeile frumoase; la petrecerile nesfârșite devenise nelipsită *apa vieții*. După cum o atestă unele însemnări ale trezorierului regal, – la Inverness, în septembrie 1506, acesta ar fi

comandat de două ori vestita licoare.

Prima atestare scrisă a noii băuturi apare în așa-numitele *Anale de la Clonmacnoise* (cunoscute și ca *Scrierile lui Mageoghagan*, după numele celui care și-a dedicat viața traducerii lor în engleză, în 1627, Connell Mageoghagan, și grație căruia au rezistat până astăzi, căci manuscrisul original s-a pierdut de mult) o culegere de istorii ce acoperă cele mai vechi timpuri ale Regatului Irlandei și până la 1408. Relatând condițiile morții unei căpetenii scoțiene în timpul serbărilor dedi-

cate Crăciunului lui 1405, cronicarul a notat că una dintre cauzele principale ale decesului a fost tocmai consumul în exces de *aqua vitae*.

Denumirea acestei noi *ape a vieții* a condus și la apariția unui nou cuvânt. Evoluția etimologică ar urma variantele: *uisge beatha* sau *usquebaugh* (apa vieții în galeză) *uisgi* – *viskie* – whisky (în irlandeză și scoțiană). Și în limba engleză au fost identificate câteva forme interesante: *uskebeaghe* (1581), *usquebaugh* (1610), *usquebath* (1621), *usquebae* (1715).

Din nefericire rețeta originală utilizată de John Cor nu s-a păstrat. Dar, cel mai probabil, trebuie să fi fost una destul de simplă, derivată din practicile tradiționale scoțiene. Strămoșii lor celți erau renumiți, la rândul lor, pentru desăvârșirea artei fabricării de bere, încă din timpurile Romei antice. Iar malțul ingredientul de bază pentru bere a reprezentat și punctul de plecare în producerea *apei vieții*. După cum darul regelui Iacob al IV-lea o arată în mod clar, călugării de la Lindores nu își produceau propriul malț. O asemenea operațiune

Legende locale povestesc că Sfântul Patrick ar fi fost cel care a introdus procedeul distilării în Irlanda în secolul al V-lea. În 1172, când armatele regelui Henric al II-lea (1154-1189) au invadat Irlanda, băutura locală

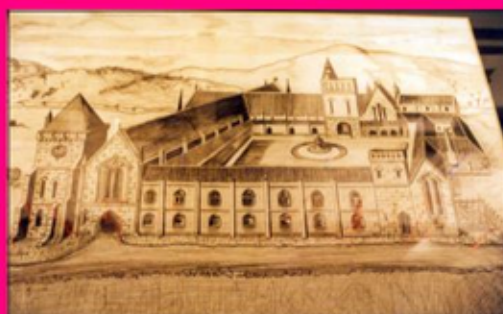
a fost descoperită și apreciată, dar numele i-a fost aproape imposibil de redat!

Regele Iacob al IV-lea, un iubitor de „apa vieții” și abația Lindores, locul în care whiskyul a fost fabricat prima dată

Așa vă place istoria?

Iacob al IV-lea (1488-1513) s-a numărat printre cei mai populari regi ai Scoției. Spirit neliniștit, mereu în căutare de nou, în orice domeniu – știință, medicină, arhitectură, literatură sau artă, numele i-a fost legat atât de proiectarea uneia dintre cele mai moderne nave ce se lansase până atunci la apă în spațiul european, cât și de ingenioase remedii pentru tratarea problemelor dentare!

ISTORIA WHISKYULUI

THEO STĂNESCU-STANCIU

● Un rege și mai multe butoaie cu malț ● Tratament pentru dureri de stomac, paralizie, variolă ● O nouă pasiune, pe lângă femeile frumoase ● Apa vieții... care aduce decesul ● Mănăstirile, locul unde s-a născut noua licoare ● O nouă băutură, o nouă taxă ● Cum a luat whiskyul locul coniacului

Și, nu numai pentru atât... Într-una dintre obișnuitele sale plimbări prin regat fie pentru vânatoare, fie pentru sport sau pentru simple tacle schimbate cu supușii Iacob al IV-lea le-a călcat pragul și călugărilor ordinului benedictin-tironian de la Abația Lindores, situată în preajma Newburghului, ținutul Fife. Fondat pe la începutul veacului al XII-lea, sfântul lăcaș devenise renumit în special pentru îndemânarea unora dintre cei care se adăposteau în spatele zidurilor. Printre meșterii constructori,

stăpânii desăvârșiți în tainele ierburilor cu proprietăți medicale sau doar culinare, s-a numărat și un anume John Cor, ale cărui talente l-au impresionat, la propriu, pe Iacob al IV-lea.

Obișnuit cu petrecerile fastuoase – se spune chiar că, tocmai pentru a avea mai mult loc pentru invitați, regele ar fi poruncit ca fiecare castel să fie dotat cu săli de dimensiuni impresionante! –, cu mese îmbelșugate, udate generos cu cele mai bune licori ale vremii, capul încoronat ar fi descoperit, la Lindores,

o nouă băutură, cu o savoare aparte.

După cum o atestă registrele de taxe (*Exchequer Rolls*) la 1 iunie 1494 (1495, după alte surse), încântat de cum a fost primit și, în special, cinstit, Iacob le-ar fi ordonat oficialităților locale să îi trimită călugărului John Cor de la Abația Lindores butoaie cu malț, cantitate din care s-ar fi putut produce între 1.250 și 1.500 de sticle de *aqua vitae* (apa vieții).

În mod clar, nu era pentru prima oară când locuitorii de la Lindores produceau o

În 1850, tânărul membru al unei familii renumite pentru experimente bazate pe amestecul mai multor tipuri de whisky, Andrew Usher (1826-1898), considerat părintele industriei scoțiene moderne de whisky, a amestecat licoarea produsă cu alambicul Coffey cu una tradițională, creând, astfel, primul *blended whisky* – cupajul de whisky.

ajungându-se la creșterea prețului produselor finale: berea și whiskyul! O grea lovitură pentru proprietarii de distilerii care, fie au decis să-și închidă afacerile, fie le-au trecut în ilegalitate. În jurul anului 1780, după unele calcule, se estimează că existau opt distilerii legale și 400 ilegale!

Lucrurile au reintrat însă în normal câțiva ani mai târziu, în 1823, când așa-numitul *Act al Accizei* al ducelui de Gordon a acordat dreptul de a distila whisky oricui plătea o licență de zece lire și o taxă fixă pentru fiecare galon de licoare. Rapid, contrabandiștii au dispărut, afacerile legale reintrând în scenă. Un

nou impuls l-a reprezentat și epidemia de filoxeră din Franța, din 1880, care a distrus aproape în întregime viile

În 1850, tânărul membru al unei familii renumite pentru experimente bazate pe amestecul mai multor tipuri de whisky, Andrew Usher (1826-1898), considerat părintele industriei scoțiene moderne de whisky, a amestecat licoarea produsă cu alambicul Coffey cu una tradițională, creând, astfel, primul *blended whisky* – cupajul de whisky.

din țara vecină, lovitură fatală pentru tradiționala industrie a coniacului. Whiskyul i-a luat locul, devenind una dintre cele mai savurate băuturi din lume.

Din păcate, doar niște ruine mai amintesc astăzi despre meșteșugul de odinioară al călugărilor de la Lindores. Abația a fost distrusă în 1559 de susținătorii teologului scoțian John Knox (1514-1572), părintele reformei protestante în Scoția și al Bisericii Scoției.

În urmă cu câțiva ani, din inițiativa unuia dintre proprietarii actuali, Andrew McKenzie Smith (a cărui familie a cumpărat terenurile în preajma anului 1913), locurile care pentru mulți dintre iubitorii whiskyului pot fi

considerate un popas obligatoriu într-un posibil pelerinaj au intrat într-un proces radical de transformare, fiind preconizată înființarea unei noi distilerii și a unui centru de turism. ■

Din 1500 datează prima carte ce tratează problema distilării (*Liber de arte distillandi*), în care alchimistul și botanistul german Hieronymus Brunschwig (1450-cca1512) a expus virtuțile alcoolului, văzut ca remediu în multe afecțiuni medicale.

era mult prea complicată: semințele de cereale (pentru scoțieni, mai ales, ovăzul) erau lăsate să încolțească, apoi erau uscate (uneori chiar afumate) și măcinate.

În procesul distilării, meșteri, precum Cor, au utilizat și ierburi aromate locale, care să ofere savori speciale: fenicul, mentă, cimbru, ienupăr, merișoare.

De asemenea, încă din vechime, se știa faptul că utilizarea a cel puțin două surse diferite de apă îi conferea berii – și apoi, whiskyului – un caracter special. Și pentru sihaștrii de la Abația Lindores, a căror mănăstire se afla în apropierea celui mai important râu al Scoției – Tay –, apa nu a reprezentat niciodată o problemă. Au rămas și astăzi denumirile unor fântâni, precum cea a Călugărilor sau cea a Starețului.

Pentru a ajunge însă la tăria apei vieții, experții, precum John Cor, urmau un proces cu

etape bine stabilite. Berea proaspăt obținută era distilată, prin fierbere. Instrumentele folosite semănau foarte mult cu cele ale alchimistilor, dar,

Pentru cronicarul și istoricul englez Raphael Holinshed (1529-1580) autorul lui *Chronicles of England, Scotland and Ireland* (Cronicile Angliei, Scoției și Irlandei, una dintre principalele surse utilizate de W. Shakespeare, publicate parțial în 1577), beneficiile consumului moderat de whisky erau nenumărate. Printre ele: încetinirea îmbătrânirii; ascuțirea minții; păstrarea spiritului viu; eliminarea unor probleme dentare, de inimă, de oase sau de stomac; lupta împotriva gutei... un adevărat panaceu!

în plus, erau dotate și cu tuburi de apă, pentru a răci vaporii formați. Specialiștii contemporani consideră că licoarea produsă de Cor cel

mai probabil fusese obținută printr-un proces de dublă distilare.

Încetul cu încetul, producția de whisky a părăsit mănăstirile, un factor decisiv constituindu-l decizia regelui Henric al VIII-lea (1509-1547) de a desființa asemenea lăcașuri de cult (1536-1541), și a pășit în gospodăriile laice. În acele vremuri însă, whiskyul era consumat aproape crud, nici pe departe neavând rafinamentul actual, ci doar o tărie excesivă, cu o consi-

derabilă concentrație alcoolică și, astfel, destul de periculos în cantități mari. În 1644, Carol I (1625-1649) a introdus și prima taxă oficială pe producția de whisky. După adoptarea Legii unirii Scoției cu Anglia (1707), probabil și pe

un fundal de sporire a afacerilor în domeniu, Parlamentul scoțian a introdus, la rândul său, taxa englezească pe malț, astfel, în mod logic,

În 1831, irlandezul Aeneas Coffey (1780-1852) a inventat alambicul cu coloană, care a permis distilarea continuă a alcoolului din mai multe tipuri de cereale, ceea ce a condus la obținerea unui whisky cu costuri mult mai reduse, dar și cu un gust mai puțin intens și mai slab.

Karl Auer von Welsbach

Lutefiu este un „element chimic trivalent din familia lanthanidelor“, descoperit de chimistul francez Georges Urbain și, independent de Karl Auer von Welsbach; a

adjectiv invariabil cu sensul „din Paris“, fie substantivul „parizian, pariziancă“, deci nume de locuitor al orașului Paris. Nu am găsit în germană sensul specializat de „mezel din Paris“; se pare, așadar, că e vorba despre o evoluție de sens românească.

Aș aminti și un eponim din limba franceză, care are la bază numele nou al capitalei Franței: este vorba despre adjectivul fr. *parisis* (atestat în secolul al XII-lea în forma *paresi*, provenită din cuvântul latin medieval *parisiensis* „din Paris“). Cuvântul este folosit în construcțiile *monnaie parisis* „monedă pariziană“ și *denier parisis* „dinar parizian“ referindu-se la o monedă bătută la Paris, care valora cu un sfert mai mult decât moneda similară bătută la Tours. ■

Parizerul, mezelul „din Paris“, al copilăriei multor români

fost botezat după numele latinesc *Lutetia* al vechii așezări din Galia romană, nume care a fost înlocuit, peste veacuri, cu *Paris*. Termenul românesc este un împrumut adaptat, cu etimologie multiplă: provine din fr. *lutécium* și germ. *Lutetium*. În română, a fost atestat prima dată în *Dicționarul limbii române moderne* (1958).

Parizer (cu variantele *parizăr* și *parizăn*) este numele unui bine cunoscut tip de mezel despre care, în toate dicționarele limbii române, se spune că provine din germ. *Pariser*; cuvântul german este fie un

„Denier parisis“ din vremea regelui Ludovic al VII-lea (1137-1180)

PARTICIPANT LA ACTUL DE LA 1859 (Monoverb reflexiv: 6-8)

T N O U

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului **BOURBONII**, din nr. 5/2015

L – E – C – A – I – JUANCARLOS – DROAIE – NA – SOARE – GLOB – V – CLARE – FILIP – ARAL – CU – RU – G – A – AC – HENRIC – ELA – SE – EC – FLOTE – GALE – DP – STERIL – FRANTA – CUM – ETA – ROABA – SPANIA – TIR – TRIA – SETE

Soluția jocului **Armă de apărare**, din nr. 5/2015

SCUT ÎNDOIT

(S – CU – T – ÎN – DOI – T)

Pastila de cuvinte

Aduc în discuție, în cele ce urmează, două eponime care se leagă de primul nume dat capitalei Franței, orașul Paris, una dintre cele mai mari metropole din lume, după Tokyo, New York și Londra, supranumit și „Orașul Luminilor“. În secolul al XIII-lea, Parisul care avea 100.000 de locuitori era cea mai mare cetate din Occidentul creștin. La origine, a fost o mică așezare de marinari și de pescari celți din tribul Parisilor, care s-au stabilit pe cea mai mare insulă cuprinsă între brațele fluviului

Sena, l'Île de la Cité (Insula Cetății).

În anul 52 î.H., după opt ani de lupte duse de Cezar pentru cucerirea Galiei, orașul-cetate Lutetia (în latină Lutetia și în franceză Lutèce), delimitat la nord de colina Montmartre și la sud de colina Sainte-Geneviève, avea o populație de cca 25.000 de locuitori, care au opus rezistență trupelor conduse de generalul roman Labienus. Așezarea urbană se dezvoltă, într-o primă etapă, pe malul stâng al fluviului, pe versantul colinei Sainte-Geneviève. Romanii îi spuneau Lutetia Parisiorum (Lutetia Parisilor), apoi Parisia, iar în secolele al III-lea-al IV-lea capătă numele Paris și devine un puternic centru comercial în Galia romană. Din epoca romană datează cele mai vechi vestigii ale Parisului, ruinele Termelor de la Cluny (băi publice romane) și Arenele Lutetiei, unde a fost proclamat împărat Iulian, în anul 360.

Țara a dobândit numele Franța odată cu invazia francilor, în secolul al V-lea, care, deși nu erau foarte numeroși și aveau o civilizație înapoiată, au reușit să-și exercite supremația în Galia, grație personalității puternice a conducătorilor lor. Orașul Paris este ales capitala Regatului Franc (lat. Regnum Francorum) de regele Clovis din dinastia Merovingienilor, în anul 486, dezvoltarea sa căpătând un nou avânt, pe ambele maluri ale Senei.

EPONIME... PARIZIENE

Academician MARIUS SALA

Amintirea vechiului nume al Parisului s-a păstrat în două eponime.

Lutetian se numește „primul etaj al Leocenului (prima perioadă a paleogenului din istoria geologică a Pământului), dezvoltat în bazinul Parisului, cu depozite caracteristice care conțin faună de numuliți, lamelibranhiate, gasteropode etc.“. La originea termenului se află numele vechi, latinesc, al orașului Paris. În română, cuvântul a fost împrumutat din fr. *lutétien* și are prima atestare, conform dicționarului academic al limbii române, în lucrarea *Mic dicționar enci-*

clopedic (1972). Se folosește și cu valoare adjectivală: *depozit lutetian, faună lutetiană*.

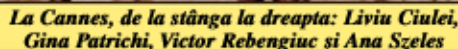

Ruinele termelor galo-romane de la Cluny (Paris)

Soția sculptorului Dimitrie Paciurea trimite o scrisoare redacției ziarului *România liberă*. „De multă vreme planează o situație nedreaptă asupra grupului statuar din Parcul Libertății și care-și așteaptă clarificarea. Grupul statuar în-treg, toate trei statuile, a fost reali-zat de soțul meu, sculptorul Dimitrie Paciurea, comandă atribuită în 1905. Acest grup statuar cei doi giganți și femeia a fost fragmen-tat și situat în Parcul Libertății, pe două alei din apro-

La 20 mai, cu o zi înainte să împlinească vârsta de 85 ani, Tudor Arghezi este sărbătorit în Aula Academiei. A doua zi i se înmânează Diploma de „Erou al Muncii Socialiste“ și Medalia de Aur „Secera

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

MAI
1
I
U
N
I
E
1
9
6
5

Viața politică internă a acestei perioade a fost una plină de evenimente. În zilele de 31 mai și 1-2 iunie a avut loc Plenara C.C. al P.C.R.. Plenara a hotărât în unanimitate să supună Congresului propunerea să se schimbe denumirea P.M.R. în Partidul Comunist Român. N. Ceaușescu a propus să li se acorde vechimea în partid din momentul intrării în mișcarea revoluționară și celor care activaseră fără să fie membri de partid. La 18 iunie, la Consiliul de Stat a avut loc ședința pentru constituirea Comisiei pentru elaborarea Noii Constituții. La propunerea lui Ștefan Voitec, președinte a fost ales Nicolae Ceaușescu. Componenta Comisiei fusese stabilită la sesiunea din martie a Marii Adunări Naționale. La 30 iunie presa anunța: Consiliul de Stat a hotărât să instituie un concurs pentru imnul de stat al R.S.R. Denumirea oficială era încă Republica Populară Română.

Duminică, 16 iunie, toate ziarele anunță, pe prima pagină, majorarea prețurilor de achiziție la unele produse vegetale și animale. O parte a sumelor se va asigura de stat, iar altă parte prin majorarea prețurilor de desfacere cu amănuntul. La lapte îmbuteliat, prețul va fi modificat de la 2 lei, la 2.10 lei; la spirtul sanitar de la 8 lei la 14 lei litrul; spirtul rafinat de 80° de la 50 lei litrul la 56 lei; la vin, prețul se majora cu 0,50 lei la unele sortimente. În același timp, se anunță reduceri la unele bunuri de consum: mobilă din plăci fibrolemnoase melaminate; unele articole textile; stilouri și creioane automate din producția internă; ceasuri de mână și ceasornice deștepătoare.

Un inginer de la Uzinele „Electronica” se întreabă dacă versurile ce urmează, semnate de Gellu Naum, se pot numi poezie: „Stăteam la spatele meu și visam / să mă bucur ca piciorul meu / căutam cuvinte hexagonale / la limita de sârmă a liniștei / căutam culori lungi îmi era foame / de culori mai lungi / visam mănuși și ghete de sunete / violete / și casele sunau galben și

norii / foșneau portocaliu / și alunecau verde / și eu oxigenam în gând nenumărate turme de oi și le fardam / pentru marea transhumanță / de primăvară.” Cititorul nu crede că prin publicarea unor asemenea poezii, *Contemporanul* poate contribui la stimularea și afirmarea creației noastre lirice. La 19 mai, a avut loc o întâlnire a oamenilor de cultură și artă cu conducerea de partid și de stat. Nicolae Ceaușescu „a subliniat necesitatea înlăturării manifestărilor de exclusivism și rigiditate, de impunere a unui anumit stil într-un domeniu sau altul al creației artistice, care nu numai că nu contribuie la înflorirea artei, dar o și stânjenesc [...] Sunt multe momente din istoria recentă a patriei noastre care nu și-au găsit redarea deplină în operele literar-artistice. Mă refer, de exemplu, la mărețul act de la 23 August 1944, la lupta pentru cucerirea puterii

politice de către clasa muncitoare, la anii construcției socialiste, la creșterea impetuoasă a industriei, la înfăptuirea revoluției la sate, care nu au fost redade în toată amploarea și măreția lor.”

Ziarul *Scântea* publică o anchetă intitulată

Demonstrația de 1 Mai, în București

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

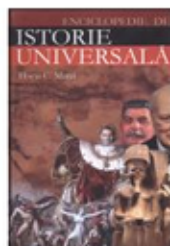
● **Constantin Rezachevici – PRIMA UNIRE A CONDOCERII CELOR TREI ȚĂRI ROMÂNE DE CĂTRE MIHAI VITEAZUL (400 de ani, 1600-2000)**

Fundația Culturală „Gheorghe Marin Speteanu”, București, 2000, 31 pp.

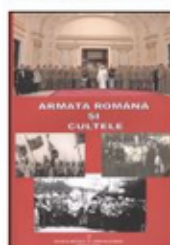
● **Mihai Maxim – O ISTORIE A RELAȚIILOR ROMÂN-OOTOMANE, CU DOCUMENTE NOI DIN ARHIVELE TURCEȘTI, VOL. II. DE LA MIHAI VITEAZUL LA FANARIOȚI (1601-1711/1716)**

Editura Istros, Muzeul Brăilei, Brăila, 2013, 569 pp.

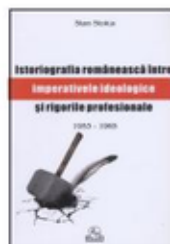
● **Horia C. Matei – ENCICLOPEDIA DE ISTORIE UNIVERSALĂ**

Editura Meronia, București, 2012, 671 pp.

● **ARMATA ROMÂNĂ ȘI CULTELE. STUDII ȘI COMUNICĂRI PREZENTATE LA SESIUNEA NAȚIONALĂ DE COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE PITEȘTI-MIOVENI 25 IULIE 2014 (coordonatori: comandor dr. Marian Moșneagu, colonel dr. Petrișor Florea, colonel dr. Dan Prișăcaru)**

Editura Istros, Muzeul Brăilei, Brăila, 2014, 327 pp.

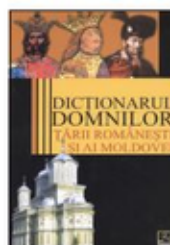
● **Stan Stoica – ISTORIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ ÎNTRE IMPERATIVELE IDEOLOGICE ȘI RIGORILE PROFESIONALE. 1953-1965**

Editura Meronia, București, 2012, 334 pp.

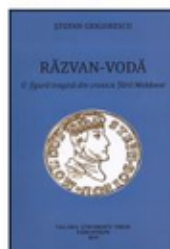
● **ALEXANDRINA CANTACUZINO ȘI MIȘCAREA FEMINISTĂ DIN ANII INTERBELICI, VOL. I (editor: Anemari Monica Negru)**

Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, 345 pp.

● **Alexandru V. Ștefănescu, Stănel Ion, Gherghina Boda, George Marcu, Mihai Chiriac, Elena Gabriela Maximciuc, Ioan Mărculeț, Stan Stoica – DICTIONARUL DOMNILOR ȚĂRII ROMÂNEȘTI ȘI AL MOLDOVEI (coord.: Vasile Mărculeț)**

Editura Meronia, București, 2009, 375 pp.

● **Ștefan Grigorescu – RĂZVAN-VODĂ. O FIGURĂ TRAGICĂ DIN CRONICA ȚĂRII MOLDOVEI**

Editura Valahia University Press, Târgoviște, 2015, 199 pp.

● **Gheorghe Cornescu – MONOGRAFIA COMUNEI VINȚU DE JOS JUDEȚUL ALBA. 764 DE ANI DE ATESTARE DOCUMENTARĂ (1248-2012)**

Editura Altip, Alba Iulia, 2012, 470 pp.

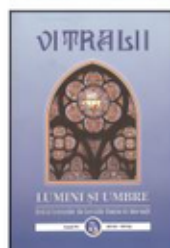
● **Henri Troyat – ECATERINA CEA MARE**

Editura Corint Books, București, 2015, 538 pp.

● **Robert Jay Lifton – MEDICII NAZIȘTI. EXTERMINAREA MEDICALĂ ȘI PSIHLOGIA GENOCIDULUI**

Editura Meteor Publishing, București, 2014, 672 pp.

● **VITRALII. LUMINI ȘI UMBRE (Revista veteranilor din Serviciile Române de Informații)**

Anul IV, nr. 13, București, 2012-2013

și Ciocanul“. La începutul lunii, Argezi devenise primul român care a primit premiul „Gottfried von Herder“, la Viena. A desemnat-o pe Mihaela Tonitza, studentă în anul IV la Filologie, ca beneficiară a bursei de studii, ce însoțea premiul.

Se înmulțesc schimbările culturale cu Franța. Marți seara, 18 mai, la Sala Palatului a avut loc prima reprezentație din cadrul turneului lui Théâtre de France, cu piesa *Nunta lui Figaro*, de Beaumarchais, în regia lui Jean Louis Barrault; costumele erau realizate de Yves Saint-Laurent. Teatrul de Comedie, condus de Radu Beligan, artist al poporului, prezintă în cadrul stagiunii Teatrului Națiunilor, la Paris, piesele *Troilus și Cresida*, de W. Shakespeare, *Rinocerii*, de Eugen Ionesco, și *Umbra*, de Evghenii Șvarț. Filmul *Pădurea spânzuraților* obține premiul pentru cea mai bună regie la Festivalul de la Cannes. Valeriu Râpeanu publică un interviu luat la Paris lui André Maurois, sub titlul *Trebuie scrisă „Comedia umană“ a acestei epoci*.

Televisiunea a început un nou ciclu de Emisiuni, difuzate sâmbătă seara: Telesciclopedia. Pe marile artere ale Capitalei se introduc marcasele rutiere pentru delimitarea benzilor de circulație. Din 28 iunie intră în circulație, pe linia troleibuzului 84, un model experimental articulat, în care încap 150 de călători față de 80, cât intră într-unul obișnuit.

Încheiem rememorarea fugară a celor două luni de acum 50 ani cu o polemică mai puțin obișnuită pentru presa de atunci, atât de strict controlată și cenzurată. „Acum câteva luni, într-una din publicațiile literare, apărea un articol tăios în care un redactor era «pus la punct» de tovarășul Fănuș Neagu. Ce reproșa el acum câteva luni în nota sus-amintită? Că cele scrise de re-

dactorul respectiv au fost «opera suflătorilor de la U.C.F.S.» și încheia: «[...] După cum joacă îl văd la Olimpiada de la Mexico bineînțeles pe post de metodist. C-au mai fost și alții». Într-adevăr, au mai fost și alții și mai sunt: autorul notei amintite (adică Fănuș Neagu – n.n.), gazetar cu «specialitate» sportivă, a plecat cu lotul în Franța și în Portugalia pe cheltuiala Federației de Fotbal! Numai că înainte de

«puparea în piața endependenței», întrebuințase, eficace, metoda țipatului în gura mare [...] Așadar, lotul național are un nou metodist! Sau poate, cine știe, un masor în plus! Marian sau Ionică Bogdan, Ozon sau Voinescu n-aveau ce căuta pe acest loc disponibil în delegație, ei neavând totdeauna la îndemână o savuroasă înjurătură și deci fiind neinteresanti... Și pentru că veni vorba de interesanți... interesant este și modul în care a ajuns «noul metodist» sau mai știu eu ce la faimoasa finală de la Milano. Aveți răbdare și nu vă indignați: și-a plătit biletul de drum singur-singurel și încă dus-întors! Dar ne întrebăm cum a rezolvat celelalte cheltuieli «mărunte» ale vizitei prelungite în străinătate? Să-și fi luat cortul de acasă, ca în camping, și să-l fi pus la umbra Domului? Dar hrana? Hrana asta de toate zilele? Cine i-o fi stipendiat nevoile cotidiene? Doar la Milano căteii nu stau cu lirele în coadă lângă porți de hoteluri, de restaurante ș.a.m.d. N-o fi intervenit cineva tot la mult-hulita

federație de fotbal? În orice caz, realizările recente ale lui Fănuș Neagu în materie de occidental-deplasări sunt performanțe uimitoare. Așa stând lucrurile, pasiunea lui pentru sport ne apare într-o tentă discret interesantă. Cât privește incriminările la adresa presupușilor candidați pentru posturile de metodisti la Mexico, prea seamănă a cascadă orală de lup moralist, personaj bine cunoscut din fable". ■

„De mai mult timp, la fiecare meci de fotbal sunt nelipsite sunetele stridente ale unei trompete în care suflă anapoda un anume Tudorică. Dacă la început intervențiile sale în timpul desfășurării meciurilor stârneau hazul unor spectatori, de la un timp încoace repetările și abuzurile trompetistului improvizat au devenit supărătoare prin frecvența și distonanța lor.“ Invocând protestele unor cetățeni, ziaristul Informației Bucureștiului cerea să i se interzică accesul pe stadion trompetistului

KATYN
1940

Acum 75 de ani

1940

Revista poloneză Karta a publicat, în numărul 76/2013, scrisorile și însemnările recuperate în 1943, când au fost descoperite gropile comune de la Katyn. Acolo fuseseră aruncați polonezii împușcați de sovietici în aprilie 1940. Erau ofițeri și subofițeri ai armatei poloneze luați prizonieri de sovietici după ce invadaseră Polonia, la 17 septembrie 1939, cei mai mulți ofițeri în rezervă, în viața civilă

KATYN
ANDRZEJ WAJDA
IN CINEMAS 19 JUNE

Afișul filmului regizat de Andrzej Wajda despre masacrul de la Katyn

profesori, învățători, medici, juriști. Adică elita intelectuală a țării. Convinși că nu se va descoperi vreodată crima lor, sovieticii le-au confiscat, înainte să-i execute, bunurile de valoare, dar le-au lăsat

scrisorile și însemnările. Le putem publica și noi acum (Magazin istoric, nr. 4, 5/2015), grație doamnei Ana Maria Luft, care a obținut din partea revistei poloneze acest drept.

SFÂRȘITUL SPERANȚEI. CRĂCIUNUL

MARIA KRAWCZYK

22 noiembrie

Włodzimierz Woyda: Am fost azi la treierășul orzului. Treierător-tractor. Lucru de mântuială și neglijență, bani aruncați în mocirlă. Cu o asemenea economie nu vor ajunge prea departe. Azi am scris o scrisoare acasă. Interdicția de ieri a fost minciună. Interesant dacă și când o vor primi.

25 noiembrie

Tomasz Siwicki: Locuim în „Circ” – 500 de oameni

înghesuiți ca sardелеle pe trei etaje de priciuri. Urcarea și coborârea sunt periculoase pentru viață [...]

Certurile și altercațiile sunt pe ordinea zilei. Nicăieri nu mai găsești un loc liber, nu ai unde să stai, nu ai ce să citești, să cânti... Trec zilele una după alta fără niciun rost, într-o așteptare continuă, veșnic nemulțumiți de toate. Iarăși codițe, lungi precum șerpilor de mare, la mâncare, la apă, la latrină, la magazinaș.

26 noiembrie

Włodzimierz Woyda: Ieri Witek a măsurat camera noastră, are 6x2,80 m. Fir-ar să fie, pentru 10 oameni nici nu e prea mult. Ei, dar a fost și mai rău. Important că este caldă. De câteva zile primim pâine – lut. Nu e coaptă defel. Să-i ia dracu!

27 noiembrie

Włodzimierz Woyda: Of, plictiseală, plictiseală. Dracu’ știe, ce să faci. Mă dor rânele de la atâta stat culcat. Monotonie, fir-ar al naibii să fie [...]

CTREȘAR

3

1940. 300 de avioane ale Luftwaffe bombardează Parisul. Raidul, botezat „Paula”, face peste 250 de morți. În replică, un avion Farman al aeronauticii navale franceze, „Jules Verne”, este trimis deasupra Berlinului la 8 iunie, pentru a arunca în mod simbolic două tone de bombe. Contrar aviatorilor germani, francezii au consemnat să bombardeze exclusiv țintele militare sau industriale, în niciun caz centrul capitalei Reichului, pentru a evita rănirea sau uciderea vreunui civil.

6

1816. Din Canada până în Virginia este un ger de crapă pietrele în fiecare noapte, până la 9 iunie. Și în iunie, și în iulie, cade o zăpadă abundentă asupra New Yorkului. Gerul distruge recoltele, iar fermierii își vor aminti acel an ca „anul cu un ger de moarte”.

14

1381. Wat Tyler, conducătorul revoltei țăranilor englezi, îi prezintă o listă de revendicări regelui Richard al II-lea, în vârstă de 14 ani, care dă dovadă de o bună stăpânire a situației. Cu abilitatea unui politician versat, suveranul face promisiuni deșarte – va aboli șerbia, noile taxe, restricțiile asupra muncii și comerțului și îl convinge pe Tyler că este de partea poporului. Acceptă și să abolească privilegiile nobiliare legate de vânatoare, să fixeze o limită superioară a taxelor pentru folosirea drumurilor, fără a intenționa să întreprindă ceva. A doua zi, când cei doi se întâlnesc din nou, Tyler vine cu noi revendicări. Primarul Londrei îl înjunghie, rănindu-l mortal. Abila cerere a tânărului monarh de a fi considerat el însuși conducătorul răzvrătiților dezarmază mulțimea furioasă și dezlănțuită.

15

1509. La Veneția, o „descriere a sufletelor” (recensământ) pune în evidență 11.654 de *famene de perdidio* (femei ușoare) la 300.000 de locuitori, ceea ce înseamnă că în acest oraș, înfloritor din punct de vedere comercial, prostituatelor declarate reprezentau aproape 4% din populație. Să mai adăugăm că dintre cei 300.000 de locuitori circa 70.000 erau femei între 17 și 45 de ani. Crește astfel procentul prostituatelor la 10,6%. Așa se explică de ce atunci când Papa Pius al V-lea a vrut să exileze din Roma pe cele 7.000 de femei de moravuri ușoare, tot orașul s-a răsculat. Papa a fost nevoit să cedeze.

27

1903. Marie Curie își susține teza despre substanțele radioactive. În decembrie, împreună cu Pierre Curie, primește Premiul Nobel pentru fizică pentru lucrările asupra radiațiilor. „Îmi doresc ca radioactivitatea, o știință născută în Franța, declară fiziciană în 1911, să se poată dezvolta în țara mea”. La 18 octombrie 1945, Charles de Gaulle va crea Comisariatul pentru energie atomică, în 1958 tot el face public planul nuclear militar francez, în 1974 Hexagonul lansează un vast program nuclear electric. În 1980 energia nucleară asigură 23% din producția de electricitate a Franței, iar în 1990 – 76%, ceea ce este un record mondial. Comisariatul pentru energie atomică are astăzi 15.000 de salariați.

30

1908. La ora 7 dimineața o misterioasă sferă de foc explodează în aer deasupra unei regiuni îndepărtate din Siberia, cunoscută sub numele de Tunguska. Energia eliberată în timpul exploziei, care se simte pe o rază de 1.000 km, trimite unde de foc care fac pădurea una cu pământul. Pe o suprafață de 30 km aproape toți copacii sunt culcați la pământ. Din centrul exploziei se ridică un nor de forma unei ciuperci, iar ploaia neagră ce urmează cauzează o boală de piele turmelor de cerbi și căprioare. Oamenii aflați la 60 km sunt arși, iar cai aflați la 600 km distanță sunt aruncați la pământ. Câteva nopți la rând cerul este luminos și strălucitor. Poți citi ziarul afară la miezul nopții. Cauza exploziei este încă un mister. O bombă nucleară nu putea fi. Ea se va inventa 30 de ani mai târziu. Un mare meteorit care a lovit Pământul? Un mic asteroid? Există și adepți ai teoriei extraterestrelor. Un vehicul spațial defect, în vreme ce se prăbușea pe pământ, să fi luat foc? Sau o cometă a intrat în coliziune cu Pământul?

schimb mi-am completat proviziile. Visez la întoarcere. Unii primesc chiar și scrisori, din păcate, până acum, numai din teritoriul anexat U.R.S.S.

Adam Solski: Ieri am fost [...] la concertul de cântece al prizonierilor de război în limba polonă, rusă și ucraineană. A intrat în noi, prizonierii de război, un duh nou, că tratarea este și poate va fi mai bună.

16 decembrie

Włodimierz Woyda: Păduchii își fac din ce în ce mai tare de cap. Lacki a prins ieri patru; eu am căutat, dar nu am putut să prind. Afurisiții, nu ne dau baie, lenjeria e murdară, cu tot spălatul nostru, deci și păduchi sunt.

21 decembrie

Henryk Sztokler: Ne-au băgat mersul obligatoriu la lucru. Astăzi a fost ziua de naștere a lui Stalin.

22 decembrie

Kazimierz Szczekowski: A 88-a [zi de prizonierat – n.t.]. Starea de spirit din lagăr proastă, cu siguranță din cauza Sărbătorilor care se apropie.

23 decembrie

Włodimierz Woyda: Am pingelit ghețele – ei, o grijă mai puțin. Afurisiții nu ne dau pâine și se pare că nici nu ne vor da. De ce – nu se știe. Ei, pur și simplu: *niet*. Să fi ia dracu'! La fel nici apă nu e –

au crăpat țevile. Ah, să crape și ei [...]

Măine bradul, ei și în Ajun vom avea petrecere. În ordinul de astăzi autoritățile ne-au interzis să cântăm mâine colinde. Ei, să ne pupe în cur. Vom cânta toată seara.

Janina Lewandowska

24 decembrie

Włodimierz Woyda: Știrile cu privire la bârfe – de nici unele. E tot frecată una, pe care am lansat-o acum două zile în bucătărie, și anume, că sublocotenentii vor pleca pe 28 decembrie. Lumea e de părere că este o știre sigură. Ei, m-am convins de siguranța tuturor acestor știri.

Henryk Nossowicz: Ieri între orele 18.00-19.30 am organizat un spectacol de revistă. A fost pilotul [Janina – n.t.] Lewandowska [...] – singura noastră femeie pilot.

Florian Nowakowski: Pregătim Ajunul Crăciunului. Grea zi. Ne facem unul altuia urări. Sunt cu gândul alături

de voi: mamă, Gena, Pola, Ninka, Kazio și Marylka cu Jozio. Caut prima stea – pe tine!

Henryk Nossowicz: Ora 16.00. Bradul pregătit și îmbrăcat – lângă patul meu. Ne pregătim de masa de seară (scrumbii, pește și arpacaș). S-a interzis cântarea colindelor. Un Ajun al Crăciunului foarte trist! Ce se întâmplă la Vilnius? Scumpe fetițe și Dola!

Tomasz Siwicki: Ajunul Crăciunului [...] Fumând ultimul *Albatros* [marcă de țigarete – n.t.], ne-am petrecut timpul până la ora unu. În locul bradului, crengi prinse de stâlpi. Ici și colo ardeau lumânări, circulau ostiile făcute de prizonieri din făină (niște plăcinte mici, gris). Pe de o parte domnea însuflețirea, pe de alta o melancolie puternică și chiar lacrimi. Nu e voie să colindăm. Cu toții s-au mutat cu gândurile la ai lor și visau visuri de întoarcere. Noapte cu lună, ger mic și zăpadă – Sărbători ideale. Din păcate, numai din punctul ăsta de vedere.

Antoni Wroblewski: Masa acoperită cu un cearceaf, un brad micuț împodobit cu turtă dulce și țigări. Camera mea – 40 colegi – împărțim fiecare o ostie și printre sughituri și lacrimi ne adresăm unii altora urări, iar, cu tot suflul și cu toată inima, alcargă fiecare dintre noi către cei dragi [...]

Miezul nopții. Adormisem, când m-a trezit un cor discret, încet de colinde. E corul colegilor, atât de frumos, nostalgic și mișcător, că se aud din nou de pe toate priciurile sughituri înăbușite, în care se simt dorul,

Pe coridor din nou discuții despre situația noastră juridică. Se pare că „cei de jos” trimit, sau au hotărât să trimită, o delegație la *kombrig* [comandantul brigăzii – *n.t.*] cu o mulțime de întrebări, referitoare la [...] situația noastră. Sunt sigur că nu le vor răspunde, iar, dacă vor da vreun răspuns, atunci va fi unul evaziv.

29 noiembrie

Włodimierz Woyda: Ieri a avut loc întâlnirea comandanților de bloc la comandantul lagărului nostru, un maior. Printre altele s-a discutat despre pedepsele disciplinare. Într-un cuvânt – lumea a înnebunit. Nu-i îndeajuns că sunt închiși într-un lagăr de prizonieri, mai vor să fie închiși și în turn. Dacă mai stăm vreun an, sunt sigur că jumătate [dintre prizonierii – *n.t.*] de război va înnebuni de-a binelea.

2 decembrie

Paweł Brus: Ieri, știrea despre faptul că vom rămâne mai mult timp aici și asta a avut o influență deprimantă. Ne-am înțeles în trei să spălăm rufe la căpitanul Kubala – spălătul rufelor e cea mai mare bătaie de cap.

Am descoperit cu Wowra un subofiter de 45 de ani, spânzurat, tată a trei copii. A fost dărâmat.

Tomasz Siwicki: Am fost fotografiați în două ipostaze diferite – cu acest prilej crește

speranța. Ne zic că pregătesc legitimațiile, pe care le cer nemții. Va dura probabil cam o lună, pentru că zilnic fotografiază în jur de 150 de oameni, și noi, aicea, suntem în jur de 5.000.

3 decembrie

Florian Nowakowski: Sfânta duminică. Fotografia, ciubărul și schimbarea lenjeriei. Dorul e atât de mare, încât îți vine să plângi. Momentan,

Localnici privesc resturile dezgropate în 1943

despre plecare, nu mai sunt nici măcar bârfe.

6 decembrie

Stanisław Bakula: Ieri fotograful. Astăzi vaccinul împotriva tifosului – naivii îl tălmăcesc ca pe o grăbire a plecării. Credința în fatalism. M. a mâncat zahăr... „Oare poți ști ce va fi mâine? Mâine pot să mă împuște și nu mai apuc să mănânc zahărul”...

Dacă aș fi știut că voi ajunge la Kozielsk, nu m-aș fi dus la război... Aș fi preferat să nici nu mă fi născut.

7 decembrie

Antoni Wroblewski: Ieri m-a înduioșat Janek, prin

cadoul de Sfântul Nicolae: o țigară *Silesia* și câteva foițe poloneze. Am plâns cu această ocazie, gândindu-ne la Sfântul Nicolae pentru scumpii noștri.

10 decembrie

Henryk Nossowicz: Când voi primi odată scrisoarea de acasă? Mă cuprinde o neliște îngrozitoare.

Bronisław Wajs: Trei [linguri] de arpacaș. Rugăciunile comune interzise, la fel ca și jocurile de cărți și prelegerile. Plouă tot timpul – noroi.

14 decembrie

Florian Nowakowski: Joc domino. Pierd mereu. Rădem că, probabil, în dragoste stau mai bine.

Auzi, Rudi?

Tomasz Siwicki: Am fost desemnat să muncesc la gară la sortarea lemnului – munca e foarte grea și mă săcăie frigul. În gară, munți de sare stau pe rampă fără acoperire, peste ei ninge, plouă, sarea se topește și curge șiroaie, nimănu nu-i pasă, pe nimeni nu interesează. Pe grămezile de sare au fost puse și niște cazane și țevi, va arăta bine după un timp. Disperare, incapacitate, lene, indiferență.

15 decembrie

Florian Nowakowski: Vreme superbă, ger și ninge încet-țet. Mi-am măritat *pelikanul* [stiloul Pelikan – *n.t.*], în

să o am. Iubita mea! Te văd cum mă linișteai, atunci când m-ai condus la tramvai. Cât de rece mi-am luat rămas bun de la tine! De ce am fost sadic cu mine însumi? M-am gândit: nu se cuvine – în uniformă și tandrețe! Iar, în suflet, o bătaie: iubește-o, îmbrățișează-o, sărut-o cu sinceritate [...] Vorbesc adesea cu tine, stând întins pe prici. Mă macină regretele, regretele față de toți, față de toate. Am fost un soț rău, mizerabil. Din cauza mizerabilei, relei instigări a celui de-al doilea eu. Pentru că, de fapt, eu nu sunt așa. Da, educația noastră, forma și frânele pe care ni le impunem.

Marysienko! Nu râde de confesiunea soțului tău! El suferă – și pentru ce, pentru cine, de ce? Câteodată

hulesc, pentru că nervii, nerviiăștia nu rezistă și îl rog pe Cel de Sus să îmi dea puterea, pe care nu o am. Ceva mă strânge de gât și, dacă nu ar fi anturajul și colegii, aş plânge ca un copil. Lacrimile îmi ascund vederea. De ce nu am fost

efectiv – grindina gloanțelor trimise de puștile mitraliere. De ce mi-a cerut maiorul Borak să scap? De ce m-a salvat? De ce a prins pentru mine un cal, care gonea din infernul ăsta? De ce? Sau poate că ceea ce ni se pare este doar un vis apăsător, de coșmar? Din păcate, nu e vis, e aieva. Sufăr și mă rog. Roagă-te, copilă, roagă-te și tu. Poate Divinitatea și Maica Sfântă te vor asculta acolo, în țara noastră iubită, și pe mine aici, cu rugile mele. Te sărut și văd, văd cum îți faci de lucru. Țin minte fiecare mișcare de-a ta. Draga mea, dragă! Cât de tare mi-e dor! Dar mi-e bine așa, las' să sufăr, las' să mă chinui, poate că e nevoie de asta pentru salvarea noastră și pentru viitor [...]

De Ajunul Crăciunului am fost cu tine total, iar de Anul Nou 1940 – toată noaptea. Nu am putut să dorm. Colegii râd de mine, dar asta e, am încetat să îmi mai ascund sentimentele față de tine. Am slăbit până la os. Măncarea e mizerabilă, ei și condițiile astea, și suferințele morale. Ține-te voinică și cu onoare, pentru că nu te-am făcut de rușine și nu te voi face, iar – cu ajutorul Celui de Sus – se vor împlini dorințele noastre.

(Va urma)

**Traducerea
din limba polonă de
Ana Maria LUFT**

*Monumentul din Jersey City,
unul dintre numeroasele memoriale ridicate de polonezi
în toată lumea în amintirea crimelor de la Katyn*

omorât? Doar am fost la numai 50 de metri de dușman. Am fugit de sub grindina –

Știința în cuvinte potrivite
cu **Corina Negrea și Dan Manolache**
luni-vineri de la 13.15

Radio România Cultural
cultural.srr.ro

disperarea și strașnica neputință proprie.

25 decembrie

Florian Nowakowski: Îi scriu o scrisoare lui Slonko. Tare mi-e trist sufletul. O sută de zile.

Henryk Sztokler: Radio Toulouse a transmis știrea cum că s-ar duce negocieri referitoare la schimbul nostru cu comuniștii spanioli internați în Franța. Cei de aici susțin în continuare că, până la 10 ianuarie, lagărul va fi lichidat.

26 decembrie

Maksymilian Trzepalka: Dimineața supă cu arpacaș, iar, la prânz – arpacaș cu arpacaș. Seara am lucrat la bibliotecă.

Henryk Nossowicz: S-a dispus întocmirea unor liste pe voievodate. Oare vom pleca?

31 decembrie

Florian Nowakowski: Și anul ăsta fatal se apropie de sfârșit. Este ora nouă, alături se aude cântecul: „Întoarce-te, sărută-mă, ca în anii de demult“. Mă gândesc la voi toți, care sunteți departe. Rudi a mea, mamă și surori – oare ce faceți acum? Măcar vouă să vă fie mai ușor!

Henryk Nossowicz: Până la miezul nopții cercul nostru nu s-a culcat – ne-am urât unul altuia urări de Anul Nou.

Medicii au constatat că unora dintre deținuți le-au căzut dinții – scorbut [...] Sub presiune a fătat cățeaua companiei – șapte pui frumoși.

Andrzej Rieger: Măine e Anul Nou – 1940. Ce ne va aduce? Ce diferit a fost Revelionul de anul trecut, în

Bronisław Wajs

prag de viață „nouă“, mai frumoasă. Și mâine, în această zi, ce-aș mai fi vrut să fiu cu voi toți și să vă îmbrățișez și să vă doresc un mâine mai bun.

1 ianuarie 1940

Kazimierz Michniewicz: Scriu această scrisoare astăzi, în zi de An Nou, în lagărul de prizonieri, împrejmuit cu un gard dublu de sârmă ghimpată și strașnic păzit. Oare cine de

aici, acum, iarna, la o asemenea depărtare și unde ar putea fugi? Țara e în robie... te prind și gata. Moartea, nu o dată, în timpul războiului, m-a privit în ochi, dar, să pier în mizerie, nu pot. Scriu pentru că nu știu dacă mă voi mai întoarce, alături de colegii de necaz, de nenorocire, de arme și de prizonierat, în țară. Se povestește că nemții nu vor să-i primească pe cei născuți în Rusia, că îi vor separa [...]

Dacă aș fi avut talent și posibilitatea să descriu acest calvar și experiențe, aș fi putut scoate volume întregi și ți le-aș trimite spre știință...

Nu dorm nopțile și mă gândesc la tine. Cu ochii minții te văd și vorbesc cu tine. Mă chinuiesc! De ce sunt oamenii ăștia atât de cruzi... de ce? Doar nu sunt nici eu fără vină, pentru că, atras în această ordine, chipurile umană și stabilită de oameni, în calitate de soldat, am putut, și fără doar și poate am adus, indirect, prin armatele noastre, pagube, moarte, plânsete, durere, lacrimi și distrugerea agoniselilor și a familiilor. Doar și de partea cealaltă erau oameni, care iubeau, trăiau, se bucurau! Eternele legi ale naturii, atavismele, lumea animalelor, amintind de rapacitate și de luptă, lupta indivizilor care conduc aceste mase de oameni.

Nu am cu mine fotografia ta și doar aș fi dorit atât de mult

Kazimierz Michniewicz (n. 1900) – sublocotenent în rezervă, funcționar de stat. A fost luat în captivitate la 22 septembrie. Începând cu luna noiembrie 1939, s-a aflat la Kozielsk. A fost omorât undeva în intervalul 13-14 aprilie sau, poate, mai târziu.

cane, orientarea Statelor Unite împotriva unuia dintre Aliați, care, drept urmare, și-ar putea diminua contribuția la efortul comun de a-l învinge pe Hitler. În opinia sa, chestiunile acestea trebuie discutate prin schimburi directe de scrisori și discuții între reprezentanții celor mai importante organizații ale americanilor de origine poloneză și cei ai Guvernului american, și nu prin rezoluții ale unor întruniri publice și articole de presă. Dacă Polonia va fi acuzată de dirijarea americanilor polonezi împotriva Rusiei, ar descuraja S.U.A., riscând ca Polonia să fie suspectată de incitare la zădărnici, uitând de interesele generale ale Aliaților și luând în considerare doar propriile interese și avantaje. Pe de altă parte, dl. Kulikowski consideră că, atunci când balanța se va înclina vizibil în favoarea S.U.A. și a Aliaților, problema poloneză va fi repusă de la sine și atunci America își va folosi toată puterea pentru a sprijini Polonia în conflictul polono-sovietic.

Între 19 și 26 septembrie 1943, a avut loc la Boston conferința Alianței Naționale Poloneze, cea mai importantă organizație a diasporei poloneze din Statele Unite, numărând aproximativ 300.000 de membri. Au participat 1.000 de reprezentanți, iar documentele întrunirii au fost redactate de F.X. Swietlik, cenzorul Alianței. În document se spunea: „Polonia tra-

versează astăzi o perioadă de încercări dificile. Este un moment crucial al istoriei ei și este nevoie să își consolideze toate puterile și resursele. Națiunea poloneză rezistă eroic nazismului și forțele sale aeriene și navale se confruntă zilnic cu hordurile lui Hitler. Într-un moment de o asemenea importanță, toți polonezii din America trebuie să fie uniți și să susțină activitatea Guvernului legitim de la Londra [...], care se luptă să reînstaureze democrația pe teritoriile poloneze, plecând de la nobilele principii cuprinse în Charta Atlanticului redactată de președintele Roosevelt”.

Ambasadorul J. Ciechanowski, care reprezenta statul polonez la întrunire, transmitea un mesaj și făcea un apel: „Polonia are tot dreptul să se aștepte, dacă nu la întreaga susținere a tuturor fiilor, cel puțin la tăcerea celor care, indiferent de scop, din ambiții personale sau lăcomie, nu sunt capabili să înțeleagă pe deplin situația ei dificilă și să nu îi susțină pe cei pe care ea îi consideră potriviți să îi

reprezinte sufletul și aspirațiile în lume, într-un moment în care nu este posibil să fie ascultată întreaga națiune”. La întrunire a participat și guvernatorul Rhode Islandului, J. Howard McGrath. Declarația sa a fost primită cu mare entuziasm: „Dreptul Poloniei la întregul său teritoriu de dinainte de război este atât de sfânt și legitim, încât devine necesar ca America nu numai să îl apere, ci chiar să lupte pentru el”.

Condițiile pentru o pace reală

La 27 octombrie 1943, consulul general Ripa informa Ministerul de Externe de la Londra că la Chicago s-au creat două facțiuni politice. În august 1943, a apărut Partidul Poporului Polonez, denumit „Asociația Poporului Polonez și a Prietenilor Polonezilor din mediul rural”, condus de Stanislaw Mermer și numărând 30 de membri. În septembrie 1943, fusese format și Partidul Socialist Polonez, avându-l secretar general pe Jan Kudelko. Consulul Ripa sublinia: „Po-

lonezii din America sunt mai degrabă reticenți în ceea ce privește înființarea de partide în S.U.A. și, atât în presa lor, cât și la întruniri sau în cadrul discuțiilor neoficiale, subliniază legăturile cu cele două partide importante ale Americii: Democratice și Republican, iar crearea de formațiuni politice proprii nu-i interesează”.

Arhiepiscopul Samuel Stritch

EXCLUSIVITATE

Încheiem aici prezentarea acțiunilor desfășurate de polonezii americani în perioada celui de Al Doilea Război Mondial pentru restabilirea statului polonez în granițele sale de dinainte de conflictul mondial.

Reamintim că autorul ne-a trimis acest studiu prin intermediul Institutului Polonez din București.

DIASPORA DIN AMERICA LUPTĂ PENTRU FRONTIERELE POLONIEI

Președintele Roosevelt și reprezentanți ai Congresului Polonezilor Americani discută despre frontierele Poloniei în fața unei hărți

La 27 iunie 1943, la aniversarea a 70 de ani de existență a Uniunii Romano-Catolice Poloneze din America, a doua organizație a polonezilor din S.U.A. după mărime, numărul membrilor săi depășea 150.000. Uniunea era condusă de Jan Olejniczak, iar secretar general era Stefan S. Grabowski. Cu acel prilej, arhiepiscopul din Chicago, Samuel Stritch (1887-1958, în funcție între 1940-1958), vorbind în numele clerului american, „a arătat disponibilitatea acestuia de a ajuta Polonia și credința că meritele Poloniei din ultimul mileniu sunt prea mărețe pentru ca să nu iasă din război puternică și victorioasă“.

Dr. ANDRZEJ ANTONI WAWRYNIUK
(Chelm, Polonia)

În zilele de 24 și 25 iulie 1943, au avut loc discuții între consulul polonez din Chicago și consilierul Guvernului american pentru americanii polonezi, Adam Kulikowski, angajat al Oficiului pentru informații de război și editor al publicației *Opportunity*, la proprietatea acestuia din Virginia. Stenograma discuțiilor consemna: „A. Kulikowski

[...] mi-a prezentat câteva chestiuni de politică internă americană în care este implicat. M-a pus la curent cu atitudinea cercurilor americane cu privire la americanii de origine poloneză; a încercat să-mi explice în detaliu acțiunile sale legate de problematica granițelor estice ale Poloniei și relațiile sovieto-poloneze“.

Chestiunea granițelor estice extrem de spinoasă

Într-un alt document, consulul prezenta opiniile lui Kulikowski, conform cărora „dezbaterea problemei granițelor de est poloneze în presă și în mitinguri ar putea provoca, potrivit autorităților ameri-

nia a fost de mare ajutor Statelor Unite. Polonia are dreptul de a fi liberă, independentă și să îi fie păstrată integritatea teritorială. Ea și-a câștigat dreptul de a face apel la Statele Unite pentru protejarea drepturilor sale și merită privilegiul de a-și contura viitorul în calitate de membru cu drepturi depline printre popoarele care luptă alături de America“.

Consiliul lituanienilor americani a trimis o scrisoare în care asigura de „sprijinul total pentru hotărârea națiunii poloneze de a înfrânge inamicul și a reinstaura o țară independentă“.

Au apărut și critici, care afirmau că Congresul fusese „montat“ de Guvernul în exil. T. Dombrowski, activist al Ligii „Kosciusko“, a atacat întrunirea în paginile numărului din 21 mai al publicației comuniste *Daily Worker*, condamnând-o pentru lipsă de loialitate față de Statele Unite și legăturile cu mișcarea izolaționistă. Un ziarist de la *Detroit Times* s-a întrebat, la rândul său, dacă loialitatea „față de America poate sta alături de dragostea pentru Polonia“?!

În 1944, membrii NCAPD (Comitetul Național al Americanilor de Origine Poloneză), într-o rezoluție adresată lordului Halifax,

Comitetul de pregătire a primei convenții a Congresului Polonezilor Americani...

ambasadorul britanic în S.U.A., au protestat cu tărie împotriva afirmației lui Churchill din 22 februarie 1944, cu privire la drepturile Poloniei. „Tratatul polono-britanic este un document limpede și nesecret, cunoscut de întreaga lume. Încercători în spiritul său, milioane de polonezi și-au dat viața apărând Anglia. Tratatul nu îi permite niciunui dintre semnatari să ofere invadatorilor pământurile aliaților săi. Din contră, impune ca granițele lor să fie apărute ca și cum ar fi fost ale sale. Prin urmare, sprijinirea cererilor rapace ale Uniunii Sovietice de către premierul britanic reprezintă o gravă nedreptate la adresa națiunii poloneze“.

... și prima reuniune

O declarație radicală

La 15 aprilie 1944, Comitetul Central Civil, ce aduna peste 200 de organizații poloneze, întrunit la Detroit i-a trimis o telegramă prim-ministrului St. Mikolajczyk în care își exprima ferma convingere că, după cei cinci ani de sacrificiu eroic, Polonia va renaște, fără

a pierde nicio fărâcă din teritoriile sale.

Cluburile întrunite la 28 iulie 1944, în Wilmington, Delaware, declarau: „Lumea a înțeles acum că autoritățile sovietice rusești, când au semnat acordul cu Guvernul polonez de la Londra, în iulie 1941, au respins tratatul cu Hitler din 1939 cu privire la schimbările teritoriale din Polonia. În 1943, acordul a fost încălcat, dovedind astfel că orice declarație, înțelegere sau tratat au fost doar simple bucăți de hârtie [...] Sprijinirea acțiunilor Rusiei Sovietice și ale Germaniei împotriva Poloniei și a altor țări ocupate din Europa va reprezenta un sprijin pentru tratatul germano-sovietic din

1939, inclusiv pentru modificările teritoriale suferite de Polonia. Aceasta ar fi o trădare a tot ceea ce s-a declarat până acum și ar însemna că războiul în Europa a fost purtat în zadar, dacă el

Au apărut și grupări poloneze de stânga, dar s-au bucurat de o slabă susținere.

La 11 mai 1944, prim-ministrul St. Mikolajczyk, prin intermediul ministrului Afacerilor Străine, Tadeusz Romer (1894-1978, în funcție între 1943-1944), i-a trimis ambasadorului Ciechanowski o telegramă adresată tuturor polonezilor din America. „Începând cu teribilele zile din 1939, am așteptat răspunsul vostru. Credem cu tărie că putem aștepta cooperarea noastră prin organizațiile voastre: Alianța Națională Poloneză, Uniunea Romano-Catolică Poloneză, Asociația Femeilor Poloneze din America, Șoimii și Cercetașii, Societatea pentru Educație Poloneză, Uniunea Tehnicienilor Polonezi, Uniunea Negustorilor Polonezi, syndicatele, structurile profesionale, parohiale, culturale, economice, politice, oficiile voastre de presă, căminele și familiile voastre și, mai ales, peste toate, inimile voastre prin care curge sânge polonez [...] Acum ne bazăm pe susținerea voastră, sperăm că nu veți permite ca Polonia care, recent,

a fost denumită de marele președinte american Roosevelt o *inspirație pentru toate națiunile* să plătească costurile războiului cu străbunele ei teritorii estice. Să nu lăsăm ca țărâna udată de sângele eroilor noștri, căminul lui Kosciuszko, Paderewski, Mickiewicz, Slowacki, St. Andrzej Bobola, Trau-

Tadeusz Romer, în picioare, în spatele premierului Stanislaw Mikolajczyk

gutt, Orzeszkowa, Rodziewiczowna, Pilsudski și orașe precum Lvov, Vilnius, Krzemieniec și Grodno să fie smulse Poloniei.“

În această atmosferă a fost organizat, între 28 și 30 mai 1944, cu participarea a 2.500 de delegați din 22 de state americane, reprezentând 1.063 de organizații, Congresul Polonezilor Americani. Primul conducător ales al noii organizații a fost avocatul Karol Rozmarek (1897-1973), președintele Alianței Naționale Poloneze.

Congresul a avut și câțiva invitați speciali, printre care

senatorul democrat de New York James M. Mead (1885-1964, în funcție între 1938-1947), care și-a exprimat „credința că datoria față de Polonia va fi plătită. Există speranță că, cu ajutorul Marii Britanii și al S.U.A., conflictul sovieto-polonez va fi rezolvat în mod favorabil“. Boleslaw J. Monkiewicz, membru al Congresului american, „a cerut dreptate pentru Polonia“, susținând că o pace reală nu poate să se bazeze pe negarea drepturilor și pe ingerința în treburile interne ale altor state.

O gravă nedreptate

Congresul a adoptat un manifest, adresat direct președintelui S.U.A.: „Statele Unite sunt responsabile moral pentru acțiunile aliaților lor și ocuparea Poloniei poate să reprezinte numai un preludiv al unei viitoare agresiuni, așa cum ocuparea zonei Rinului a reprezentat primul semn al agresiunii germane“. Participanții la Congres i-au cerut președintelui american să nu

permită ca America să fie târâtă în nicio acțiune împotriva Poloniei.

În mesajul dat publicității la terminarea lucrărilor Congresului se stipula că împărțirea Poloniei poate fi considerată o insultă la adresa spiritului american de dreptate și integritate. „Subjugarea unei jumătăți din Polonia ar reprezenta o nelegiuire gravă. Polo-

Winston Churchill, premierul Marii Britanii, trece în revistă o unitate de militari polonezi

● Frumoasă și iubită ● Goethe însuși o venerează ● Un soț indecis, într-o lume agresivă ● Războinică și hotărâtă ● Nașterile nu-i umbresc frumusețea ● Napoleon folosește momeli ● Dispreț pentru soț, admirație pentru soție ● Îndrăgostită de Alexandru I ● Remușcări târzii și inutile ● Regina mitică a inimilor

O FEMEIE ÎL ÎNFRUNTĂ PE NAPOLEON

FLORENTINA DOLGHIN

Occidentul modern a cunoscut multe prințese frumoase și inteligente, soții de regi peste care s-a așternut uitarea. Dar Luise a Prusiei, care a trăit numai 34 de ani, a rămas în istorie pentru admirația pe care a avut-o pentru ea Napoleon. „Este singurul bărbat al Prusiei“, ar fi spus împăratul despre soția lui Friedrich-Wilhelm al III-lea, adversarul său în bătălia de la Jena (octombrie 1806), unde armatele franceze au înregistrat o victorie totală. După dezastrul de la Jena, forțele prusiene nu l-au mai putut împiedica pe Napoleon să mărșăluiască spre Berlin.

Prințesa, adică „bărbatul“, nu a deținut niciodată efectiv puterea. Era o fire sentimentală și romantică, într-o Europă pradă războaielor napoleoniene, deci ocupației franceze, regatul Prusiei fiind în primul rând vizat. O femeie cu un soț iubitor, dar șters, pe care suveranul francez îl disprețuia pentru caracterul lui nehotărât. Prin contrapunere, curajoasa Luise, urându-l visceral pe monstrul de neoprit ce cucerea țară după țară, a devenit un simbol al patriotismului german, un fel de icoană, pe care moartea înainte de vreme a convertit-o într-un mit. Canalul de televiziune Arte a prezentat în vara anului 2014 un interesant film documentar despre viața acestei prințese, mamă a împăratului Wilhelm I (1871-1888).

Ca fiică a ducelui Karl von Mecklenburg și a Fredericăi-Caroline von Hessen-Darmstadt, Luise, născută la 10 iulie 1776, avusese o copilărie relativ fericită, petrecută la Hanovra, alături

de cei patru frați și surori. Bunica maternă se ocupase de educația ei, pentru că mama murise de timpuriu, ca și a doua soție a tatălui, de fapt, mătușa ei. Luise vorbea excelent franceza, desena foarte

aplicat, cânta la clavecin și harpă, se plimba prin pădurile Darmstadtului, domeniul bunicii, fără nicio preocupare sau atingere cu viața riguroasă de la Curte. Când festivitățile de încoronare a împăratului

se va sfârși prin victoria Rusiei Sovietice și a totalitarismului ei“.

La 30 iulie 1944, în timpul convenției Uniunii Șoimilor Polonezi, s-a produs un incident. Un regizor american de origine poloneză a anunțat prezentarea unei pelicule poloneze, dar filmul a început cu secvențe dintr-o producție rusească despre armata Berling [Armata 1 Poloneză, condusă de generalul Zygmunt Berling (1896-1980), formată din inițiativă sovietică].

Cei din sală nu au înțeles ce se petrece și au început să protesteze vehement. Mulțimea a încercat să distrugă proiectorul și să îl snopească în bătaie pe regizor. A intervenit președintele Starzynski și a potolit oamenii, dar artistul, speriat, a părăsit în grabă adunarea, ducându-și cu greu echipamentul printre cei care huiduiau zgomotos.

Și delegații prezenți la a 15-a adunare plenară a Ligii Maritime din America, ce a avut loc între 2-4 septembrie 1944, au adoptat o rezoluție prin care s-a exprimat speranța că „ne vom putea întoarce într-o Polonie natală liberă și independentă, neciopărită și cu deschidere la Marea Baltică“. Ideea era reluată atât în telegrama adresată prim-ministrului Mikolajczyk, în care se vorbea despre o Polonie „fără pierderi teritoriale și cu acces la mare“, cât și în cea redactată pentru președintele

Roosevelt, în care cereau „dreptate pentru poporul polonez, pentru a-și recâștiga teritoriul său de drept, ce include și coasta baltică“.

Și la prima Convenție Națională a Ligii Catolice, care a avut loc la Cleveland, între 26-27 septembrie 1944, integritatea teritorială a Poloniei a reprezentat unul dintre dezideratele principale prezente în rezoluția care a

opunem cu tărie oricărei cio-părțiri a granițelor estice ale Poloniei și susținem cu fermitate alipirea vechilor ținuturi poloneze, precum Silezia, Prusia de Est și întreaga Pomeranie Poloneză“. A fost una dintre cele mai radicale declarații adoptate de o organizație a polonezilor din America.

Din păcate, decizia cu privire la granițele Poloniei fusese luată de cele trei mari puteri ale momentului: Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite. Iar Guvernul britanic s-a arătat din ce în ce mai reticent să-l sprijine pe cel polonez în exil.

Cu toate acestea, după cum sec a notat și ambasadorul Ciechanowski în telegrama din 10 noiembrie 1944: „am discutat cu B. [Charles E. Bohlen, consilierul președintelui Roosevelt, fost ambasador american în U.R.S.S., participant la Conferințele de la Ialta și Teheran], care mi-a spus clar că nici nu se pune problema obținerii vreunei garanții teritoriale pentru orice țară din partea americană“.

Astfel, toate eforturile diasporei poloneze din America nu au putut ajunge la rezultatele dorite.

**Traducerea
din limba engleză de
Theo STĂNESCU-
STANCIU**

**Karol Rozmarek la Londra,
într-un grup de generali polonezi**

purtat semnătura unor importante personalități ale vieții spirituale. „Ca cetățeni americani – se stipula în document – protestăm împotriva jefuirii și împărțirii țării noastre din 1939 și împotriva tuturor ingerințelor în problemele interne în orice stat“.

La întrunirea Centrului Pulaski din Milwaukee, din 15 octombrie 1944, a fost adoptată o rezoluție adresată premierului Mikolajczyk. Printre altele, ea conținea și următoarele afirmații: „Ne

Întâlnirea Luisei cu Napoleon, la Tilsit, în iulie 1807

În 1803 Napoleon a încercat să-l curteze pentru o înțelegere între ei pe regele Prusiei, ademenindu-l cu cedarea Hanovrei. A revenit cu propunerea, doi ani mai târziu, tot fără succes. De fapt, francezul căpăta refuzuri nu de la Friedrich, ci de la Luise, pentru că soțul ei, cum spunea Talleyrand cu limba-i ascuțită, „nu știa nici ce trebuia să creadă, nici ce trebuia să facă”. Regina era convinsă că prietenia țarului Alexandru I îi va proteja de ferocele apetit al „Monstrului” și de aceea înțelegea să-i țină piept lui Napoleon. Îl întâlnise pe suveranul rus la Memel (Klaipeda, Lituania), în iunie 1802, și îl considera „un nou Hercule”. Îi inspira multă încredere. Se spunea chiar că era îndrăgostită de țar. Iar scrisorile ei adresate fratelui, păstrate în arhivele din Berlin, sunt o probă că afirmația trebuie luată în calcul. Dar istoricii germani afirmă că între cei doi nu a fost vorba despre o aventură amoroasă, ci doar despre un capriciu al tinereții. O dovedesc și viitoarele lor întâlniri, unde accentul cade pe politică, nu pe pasiune.

La începutul lui noiembrie 1805, sub presiunea monarhului rus (dar și a propriei so-

ții), Friedrich-Wilhelm a intrat în a treia coaliție contra împăratului francez, proaspătul învingător de la Austerlitz. Dar Napoleon era deja pe caii cei mari. Controla Germania centrală și occidentală, unde crease Confederația Rinului. Bavaria, Württemberg, alte state germane, ca aliate ale lui, participau la războaiele contra coalițiilor statelor europene. În august 1806 Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană își înceta oficial existența, Francisc al II-lea renunța la coroana imperială, rămânând rege al Austriei, sub numele de Francisc I.

Luise era indignată. Simțea că orice nouă comportare conciliantă față de Napoleon atrage după ea bătaia de joc și disprețul acestuia. „La forță trebuie răspuns cu forță, iată, după mine, singura replică.” În corespondența personală și în cercurile private pe care

le frecventa, ea își critica deschis soțul pentru politica lui de alianțe. În mod public însă nu lua nicio poziție, dar uza de ascendentul ei asupra lui, pentru a-l influența în opțiuni. Napoleon era atent. Știa că ea este cea belicoasă din cuplu. Știa că ea voia război cu Franța. Și mai știa că dăduse numele ei Regimentului de Dragoni Ansbach-Bayreuth, pe ai cărui ofițeri îi încuraja să-și ascuță săbiile pe scările Ambasadei franceze. Nu se poate spune cu certitudine nici până astăzi că ea s-a aflat la originea unei fronde interioare de palat, când înalte personalități din imediata apropiere regală l-au somat pe suveran să reacționeze, să nu mai aștepte. Cert este că nevolnicul Friedrich-Wilhelm a trebuit să declare: „Altă cale decât războiul nu mai există”.

In iulie 1806 Friedrich-Wilhelm al III-lea a semnat o alianță secretă cu Rusia, iar o lună mai târziu a dat ordin de mobilizare. Prusia a intrat într-un fel de frenzie belicoasă. Generalii ei, mândri de trecutul glorios al armatei lui Frederic al II-lea, se grăbeau să vină de hac ina-

Parcul de la Paretz, îndrăgit de Friedrich-Wilhelm

Jena, victoria lui Napoleon, din octombrie 1806, asupra armatei prusiene

Austriei Francisc al II-lea, din 1792, au scos-o în lume, nu a rămas neremarcată, la cei 16 ani ai ei, pentru că era fascinant de frumoasă.

Curând, în fața „hoardelor de briganzi” – cum le spune Luise în însemnările personale soldaților Republicii franceze, care au traversat Rinul, ocupând orașul Mainz – familia Luisei s-a refugiat pentru o vreme în Turingia. Pe drumul de întoarcere acasă, tânăra prințesă l-a întâlnit pe regele Prusiei, Friedrich-Wilhelm al II-lea, care, fermecat de gingășia ei, a ales-o de soție pentru fiul lui cel mare, Friedrich-Wilhelm. În aprilie 1793, Luise era deja logodită cu moștenitorul tronului Prusiei.

„Adio plăceri inocente, tinerețe, veselie”, va spune tânăra, înainte să ia drumul Berlinului, unde în preajma Crăciunului din același an a avut loc cununia religioasă. Comportamentul firesc și spontaneitatea prințesei vor cuceri repede inimile la Curtea lui Friedrich-Wilhelm al II-lea. Fiul însă – un taciturn care nu iubea balurile, pe care în treacăt fie spus soția le gusta –, fericit că are libertatea să o facă, a cumpărat domeniul de la Paretz, situat la câteva ore de Potsdam, unde tinerii pă-

reau a se simți foarte confortabil de departe de protocolul rece de la Curte. Adorându-și frumoasa consoartă, Friedrich se revelă în corespondența lor (păstrată în arhivele berlineze), când unul sau altul se afla departe de casă, plin de poezie, debordând de dragoste.

S-au stabilit acolo în septembrie 1797, când aveau deja doi copii, iar Luise se bucura să se poată ocupa singură de educația lor, cât mai simplă și mai apropiată de natură. Ceea ce era un lucru neobișnuit pentru vremea aceea în familiile nobiliare. Dar numai pentru foarte scurt timp. Două luni mai târziu regele Prusiei a murit și destinele regatului au ajuns în mâinile soțului ei. „Pentru mine a început o perioadă de aspre încercări; tihnită fericire de care ne bucurasem a luat sfârșit”, scria în jurnal proaspătul suveran, de numai 27 de ani și lipsit total de cea mai palidă aplecare către responsabilitatea statală.

Luise își va asuma cu multă grație sarcinile de reprezentare și va frecventa saloane literare, citindu-i pe Schiller, Goethe,

Herder. Goethe chiar a căzut sub farmecul acestei „apariții celeste, pe care nu o voi șterge niciodată din sufletul meu”. De altfel toți artiștii vremii erau la picioarele prințesei. Între ei, și Johann Gottfried Schadow, sculptorul angajat de soț pentru a imortaliza în piatră imaginea celor două surori, Luise și Frederica.

În ce-l privește pe noul rege, într-o situație politică delicată pentru Prusia, aflată sub presiunea Franței lui Napoleon, și într-o epocă de alianțe ce se făceau și se desfăceau, în mod cert el nu era capabil să ia cele mai inspirate decizii. Din aprilie 1795 avea un tratat de pace cu Franța, încheiat la Basel. Pierduse atunci malul stâng al Rinului, în favoarea vecinei sale. Dar când Rusia și Anglia păreau să se apropie, în 1798, anul semnării unui tratat de alianță împotriva Franței lui Napoleon, Friedrich-Wilhelm aproape că a uitat de pacea încheiată. Era gata să intervină și el contra „Uzurpatorului”, numai că, în ultimul moment... s-a răzgândit.

Regina cu soțul, Friedrich-Wilhelm al III-lea, și copii

portanta fortăreață prusiană de pe Elba. O altă cauză pierdută. Napoleon i-a recunoscut farmecul, i-a admirat vocal eleganța și spiritul, a complimentat-o, dar a rămas surd la cererea ei. El a sfârșit însă prin a-i purta un respect invers proporțional cu desconsiderarea pe care o simțea față de soț.

Prusia a trebuit să renunțe la toate posesiunile ei de la vest de Elba, care vor constitui, conform deciziei lui Napoleon, regatul Westfaliei. Ea a pierdut și teritoriile cucerite de la Polonia, dintre care o parte constituiau Marele Ducat al Varșoviei. Aproape o jumătate din suprafața regatului și din populația lui vor deveni franceze.

Cuplului regal nu i se va permite să revină la Berlin. Va rămâne, până în toamna lui 1809, la Königsberg, unde se spune că Luise îl va îndupleca pe soțul ei să nu abdice. În jurul frumoasei regine, mamă a nouă copii (cel mai mare de 14 ani, cel mai mic, abia născut), se va constitui o Curte, care o venera. „Avea un caracter cu adevărat regal – nota scriitorul Heinrich von Kleist, cam de aceeași vârstă cu ea. Înțelegea foarte bine importanța momentului și miza lui... strângând în juru-i pe toți marii oameni politici, pe care altfel regele îi neglija sistema-

Cele două surori, Luise și Frederica, în viziunea lui Johann Gottfried Schadow

tic. Ea a fost cea care a susținut tot ce se mai putea susține, ce mai rămăsese în picioare, în acest moment de prăbușire.”

Când în regat s-a constituit un fel de mișcare de rezistență contra invadatorului, speranța fiind Austria, Friedrich-Wilhelm nu a marșat deloc la idee, conștient de superioritatea militară a Franței napoleoniene. „E suficient ca Napoleon să sufle peste Prusia și Prusia nu mai există”, credea și Heinrich Heine. Cât despre Luise, ea se simțea vinovată pentru dezastrul din 1806, pentru sfaturile date soțului. Avea remușcări. Adesea i se înecau ochii în lacrimi.

Prințesa Luise nu a putut nici măcar să vadă revenirea în forță a patriei ei, pentru că a murit de pneumonie, în castelul tatălui, sub privirile iubitorului ei soț și a doi dintre copii. Era 19 iulie 1810. Și asta după ce scăpase de tifos, în 1807.

Redresarea Prusiei îi va fi fatală lui Napoleon. Încurajat de dezastrul armatei franceze în Rusia, la 17 martie 1813, Friedrich-Wilhelm al III-lea și-a ridicat patria „în bătălia decisivă pentru propria-i existență”. Dominația francezilor asupra Germaniei va lua sfârșit odată cu „bătălia națiunilor”, de la Leipzig, din 16-19 octombrie același an. Alături de ruși, austrieci și suedezi, prusienii feldmareșalului Blücher și-au probat vigoarea recâștigată. Aveau în cugetul lor de luptători imaginea curajoasă a suveranei pierdute, devenită regina inimilor, victima lui Napoleon, protectoarea națiunii, regina eroică, martira. Și așa a rămas până la Al Doilea Război Mondial. Fiul ei născut în 1797, viitorul împărat Wilhelm I, îi va ridica multe monumente pe teritoriul Germaniei și își va începe domnia cu un drum la mormântul mamei. Soțul ei va rămâne la conducerea Prusiei încă 30 de ani după moartea ei, până în 1840. ■

Radio
România
București fm

[98,3 FM]

Perechea regală

micului francez, pe care îl subestimau: „Nici nu ne trebuie săbii, bâtele ne sunt suficiente pentru acești câini!”. Totuși, Napoleon se afla la apogeul gloriei sale militare și politice și mulți dintre militarii prusieni, aflați sub conducerea regelui și a ducelui de Brunszwik, realizau riscurile.

Războiul a început după ultimatumul prusian din 1 octombrie. Friedrich-Wilhelm i-a cerut lui Napoleon să-și retragă armatele în stânga Rinului. Luise și-a însoțit o vreme soțul, dar la 10 octombrie a trebuit să-l părăsească, să se refugieze la Berlin, pentru că după înfrângerea de la Saafeld, vărul regelui, prințul Ludwig, decedase. Prusienii, cu moralul afectat deja, au făcut și greșala de a nu aștepta întăririle de la aliatul lor rus.

A urmat Jena, la 14 octombrie 1806, când Napoleon a nimicit la propriu armata prusiană. În vreme ce la câteva zeci de kilometri, la Auerstadt, trupele mareșalului Louis Davout zdrobeau un inamic dublu ca efective, dar nu foarte instruit și experimentat.

Așa că, la două săptămâni după ce primise un ultimatum ce se dovedise riscant și inabil, împăratul francez stăpânea Prusia. Când a intrat în Berlin, la 27 octombrie, Napoleon ar fi afirmat: „niciodată o armată nu a mai fost bătută astfel și condamnată la pieire”.

Pentru Luise a fost suprema umilire. Prusienii au continuat o vreme războiul, câteva luni, purtat cu forțe precare, derizorii, dar după bătălia de la Friedland (Pravdinsk, în Rusia), din 14 iunie 1807, încheiată cu o victorie franceză asu-

pra armatelor combinate prusiene și ruse, țarul a semnat un armistițiu și a consimțit să se întâlnească cu Napoleon. Friedrich-Wilhelm a fost și el pofțit, la 7 iulie, la faimoasa întrevvedere de la Tilsit (Sovetsk, în regiunea Kaliningrad), pe Niemen, în timpul căreia a făcut oficiile de reconciliator între cei doi monarhi.

Napoleon trata Prusia ca pe o țară inamică, având numai desconsiderare pentru acest rege pe care îl considera „un veritabil prostălău”. Luise a venit și ea la Tilsit, în speranța de a-l îndupleca pe Napoleon. A participat la un dîneu împreună cu suveranii rus și francez. Mănată tot de sentimente, pe care le confunda cu diplomația de stat, s-a arătat afectată de politica pragmatică a lui Alexandru, căruia i-a făcut reproșuri. Dar, pentru binele regatului său, a hotărât ca față de Napoleon, în acest al 12-lea ceas, să-și disimuleze aversiunea. L-a implorat chiar, în calitate de soție și mamă, nu numai de regină. Și a mai încercat ceva: să salveze Magdeburgul, im-

Friedland, o altă izbândă a francezilor

pare că nu mai are decât unul în față și când vorbește scoate înainte buza de jos ca un copil când e îmbufnat. Și, slavă Domnului, de vorbit știe să vorbească! Toată lumea, bineînțeles, era în toaletă de gală, dar el rămăsese într-un sacou jerpelit și era un oaspete cât se poate de nepotrivit cu masa unui rege“.

Un socialist autentic...

Nepotrivitul oaspete la masa regală se născuse la Champigny-sur-Marne, la 16 iunie 1878, și, după încheierea cursurilor primare și gimnaziale, se înscrișese la Școala Normală Superioară. A continuat, după absolvire, cu examenul de specialitate, devenind agregat în Istorie, vechea lui pasiune. Tânărul dorise să ajungă învățător sau profesor de gimnaziu, însă destinul l-a chemat în altă parte. Ca admirator al lui Jean Jaurès, s-a insinuat repede în cercul de prieteni ai tribunului, impresionându-l prin elocvență, putere de muncă și loialitate. A scris lucrări încă nedepășite ca interpretare despre figuri din trecut, precum Babeuf, despre istoria ideilor de stânga, inclusiv o *Istorie anecdotică a muncii*.

În 1908 a fondat *Revista Sindicalistă*, intitulată mai târziu, când remarcase o falie între sindicaliști și cooperativiști, *Revista Sindicalistă și Cooperativistă*. Aria socialismului trebuia extinsă și să fie unitară. Recunoașterea valorii sale a venit când abia împlinise 32 de ani.

În 1910 a fost ales deputat, iar în Parlament a dovedit că avea un talent oratoric de invidiat. S-a numărat printre cei mai combativi adepți ai intrării țării sale în război, un fel de Nicu Filipescu francez. Izbucnirea Primului Război Mondial l-a aflat pe metereze. A alergat sub drapel ca simplu soldat, însă elocința l-a înaintat în grad de sublocotenent și, im-

Albert Thomas, Ion I.C. Brătianu și Louis Barthou

presionând pe ofițerii superiori, l-a așezat în fotoliul Comisiei de Control a Ministerului de Război, la Inspectoratul Munițiilor. S-a remarcat și acolo prin putere de muncă, necunoscând cuvântul „istovire“. Dădea impresia că deslușise taina ubicuității, până la el un apanaj dumnezeiesc. Astfel, în modul cel mai firesc, Albert Thomas a ajuns să fie numit subsecretar de Stat la Muniții, în Ministerul de Război al Franței.

Apoi, la finele anului 1915, odată cu numirea lui Aristide Briand în fruntea Guvernului, atât de capa-

bilul socialist a ajuns ministru al Armamentului (Departamentul Apărării Naționale). Funcția, indispensabilă pentru ducerea războiului în bune condiții, l-a stors de energie, fiind unul dintre artizanii victoriei finale.

Cariera sa a avut însă și o pată neagră. După o foarte scurtă misiune diplomatică în noua Republică Rusă a lui Kerenski, a revenit la conducerea Ministerului Armamentului, de unde însă s-a retras în semn de protest față de conflictul dintre Guvern și Partidul Socialist. Era o decizie politică corectă, dar inoportună pe timp de război. A fost la un pas de grava acuzație de trădare națională. S-a apărat cu vigoare și, dovedind persuasiune și în fața Uniunii Secțiunilor Socialiste, unde avusese de înfruntat o armată de invidioși, în ziua de 17 august 1917 a ieșit cu fața curată, fiind, totuși, înlocuit peste o lună de Louis Loucheur.

... pe care îl contrazice Lenin

Redevenind omul politic neprihănit de altădată, Albert Thomas a susținut în septembrie 1918, la Conferința Socialistă Interaliată de la Londra, că trebuia să se asigure o soartă mai bună proletarilor, idee ce nu a convenit deloc lui Lenin, care spera la o

„Unchiul“ din Franța și familia regală, la Bicăz

ALBERT THOMAS, „UNCHIUL“ SOCIALIST AL PRINȚILOR ROMÂNI

EMANUEL BĂDESCU

Îndată după sărbătorirea zilei de 10 mai 1917 – tristă din cauza refugiului la Iași impus de război, în ciuda ovaționării familiei regale de către trupe –, a sosit la Iași Albert Thomas, ministrul Departamentului Apărării Naționale al Franței. Ministrul francez era socialist, adică o persoană de stânga și, fără îndoială, republicană.

Din *Însemnările* reginei Maria rezultă că, dacă la prima întâlnire, l-a întâmpinat cu destulă neîncredere, ulterior ministrul francez a câștigat inima întregii familii. „Seara a fost un prânz în casa regelui, în cinstea lui Albert Thomas. Un prânz dintre cele mai mari, cu toți miniștrii Antantei și câțiva dintre ai noștri [...]“.

Înainte de a cunoaște câte ceva despre omul politic francez, mi se pare oportună descrierea lui, care, sub pana reginei, este măiastră: „Albert Thomas a avut un deosebit succes. E un omuleț rotunjiu și nostim, cu păr ciufulit și ochelari, și e împodobit cu o barbă arămie care se sfârșește în niște zuluți nespuse de ciudați. Nu știu ce s-au făcut dinții lui, dar se

Clio anunță

UN PORTRET NECUNOSCUT AL LUI TUDOR VLADIMIRESCU

Prof. dr. FLORIAN COPCEA

Pe zidul interior dinspre apus al pronaosului Bisericii „Sfinții Nicolae și Spiridon” din Cerneți, localitate situată în apropierea municipiului Drobeta-Turnu Severin, am descoperit – în timp ce mă documentam pentru o monografie consacrată bisericii – un portret al lui Tudor Vladimirescu, zugrăvit în frescă, conform pisaniei, între boierul Ioniță Glogoveanu, unul dintre ctitorii sfântului lăcaș, și fiul acestuia, boierul Nicolae Glogoveanu. Este realizat de pictorul Gheorghe.

Tudor Vladimirescu apare îmbrăcat în dulamă gălbuie, deschisă, împodobită cu ornamente florale și geometrice și într-un antier cu dungi albe și negre. Pe cap poartă o căciulă cu capac de culoare roșie; cingătoarea este ornată cu diferite motive florale. În mână poartă o cruce, semn că Tudor s-a aflat, alături de familia Glogovenilor, pe lista celor care au sprijinit reluarea lucrărilor de construcție începute în 1784 și abandonate din lipsă de bani de boierul Radu Pleșoianu și verii acestuia Stoian și Dimitrie.

Pictorul Gheorghe a adăugat alături de portret și titlul dregătoriei pe care o deținea la vremea respectivă: „biv vel șătrar”. În epocă, desemna un dregător ce se ocupa cu paza corturilor taberei militare în vreme de război. Tudor Vladimirescu avea o avere impresionantă în Cerneți, localitate care timp de peste 200 de ani a fost reședință a județului Mehedinți (1640-1878).

Descoperirea este de o importanță deosebită, deoarece până acum se cunoștea doar portretul motiv de pe ușa bisericii din Prejna (*Magazin istoric*, nr. 11/1974), zidită de căpitanul Gheorghe Duncea și de Tudor însuși. Aceștia au fost zugrăviți pe trei scânduri, aflate astăzi în patrimoniul Muzeului Național de Istorie din București. Descoperirea sperăm că va introduce biserica cu hramul „Sfinții Nicolae și Spiridon” din Cerneți, în circuitul turistic al județului Mehedinți.

Lăcașul de cult are o poveste aparte, fiind sin-

gurul din Oltenia care mai păstrează urmele unui trecut tragic; o parte dintre sfinți zugrăviți în altar și naos au ochii scoși de baionetele soldaților care au trecut prin zonă, în timpul Primului Război Mondial, fără ca cineva să-și poată explica gestul acestora.

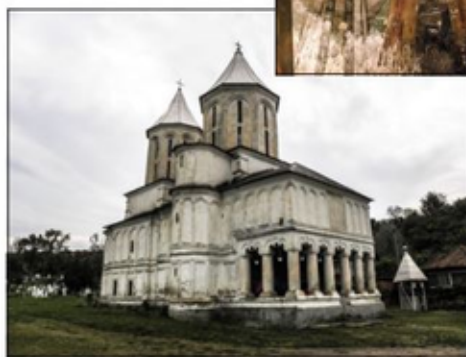
Descoperirea portretului lui Tudor Vladimirescu readuce în atenție teza potrivit căreia viteazul pandur a fost copilul din flori al boierului Ioniță Glogoveanu. Așa se poate explica de ce Tudor la vârsta de 15 ani a fost adus în casa acestuia și a învățat grecește, slavonește și nemțește, iar mai târziu a devenit administrator pe moșiile acestuia din județele Mehedinți și Dolj.

Tudor Vladimirescu s-a născut în anul 1775, fiind zugrăvit în sfântul lăcaș de cult imediat după terminarea bisericii, la 30 septembrie 1794. Boierul Ioan Glogoveanu biv vel logofăt a avut oficial cu pănita Maria doi copii: pe fiul Nicolae și pe fiica Stanca. Istoricii au con-

siderat, referindu-se la ctitorii bisericii, că Tudor și Nicolae sunt fiii lui Ioan Glogoveanu. Des-

coperirea de acum poate îndrepta o eroare istorică, confirmând ipoteza că Tudor – este fiul lui Ioniță Glogoveanu, decedat după sfințirea bisericii din Cerneți, la 30 septembrie 1794, și nu în anul 1790, așa cum se știa până acum. ■

„insurecție a poporului muncitor“ din Europa provocată de cauze sociale, „pe ruinele războiului“. Declarat „contrarevoluționar menșevic“ și „unealtă a imperialiștilor burghezi“ de părintele bolșevismului, a ajuns, totuși, în fruntea Biroului Internațional al Muncii de la Geneva, prevăzut de Pacea de la Versailles. Din această funcție, intenționat sau nu, a contracarat, cu puterea sa de muncă titanică și cu o strategie dibace, toate eforturile de convertire la bolșevism a socialiștilor din lumea întreagă. Călătoriile continue de la un capăt la altul al Terrei l-au epuizat pe acest „pelerin al justiției sociale“, a cărui inimă a clacat la Paris într-o zi însoțită de mai. Patru zile mai târziu, în 12 mai 1932, Albert Thomas avea să fie înmormântat în cimitirul catolic din orașul natal.

Din scurta notă biografică se deduce lesne împrejurarea sosirii sale la Iași: încheierea misiunii diplomatice în Rusia încă menșevică și revenirea în Franța.

Că era nepotrivit la masa regală este de la sine înțeles, omul provenind dintr-o familie modestă. Nu avea nici ținută sau dibăcie în conversații aluzive ca un diplomat, deși se întorcea dintr-o misiune diplomatică.

Regina Maria l-a definit exemplar. „E tipul omului din popor care numai prin deșteptăciune a ajuns unde se află“. Însă acest „om din popor“ a reușit să câștige simpatia, mai mult, inima unei familii cu un arbore genealogic stufos și ilustru, familia regală a României.

„Pare cât se poate de binevoitor, remarcă regina, și se poartă cu noi de parcă l-am fi cunoscut de când lumea. S-a împrietenit mai ales cu Carol și ne asigură că vrea să-l ia cu el în Franța, să-i arate tot ce trebuie văzut și apoi să-l trimită îndărăt cu baterii de artilerie grea și o escadrilă de aeroplane, modelul cel mai nou“.

Tot în *Însemnări* dăm peste o altă caracterizare a acestui personaj interesant. „Albert Thomas e găzduit de mitropolit și ne povestește cu mult haz primirea ce i-o făcuse părintele bisericii, primire ce se săvârșise printr-o sărutare pe gură. Thomas are un răs al lui care izbucnește fără cea mai mică stăpânire, devenind molipsitor“.

Simpatia reginei culminează cu descrierea mesei de adio. „Masa noastră a fost cât se poate de veselă, aveam iar pe Thomas lângă mine, iar de partea cealaltă un ofițer din suita lui. Albert Thomas ne-a desfătut cu povestirile lui și după cină ne așezarăm toți în jurul unei mese, având în mijlocul nostru pe acest omuleț rotunjor și plin de duh, care se purta de parcă ar fi făcut parte din familia noastră, așa încât copiilor le venea să-i zică *unchiul Thomas*“. Mai mult: „Albert Thomas se simțea atât de fericit în cercul familiei noastre, încât cu mare greutate îl puturăm îmbia să nu-și piardă trenul, care trebuia să plece la ora hotărâtă!“.

Regina Maria, în călătoria determinantă pentru făurirea României Mari (*Magazin istoric*, nr. 12/1994), îl va reîntâlni la Paris, în 7 martie 1919, scriind: „Albert Thomas este bucuros că am venit aici neoficial și a declarat că este calea potrivită, că *le peuple* [poporul] se bucură de mine mai mult în felul acesta și că eu trebuie să merg în mijlocul lor cât mai mult posibil“. Un sfat înțelept de prieten și de admirator sunt convins al reginei.

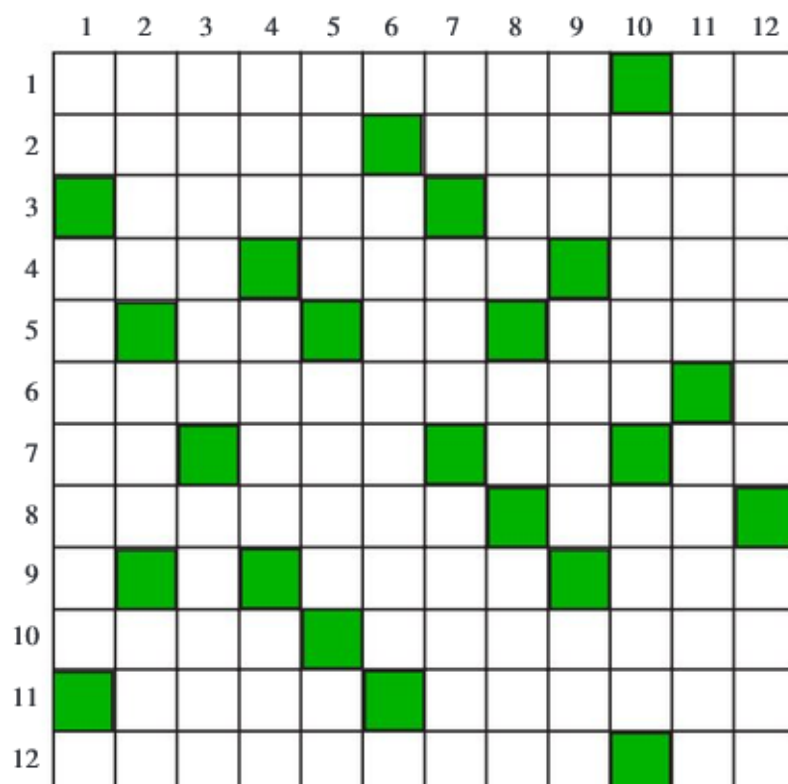
Om politic francez va reveni în România,

pentru o săptămână, la sfârșitul lunii noiembrie 1924. Primirea din 28 noiembrie la Cameră a fost stângace. „Thomas – nota Nicolae Iorga în *Memorii* – pare ofensat de acest fel de primire“. Din fericire, s-a reîntâlnit cu prinții Nicolae și Ileana, pentru care el rămăsese „unchiul Thomas“. ■

Ion I.C. Brătianu și Albert Thomas, într-o vizită pe frontul din Moldova

TUDOR VLADIMIRESCU

ORIZONTAL: 1)

Sat din Gorj, unde s-a născut Tudor (1780) – Cobalt. 2) Conducătorul mișcării de la 1821 din Muntenia – Oamenii lui Tudor (sing.). 3) Proclamația de la..., 23 ianuarie 1821 – Solidară în luptă. 4) Cartier la marginea Iașului – Putere armată – Literat francez, Eugène... (1816-1894). 5) Andrei Alexandrescu – Lei! – Lagună în Brazilia. 6) Membru activ al Eteriei, care a încheiat o alianță cu Tudor, Iordache... (ian. 1821). 7) Începe răscoala! – ... brun – Ioan Grigorescu, boierul care l-a învățat carte pe cheltuiala sa pe tânărul Tudor – Cupeu! 8) Le-

fegii care i-au însoțit pe Tudor și pe eteristul Dimitrie Macedonski în Oltenia, spre a declanșa mișcarea (ian. 1821) – Organizația Africană de Presă. 9) Corp – Din avangarda artileriei! 10) Unchi (pop.) – Convenție încheiată de Tudor cu eteriștii, în ianuarie 1821. 11) Forma de organizare a trupelor, cu care Tudor a intrat în Slatina, la 4 martie 1821 – Lună a anului 1821, în care izbucnește mișcarea lui Tudor. 12) Localitate lângă București, unde Tudor a așezat tabăra (17-18 martie 1821) – Râșcanu Iordache.

VERTICAL: 1) Vlad Țepeș – Unul dintre aghiotanții lui Tudor. 2) A avut grijă de educația lui Tudor, pe când acesta avea doar 10 ani – Zeul călăreților! – Orășel în Brazilia. 3) Așezare din Indonezia – Localitate gorjeană, unde locuitorii s-au ridicat la luptă în ianuarie 1821. 4) Departamentul Apărării în S.U.A. – Așezare în Bangladesh – ... 42-500, avion folosit de TAROM. 5) Institutul Român pentru Evaluare și Strategie – Râu peste care a trecut Alexandru Ipsilanti, venit din Rusia, în februarie 1821, cu 200 de arnăuți – Eugen Olteanu. 6) Localitate bulgărească unde trimișii lui Tudor au tratat cu otomanii (aprilie 1821). 7) Capul lui Ipsilanti! – Cântăreață și actriță belgiană – Lună a anului 1821, în care sunt înfrânte ultimele puncte de rezistență ale pandurilor, după uciderea lui Tudor, la 27 mai. 8) Cartier din Talinn – Tei! – Instrument muzical. 9) Râu care trece prin Elveția, Austria și Germania, unde se varsă în Dunăre – Alergare – Perioadă de timp care cuprinde 12 luni (pl.). 10) Nume masculin – Om politic român Anastasie... (1810-1867). 11) Ghiță..., căpitan de panduri în oastea lui Tudor Vladimirescu – Dregător moldovean, ... de Suceava. 12) Apropiat al lui Tudor Vladimirescu, Geani... – Monarh în Rusia (pl.).

Laurian BUTURE

Dicționar: CUG, NUS, FEIA APO, UICĂ, LAR, ICO, DOD, ADAGAI, LIO, RAUA

DOMNULE MIHALACHE, NU PLECA!

Continuăm prezentarea (începută în numărul anterior) textului discursului pe care l-a rostit la ședința Comitetului Executiv al Partidului Național-Țărănesc, din 23 noiembrie 1937, Iuliu Maniu.

Mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a reproduce acest text din Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace.

Nu știu cine ar mai fi putut-o face. Trebuia un om care să aibă sistem de profesor, un om care să aibă inimă și devotament pentru cauza publică, așa cum ai avut dta.

Chiar și pe urmă, când ai refuzat puterea dată în condiții necorespunzătoare credințelor partidului nostru, din examenul cel mare al vieții dta, te-ai prezentat într-o postură atât de admirabilă, încât este imposibil să nu rămână toată lumea care te privea înduioșată, adânc mișcată, adânc recunoscătoare, că un fiu al neamului românesc, expus la cele mai mari tentațiuni, a știut să afirme suflet, gând, caracter, în forma în care ai făcut-o dta (apl[auze]).

Eu te rog să primești din partea mea și din partea întregii obști a partidului nostru cele mai adânci și cele mai sincere mulțumiri.

Ai binevoit a-mi spune că-mi dai o comandă.

Trebuie să spun că n-am crezut în viața mea că mi se va da o astfel de comandă și n-am crezut niciodată că țara românească va ajunge în așa grea situație, încât eu va trebui să primesc, să satisfac unei comande atât de departe de gândul meu, de străduințele mele.

După 12 ani de președinție a acestui partid, la un moment dat, nu obosit, nu degustat, nu din indiferență față de marile țeluri pe care le urmărește partidul, nu din nesimțire față de soarta acestei țări, nu că nu mă simțeam capabil de muncă, ci fiindcă credeam că altul poate face mai bine decât mine și că poate să aplice metode pe care eu nu le știu, pe care eu nu le pot aplica, mi-am dat demisia din președinția de partid. Atunci rugămințile dvs. au fost zadarnice, ca să nu duc la îndeplinire această hotărâre.

Am dus-o. Am spus prietenilor mei: „Din tinerețe am fost în lupta politică. Am făcut tot ce omeneste este posibil, după modestele mele puteri să satisfac îndatoririlor impuse. Va

judeca lumea și istoria, dacă va avea vreme să se ocupe de faptele mele, dacă am îndeplinit cu cinste misiunile încredințate. Sunt hotărât să nu mai iau parte în viața politică și în viața publică a statului român în niciun fel de calitate. Vreau ca liniștit, din depărtare, să mă delectez de felul cum înflorește țara românească, națiunea română constituită într-un stat unitar, puternic și frumos, realizat cu atâtea jertfe și muncă uriașă”.

Și am spus: „Ferească Dumnezeu să vină ceasul în care eu voi crede că țara este în atât de mare pericol, încât trebuie să îmi pun din nou munca mea de om politic în serviciul partidului meu și al țării mele”.

Dacă comanda dta, domnule Mihalache, astăzi o urmez, o fac din respect față de dta, din dragoste față de partid, din devotament față de țară și pentru că într-adevăr găsesc că a sosit un moment de suprem pericol pentru națiunea și țara noastră (aplaude), a sosit momentul tragic când se pun în joc, în cumpănă toate rezultatele obținute de generații și de secole întru înfăptuirea unui mare ideal.

Așa fiind, fiecare trebuia să stea la locul unde este comandat de corporația de care este legat cu sufletul și cu aceleași idealuri.

Dvs. îmi comandați să stau unde ați stat dvs.

Având în vedere tragicul momentului, mă duc la locul care-l comanzi și mă voi năzui să fiu vrednic urmaș al dta, pentru ca pe urmă să fii dta iarăși urmaș, când îți va veni vremea din nou (aplaude prelungite).

Domnilor, urmez o comandă, o poruncă care cred că se dă fiindcă cei care o dau mă cunosc. Deci nu voi arăta programul meu politic, nici metodele mele de luptă.

(Va urma)

**SIMPOZIONUL ANUAL DE ISTORIE
ȘI CIVILIZAȚIE BANCARĂ
„CRISTIAN POPIȘTEANU“
CU TEMA
„ANIVERSAREA A 135 DE ANI
DE LA ÎNFIINȚAREA
BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI“
Ediția a XXIII-a**

Fotografie de Lucian Tudose

Joi, 16 aprilie 2015, în Sala „Mitiță Constantinescu” a Băncii Naționale a României, s-au desfășurat lucrările unei noi ediții, a XXIII-a, a Simpozionului organizat anual de Banca Națională a României și Fundația Culturală Magazin Istoric.

Comunicările prezentate au abordat aspecte semnificative și mai puțin cunoscute din istoria „Bătrânei Doamne”: semnificația momentului constituirii Băncii Naționale a României și modul cum este prețuită istoria acestei importante instituții după 135 de ani de existență; procesul de digitizare a Arhivei B.N.R.; personalitatea lui Eugeniu Carada, ctitorul Băncii Naționale; B.N.R. în contextul marilor evenimente din secolul trecut; soarta sucursalelor B.N.R. în marile momente de cumpănă ale istoriei; tentativele de recuperare făcute de polonezi pentru stocul de aur aflat în depozit la B.N.R. în timpul celui de Al Doilea Război Mondial.

În partea a doua a manifestării, s-au acordat premiile Fundației Culturale Magazin Istoric pentru cărți de istorie apărute în anul 2014.

Participanților le-a fost prezentat și oferit numărul special al revistei Magazin Istoric, dedicat acțiunilor organizate la Varșovia cu prilejul împlinirii a 75 de ani de la salvarea aurului polonez și de la Marele refugiu polonez în România.

DIALOG CU CITITORII

REVISTE CU PROBLEME

Domnul col. ing. (r.) FLO-RIAN POPA, din București, ne scrie: Sunt un mare pasionat al istoriei și cititor consecvent al revistei *Magazin istoric*, începând cu primul număr al apariției, din aprilie 1967. O mare parte din colecția personală, peste 500 de exemplare, am donat-o bibliotecii Școlii Generale a satului Măgura, comuna Bezdead, în anul 2005. Intenționez să donez și restul colecției – anii 2005-2015 – aceleiași instituții, în speranța că astfel numărul celor pasionați de istorie va spori.

Vă mărturisesc că în urmă cu mai mulți ani – eram mult mai tânăr –, îndemnat fiind de regretatul redactor Ioan Lăcustă, am colaborat la revista dumneavoastră cu unele modeste completări sau mici articole pentru rubrica „În București, acum 50 de ani”. Aceste mici și modeste colaborări se regăsesc în numerele 5/2001, 6/2002, 8/2002 și 9/2002.

Am constatat în ultimul timp că în procesul de legare a revistei s-au strecurat unele mici defecțiuni. Majoritatea

filelor s-au desprins din revistă, un lucru observat inițial la un număr din anul 2014. Am crezut că este un caz izolat, însă am constatat cu regret că și la numărul 4/2015 a apărut aceeași problemă, ceea ce m-a determinat să acord atenție sporită păstrării filelor, în ordinea paginajului.

Văzând această situație, mi-am permis să mă adresez dumneavoastră, pentru a sensibiliza personalul responsabil cu realizarea formei finale a revistei, spre a înlătura micile neajunsuri la atelierul de legătorie. Vă asigur că voi rămâne același pasionat cititor al revistei și vă doresc mult succes în activitatea dumneavoastră.

Din nefericire nu este prima sesizare care ne semnalează probleme de această natură. Cel mai probabil, revistele cu astfel de defecte de legătorie, precum cea semnalată de scrisoarea cititorului nostru, au fost susținute din Tipografia „Coresi” în timpul procesului de tipărire și vândute în mod ilegal. Facem apel și la alți cititori care întâlnesc probleme similare să ne anunțe pentru a încerca să prevenim pe viitor astfel de neplăceri.

CERERI ȘI OFERTE

Doamna AURELIA CĂRBUNĂREA, din Brăila, solicită numerele apărute în perioada ianuarie-decembrie 1994-2000 și 2002-2011. Cei care vor să o ajute o pot contacta la numărul de telefon 0753.010.223.

Domnul profesor Emanoil STERESCU, din Curtea de Argeș, oferă spre achiziție, la un preț avantajos, colecția Magazin istoric, din perioada 1967-1999. Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon 0248.726.283.

Domnul ȘTEFAN URSA-CHE, din Buhuși, județul Bacău, oferă spre achiziție, la prețul de 500 de lei, colecția Magazin istoric, din perioada 1975-1998. Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon 0753.820.180. Domnul URSACHE face mențiunea că poate să fie sunat după ora 20.00.

Domnul VASILE LUPAȘ-CU, din Iași, oferă spre achiziție colecția Magazin istoric, din perioada 2009-2014, fără 12/2014, precum și 9-12/2008. Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon 0232.218.228.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 287, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

bancă, situată în cealaltă parte a lumii, este vorba despre Banca Japoniei. Este interesant că și întemeietorul Băncii Japoniei, ca și Carada, a refuzat să fie guvernator.

Au urmat acțiunile practice de organizare concretă a instituției. Foarte repede au fost angajați primii funcționari și au fost publicate Statutele B.N.R. în *Monitorul Oficial*, la 25 mai/6 iunie 1880. În 15/27 și 16/28 iulie 1880 a avut loc prima Adunare Generală a Acționarilor B.N.R. și s-a constituit Societatea Acționarilor B.N.R., la care a fost prezent și prim-ministrul Ion C. Brătianu, care l-a prezentat acționarilor pe primul guvernator Ion I. Câmpineanu (cel al cărui portret deschide Galeria guvernatorilor din Palatul B.N.R. Lipscani), fiul colonelului Ion Câmpineanu. Ion C. Brătianu a apelat la el, după ce nu reușise să-l convingă pe Eugeniu Carada să accepte această demnitate. Carada, un personaj oarecum conflictual, se certase cu Carol I și fusese în spatele mișcării de la Ploiești, dar, în vara anului 1880, el era deja la Paris, unde încerca să rezolve problema tipăririi primelor bilete ale B.N.R.

Aceasta a fost marea schimbare adusă prin crearea B.N.R.: tipărirea banilor de hârtie, cu acoperire în metale prețioase. Dacă ar fi să comparăm această adevărată revoluție monetară cu cea din zilele noastre, a fost una mai puternică decât introducerea cardului după 1990, deoarece presupunea ca vânzătorul unei mărfi să accepte plata acestuia în bancnote. Atunci când primul negustor de pe Calea Victoriei a acceptat cele dintâi bilete ale Băncii, lumea s-a adunat ca la spectacol. Este adevărat că negustorul s-a grăbit apoi să meargă la ghișeele Băncii pentru a converti bancnotele B.N.R. în monete de aur, ceea ce

Casa din Slăvițești a Petrișei, mama lui Eugeniu Carada

asigura elementul de credibilitate, dar primul pas fusese făcut.

S-a păstrat în arhiva noastră procesul-verbal al primei Adunări Generale, în cadrul căreia acționarii au ales pe cei patru directori și patru cenzori ai Băncii Naționale, pe care aveau dreptul să-i aleagă, pe lângă cei doi directori și trei

cenzori numiți de Guvern, ca urmare a participării statului cu o treime la constituirea capitalului băncii. Organizarea a două tururi de scrutin a determinat prelungirea adunării mult după miezul nopții. Iată un pasaj din acel proces-verbal: „Urmând a se proceda la o a doua votare, deoarece ceilalți doi directori și cel de-al patrulea cenzor n-au întrunit majoritatea absolută, și având în vedere că ședința, deschisă în ziua de 15 iulie la 9 ore dimineața, a durat până azi, 16 iulie, la 4 ore dimineața, s-a dispus a se suspenda ședința pentru opt ore, anunțându-se redeschiderea tuturor domnilor acționari pentru ora 11 dimineața“ (probabil erau obosiți, căci n-au calculat corect, între ora 04.00 și ora 11.00 sunt doar șapte ore!).

Dacă în primul tur au fost votați directorii Theodor Ștefănescu și Theodor Mehedințeanu și cenzorii Ștefan Ioanid, Menelas Ghermani și Emanuel Hillel Manoah, după „despuieră“ celui de-al doilea scrutin, s-a constatat că voturile acționarilor au fost în favoarea directorilor Emil Costinescu și Dimitrie Bilcescu și a cenzorului Constantin Angelescu. „Prin alegerile de mai sus – se încheie procesul-verbal – complectându-se partea a III-a a ordinii zilei, domnu guvernator a ridicat ședința la ora 10 seara“.

Dincolo de aceste amănunte, care conservă ritmurile unei alte epoci, avem însă și o descriere de ansamblu a acestui moment în

DE LA PUNGA CU BANI LA PORTOFEL

Simpozionul de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu“, una dintre manifestările noastre de suflet, a ajuns la cea de-a XXIII-a ediție și este organizat, ca în fiecare an, cu prilejul zilei Băncii Naționale a României. Noi considerăm că această dată coincide cu publicarea Legii de înființare a Băncii Naționale în Monitorul Oficial, la 17/29 aprilie 1880.

Ediția din acest an va face cunoscute publicului lucruri noi despre istoria Băncii Naționale a României, reunite sub tema „Aniversarea a 135 de ani de la înființarea Băncii Naționale a României“.

In continuare, o să mă opresc asupra câtorva momente inedite legate de efortul de înființare și funcționare a Băncii Naționale a României în anul 1880. Așa cum veți vedea, avem acum un acces modern, mult mai facil, la bogata arhivă a Băncii Naționale a României și e bine ca publicul să afle lucrurile noi pe care le-am descoperit.

„Legea pentru înființarea unei bănci de scont și circulațiune“ a fost publicată în *Monitorul Oficial* din 17/29 aprilie 1880.

Intrarea în vigoare a legii nu a fost însă decât un moment, este adevărat important, pe complicatul drum al înființării, al organizării și, mai ales, al funcționării eficiente a unei instituții complexe și foarte greu de înțeles atunci. După aproape două decenii de dezbateri, marcate de puternice controverse, cu privire la oportunitatea întemeierii unei bănci naționale, în primăvara anului 1880, într-o succesiune rapidă de evenimente, era înființată Banca Națională a României, definită ca „bancă de scont și circulațiune“.

Anterior zilei de 17 aprilie 1880 (era în Săptămâna Mare a Paștelui, într-o zi de joi), s-a manifestat un consistent efort al elitei politice românești pentru înființarea Băncii

Fotografie de Lucian Tudose

Naționale. După această dată, s-a înregistrat un alt efort, acela de organizare efectivă a noii instituții.

Cu un prestigiu politic consolidat de obținerea Independenței Naționale, la 27 februarie/10 martie 1880, Ion C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri, a depus în Parlament proiectul Legii constitutive a Băncii Naționale a României.

Prezentând „Expunerea de motive“, deputatul Gheorghe Chițu sublinia că „posteritatea va lua cu recunoștință act în analele ei că

România și-a dobândit astăzi instituțiunea unei Bănci Naționale, prin propunerea guvernului conservator și prin stăruințele și eforturile partidului și guvernului liberal. Această împrejurare onorează egal și pe cei care au luat inițiativa propunerii și pe acei care din propunere au făcut o realitate“. De asemenea, se mai arăta că „atât principiile constitutive, cât și instrumentele mecanismului trebuincios funcționării ei au fost luate de noi aproape în totul din legea constitutivă a Băncii Naționale din Belgia, care, într-un spațiu relativ scurt, de 30 de ani, a dat acelei mici, dar fericite țări, cele mai frumoase și mai strălucite rezultate“. Banca Belgiei a reprezentat modelul de organizare și pentru o altă

precum am arătat în raportul meu de la 2 iulie, această construcție cere pentru unele aparate două sau trei luni și pentru altele chiar mai mult [...] Binevoiti, Domnule Guvernator, a primi asigurarea înaltei mele considerațiuni.”

La 5/17 septembrie 1880, a avut loc prima ședință a Consiliului de Administrație al Băncii, care a luat mai multe decizii, printre care: înștiințarea lui Eugeniu Carada să includă printre materialele tipografice comandate și două serii de cifre pentru numerotarea biletelor de bancă; expedierea, la Paris, a semnăturilor tuturor membrilor Consiliului de administrație pentru a fi gravate; executarea, la Paris, a sigiliului Băncii, în vederea obținerii unei forme îngrijite, adaptate la mașina de timbrat ce urma să fie achiziționată tot de la Paris. Se decide că sigiliul va purta de jur-împrejur inscripția „Banca Națională a României”, iar în mijloc o monogramă cu inițialele BNAR; întocmirea unei scrisori prin care i se solicită lui Eugeniu Carada urgentarea demersurilor sale vizând fabricarea hârtiei și executarea planșelor și a clișeeilor pentru tipărirea în țară a primelor bilete de bancă, precum și achiziționarea cernelurilor necesare; plecarea la Paris a directorului Th. Ștefănescu, pentru a studia la fața locului organizarea Băncii Franței. Profesor de contabilitate la Școala Superioară Comercială de Băieți din București, Theodor Ștefănescu a fost primul director al Serviciului contabilitate și cel care a organizat contabilitatea Băncii Naționale a României după model francez.

Se cuvine să subliniez câteva aspecte privind rolul lui Eugeniu Carada în înființarea B.N.R. În 1880 și 1881, deși nu era la București, aproape că nu este întrunire a conducerii Băncii care să nu menționeze numele lui Carada. De aceea, noi îl considerăm

„părintele Băncii Naționale” și ne străduim să-i conservăm memoria, atrăgând atenția asupra meritelor sale incontestabile. Chiar de la dispariția sa, în februarie 1910, cei care l-au cunoscut au gândit omagierea lui post-mortem ca pe aceea a unui model, așa cum rostea viitorul guvernator I.G. Bibicescu în 1910: „a trăit Carada o viață de muncă cum puțini au muncit; o viață de luptă cum puțini au luptat; o viață de sacrificii cum nu știu să fie altul ca să fi făcut; și toate: viață, muncă, luptă și sacrificii, toate au fost închinat binelui public!”. În 1924, a fost inaugurat, în colțul grădini Băncii, la intersecția străzilor Lipscani și Eugeniu Carada, ansamblul statuar ce includea bustul din bronz realizat de sculptorul Ernest Dubois. În 1937, a fost inaugurat monumentul de la Craiova, realizat de Mihai Onofrei. Pe acest monument au fost inscripționate și celebrele cuvinte ale lui Carada: „Pentru România liberă oricând, oricum, cu oricine și contra oricui”.

Instaurarea regimului comunist a dus la demolarea și dispariția bustului de la București, iar întâlnirea mea cu Eugeniu Carada a avut loc înainte de 1989, când profesorul Costin Murgescu m-a trimis să caut acest bust. Profesorul Murgescu a fost cel care l-a redescoperit pe economistul Carada, în pofida scrierilor puține ale celui din urmă.

După ce am încercat, fără succes, să identificăm bustul undeva în București, aruncat în vreun depozit sau în vreo curte, Consiliul de Administrație al B.N.R. a hotărât, în 2007-2010, să se realizeze, după schițele originale,

păstrate în arhiva B.N.R., restaurarea întregului ansamblu, pe care l-am inaugurat în anul 2013. Cu același prilej, am publicat și volumul *Eugeniu Carada. Corespondență și mărturii inedite*. Aceste eforturi au fost prelungite către tânăra generație, mai ales

Sediul Creditului Funciar Rural

ziarul liberalilor, la care lucrase și Carada, *Românul*, în care se putea citi: „Niciodată, pentru nicio întreprindere economică nu s-au văzut întrunite la un loc un așa mare număr de persoane, de la bărbații cei mai avuți ai țării până la omul cel mai sărac, care a economisit o mică sumă, ban cu ban“.

Directorii și cenzorii aleși de acționari împreună cu cei desemnați de Guvern s-au întrunit în prima ședință a Consiliului general la 24 iulie/5 august 1880. Procesul-verbal întocmit cu acel prilej ne spune ce probleme s-au aflat pe ordinea de zi, respectiv: mutarea provizorie a Băncii, care ocupa câteva camere închiriate de Senat în clădirea Universității, la sediul Creditului Funciar Rural, din strada Colței, o clădire care există încă; citirea raportului trimis de Eugeniu Carada, delegatul Guvernului și reprezentantul B.N.R. la Paris, prin care acesta solicita autorizația de a comanda materialul tipografic necesar imprimeriei Băncii. Consiliul a încuviințat comanda și l-a autorizat pe Carada să-și continue în străinătate misiunea sa.

De altfel, multitudinea aspectelor presupuse de organizarea Băncii, precum și rolul lui Eugeniu Carada în acest proces pot fi reconstituite prin coroborarea informațiilor din aceste procese-verbale cu cele aflate în corespondența purtată între guvernatorul Ion I. Câmpineanu și Eugeniu Carada. Această corespondență s-a păstrat în Arhiva noastră, unde se află și mai multe facturi pentru plățile efectuate de Carada la Paris, acolo unde locuia pentru moment pe Rue de Gramont nr. 2, la

Hotel du Périgord. Pentru ilustrație, am ales două dintre ele, una de la firma Marinoni, care a furnizat Băncii Naționale două prese pentru imprimarea biletelor, și cealaltă, de la firma Foucher Frères pentru furnizarea materialului tipografic. Carada a cumpărat tot ce era mai bun în acea vreme.

Adoua zi după menționata ședință a Consiliului general, la 25 iulie/6 august, guvernatorul Ion I. Câmpineanu i-a scris lui Eugeniu Carada pentru a-l înștiința că au fost aprobate de Consiliul general al B.N.R. contractele încheiate pentru realizarea acțiunilor și biletelor Băncii, precum și faptul că s-a admis imprimarea biletelor de bancă în țară. La 2/14 august, Carada se grăbea să-i răspundă lui Câmpineanu. Scrisoarea are patru file din care am ales câteva pasaje:

„Domnule Guvernatore,

La adresa Domniei Voastre [...], am onoarea a răspunde că, onoratu de încrederea administrațiunii Băncii Naționale a României, voiu continua a-i da tot concursul meu aicea, pe câtu timpu va fi trebuinciosu pentru terminarea comenzilor de materiale și îndrumarea tuturor lucrărilor relative la fabricarea biletelor.

În consecință, mă grăbesc a vă face cunoscut că fabricarea filigranelor se urmează cu toată celeritatea posibilă la Banca Franciei și că fabricarea hârtiei se va urma conform contractului și câtu se poate mai repede. În septembrie vomu începe a avea hârtia de 20 lei gata de expediere [...] Construcțiunea mașinilor pentru imprimerie încă nu va fi terminată decâtu pe la noiembrie, căci, așa

Momentul inaugurării ansamblului statuar, în 1924, și ansamblul restaurat

ficient, existau chiar și zone insalubre, iar dotarea tehnică era inexistentă.

Pentru conservarea acestui tezaur documentar potrivit exigențelor contemporane, Banca Națională a făcut eforturi deosebite. Astfel, depozitele Arhivei B.N.R. au fost reamenajate și dotate cu mijloace de păstrare ce asigură conservarea în cele mai bune condiții a patrimoniului nostru documentar. În plus, în prezent, se derulează un amplu program pentru digitizarea și microfilmarea arhivei istorice, astfel încât acest tezaur documentar să fie în egală măsură protejat în fața deteriorării pricinuite de trecerea timpului și accesibil publicului interesat de istoria Băncii centrale și a sistemului bancar din România. Puține instituții se pot mândri cu o astfel de arhivă atât din perspectiva valorii documentelor, cât și din aceea a condițiilor moderne de conservare a documentelor și de acces la informațiile conținute de acestea.

Biblioteca B.N.R. a cunoscut, de asemenea, un semnificativ proces de îmbunătățire, după ce a fost distrusă în anii '50 ai secolului trecut, asemenea multor biblioteci din România, când au fost arse numeroase cărți valoroase. Astăzi, Biblioteca este frumoasă și accesibilă, fondul său de carte numărând 18.668 volume. Am desfășurat un întreg efort de recuperare a fondului de carte al vechii biblioteci. Probabil, actuala bibliotecă va deveni una de carte veche și vom organiza o bibliotecă electronică. De asemenea, un aspect care merită menționat este legat de faptul că ne-am ocupat de apariția unor lucrări valoroase.

În Biblioteca B.N.R. avem colecția completă a lucrărilor editate între 1938 și 1942 sub titlul „Biblioteca monetară, economică și financiară”. În 1992 tradiția a fost reluată și

Sădirea unor noi arbori în Parcul cu platani

am refăcut colecția „Biblioteca Băncii Naționale a României”, în care, până în anul 2009, au apărut 40 de titluri. Anul trecut a fost inaugurată o nouă serie a acestei colecții. Noua serie a început cu volumul lui Victor Slăvescu, *Istoricul Băncii Naționale a României (1880-1924)*, iar anul acesta am inaugurat

evenimentele consacrate celor 135 de ani ai Băncii cu Virgil Madgearu, *Curs de economie politică*.

Pentru că este un moment de bilanț, doresc să menționez, în final, că B.N.R. are grijă nu numai de patrimoniul ei istoric, cultural și imobiliar, ci și de patrimoniul natural pe care l-a moștenit. Dacă în 2010 am „dat seamă” cu privire la refacerea celor trei palate ale Băncii și a mai multor sucursale, acum, la aniversarea a 135 de ani, dăm seamă de maniera în care am conservat Parcul cu platani, din București. Acolo se află exemplare aduse din Franța în timpul lui Alexandru Ioan Cuza. Încercăm să-i salvăm pe cei bătrâni, dar, în același timp, am inițiat, împreună cu doamna Grațiana Gavrilescu, ministrul Mediului, și domnul Sorin Câmpeanu, ministrul Educației și Cercetării, o acțiune de plantare a unor arbori noi, pentru a-i înlocui pe cei care nu mai rezistă. Când a fost creat, parcul era situat la marginea orașului. Azi, a ajuns una dintre puținele oaze de verdeață, în centrul unei metropole care a fost odată plină de verdeață.

Din perspectiva celor 135 de ani, putem spune că Banca Națională a României este o instituție matură care a împărțit din plin destinul național și, parafrazându-l pe Nicolae Iorga, am să adaug că „pentru a putea trăi în viitor”, o instituție „trebuie să capete conștiința trecutului său”.

Mugur ISĂRESCU,
Guvernatorul Băncii Naționale a României

că, din nefericire, au dispărut atât casa mamei lui Carada din Slăvitești, jud. Vâlcea, cât și casa lui Carada din București, din strada Pitar Moș. De aceea, am convenit cu reprezentanții Inspectoratului Școlar Vâlcea, județul de unde vine familia mamei lui Carada, Petrița, să organizeze câte un colț documentar „Eugeniu Carada” la câteva școli din județ.

Revenind la evenimentele din toamna anului 1880, pentru că tipărirea primelor bilete ale Băncii s-a dovedit foarte laborioasă, la 9/21 septembrie 1880, Consiliul general a decis aplicarea însemnelor B.N.R. pe biletele ipotecare aflate în rezerva Ministerului de Finanțe și punerea lor în circulație ca bancnote ale Băncii. Biletele ipotecare fuseseră emise pentru finanțarea Războiului de Independență. Până la intrarea în circulație a primelor bancnote, acestea au circulat ca înlocuitori ai biletelor de bancă.

De asemenea, în toamna anului 1880, au fost luate și alte decizii importante, dintre care am reținut: dezbateră și aprobarea Regulamentului interior, care reglementa: capitalul și operațiunile Băncii; bilanțul și bugetul; atribuțiile Consiliului de Administrație, ale Consiliului general, ale Adunării generale a acționarilor, ale comisariatului Guvernului; atribuțiile celor șapte servicii din Centrala B.N.R. (respectiv: Secretariatul general; Serviciul scont; Serviciul acțiuni, fonduri publice, depozite și împrumuturi; Serviciul fabricarea și contabilitatea biletelor de bancă; Contabilitatea generală; Casieria; Controlul general). S-au fixat și taxele pentru: scont – 5% pe an, lombard – 6% pe an, avansuri pe bucăți de aur și argint – 4% pe an.

La 30 noiembrie, ziarul *Curierul financiar* anunța punerea în circulație a biletelor ipotecare cu supratipar, iar a doua zi, la 1/13 decembrie 1880, ghișeele Băncii au fost deschise publicului. Entuziașt, ziarul *Românul*

Arhiva B.N.R., așa cum arată astăzi

titra: „cifra afacerilor din această zi a întrecut, după cât ni se asigură, toate așteptările”.

La 31 decembrie 1880 (stil vechi), în conformitate cu primul bilanț al B.N.R., datele contului de profit și pierderi arătau, sub semnătura directorului Theodor Ștefănescu, că în luna decembrie

1880, cheltuielile B.N.R. fuseseră de 79.567 lei, iar veniturile de 119.399 lei.

O să depășesc granița anului 1880, pentru a spune că în primele luni ale anului următor s-au mai întâmplat două evenimente foarte importante. Au fost emise primele bilete ale B.N.R.: biletele de 20, 100 și 1.000 lei, tipărite în imprimeria instalată în clădirea Creditului Funciar Rural. Ele au intrat treptat în viața cotidiană a românilor. La 1/13 martie 1881 (Craiova și Iași) și la 16/28 martie 1881 (Galați și Brăila) au fost deschise primele patru sucursale.

Astfel, deși nu trecuse un an de la publicarea legii de înființare a Băncii, în martie 1881 instituția era organizată, funcționa și începea să producă revoluția mentală reprezentată de înlocuirea monetei sunătoare cu biletele de bancă, asigurând, în același timp, prin creditul de scont, capitalul ieftin atât de necesar modernizării economiei românești. A fost revoluționara trecere de la punga cu bani la portofel (din francezul *portefeuille*), un proces mai amplu decât introducerea cardului bancar în anii '90, dar care a durat mai puțin decât cel din urmă.

Astăzi, când marcăm 135 de ani de la înființarea Băncii Naționale a României, putem enumera câteva înfăptuiri menite să păstreze patrimoniul istoric al instituției noastre.

Despre arhiva și biblioteca B.N.R.

În anii '90, condițiile de păstrare a documentelor și dotările din Arhiva istorică a B.N.R. se situau la nivelul anilor '50. Spațiul era insu-

de emisiune, cu Ion I. Câmpineanu, primul guvernator al B.N.R. Efortul pentru scanarea și microfilmarea arhivei istorice a cuprins și documentele create în perioada interbelică de Serviciul de studii al B.N.R., printre acestea numărându-se referate, documentări, studii semnate de personalități în domeniul financiar-bancar, dintre care amintim pe Costin C. Kirițescu, autorul lucrării *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, precum și pe Mihail Grigore Romașcanu, cunoscut pentru volumul dedicat tezaurului României evacuat la Moscova în anii Primului Război Mondial.

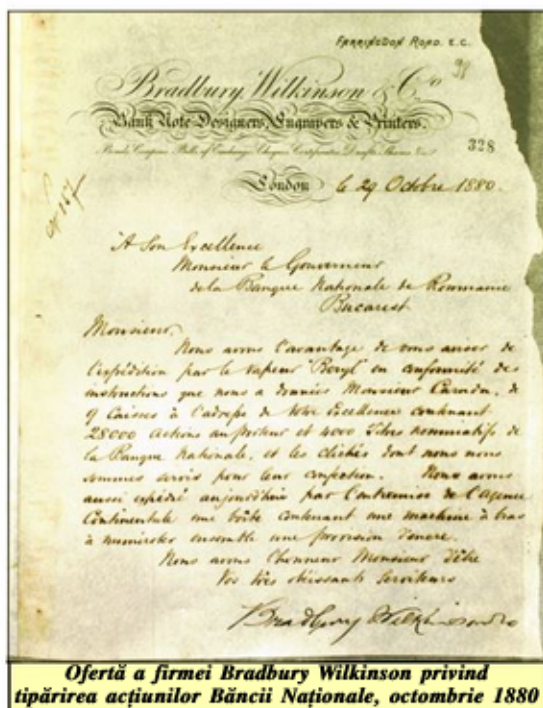
Pe această cale au fost realizate copii digitale și pe microfilm pentru aproximativ 40% dintre documentele cu valoare istorică păstrate în arhiva Băncii Naționale. Copiile digitale ale documentelor din arhiva istorică a B.N.R. sunt stocate pe suporturi de date magneto-optice cu durată mare de viață și sunt gestionate cu ajutorul unei aplicații informatice. Aceasta asigură accesul rapid la documente, consultarea simultană a aceluiași document de către mai mulți utilizatori, copierile succesive fără degradarea documentului original, îmbunătățirea calității imaginilor rezultate din scanarea documentelor prin intermediul procesării electronice. Astfel, documente care în original, din cauza trecerii timpului, au devenit greu, iar în unele cazuri imposibil de citit, în copia digitalizată sunt accesibile lecturii. Acesta este cazul celor peste 1.000 de file cuprinzând copii după corespondența guvernatorului I.G. Bibicescu din perioada 1914-1921.

De o importanță deosebită pentru cercetător este însă posibilitatea oferită de

aplicația informatică ce asigură gestionarea arhivei istorice digitizate a B.N.R. de a facilita regăsirea informațiilor cuprinse în documentele scanate. Aceasta se poate realiza întrucât fiecărui document sau dosar digitizat îi este asociat un set de date care cuprinde pe lângă reperele necesare identificării unității arhivistice respective (cota arhivistică) și informații privind data emiterii documentului sau, în cazul unui dosar, intervalul de timp când au fost create documentele aflate în acesta, precum și cele mai importante probleme cuprinse în actul sau dosarul respectiv. Pornind de la aceste descrieri, aplicația informatică permite regăsirea documentelor în funcție de data creării, structura emitentă, problematica, numele persoanelor, instituțiilor etc. la care se face referire în acestea.

Documentele din arhiva istorică a Băncii Naționale a României, inclusiv cele digitizate, sunt accesibile publicului interesat de trecutul Băncii centrale în condițiile Legii Arhivelor Naționale nr. 16/1996. Cercetarea documentelor pentru realizarea de studii și documentări având caracter științific se poate realiza în cadrul sălii de studiu a

arhivei B.N.R., situată în imobilul Băncii Naționale din București. Solicitățile privind accesul la arhiva istorică a institutului de emisiune pot fi transmise la adresa: arhiva@bnro.ro. De asemenea, informații privind documentele accesibile publicului și condițiile de cercetare a acestora se pot regăsi în pagina web a Băncii Naționale a României www.bnro.ro la secțiunea Arhiva.

**Brîndușa
COSTACHE,
Banca Națională
a României**

ARHIVA ISTORICĂ DIGITIZATĂ A BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI

Banca Națională a României păstrează în depozitele arhivei proprii un important fond de documente rezultate din activitatea institutului de emisiune începând de la înființarea sa în 1880, de la care aniversăm trecerea a 135 de ani. O parte a acestui fond arhivistic prezintă, prin informațiile conținute, interes pentru cercetarea istorică. Numeroși cercetători solicită în prezent posibilitatea de a studia aceste documente, preocupați fiind de problematica rezultată din istoria Băncii Naționale și a sistemului bancar din România, ca parte a istoriei noastre naționale și ca reper în racordarea societății românești la ritmurile istoriei europene și mondiale prin rolul asumat de institutul de emisiune în modernizarea societății.

De-a lungul existenței sale, Banca Națională a României a clădit o adevărată tradiție în protejarea și promovarea valorilor culturale, inclusiv a celor aflate în patrimoniul propriu, fondul documentar păstrat în arhiva institutului de emisiune putând fi considerat ca un adevărat al doilea tezaur al Băncii. Urmând această tradiție, prevederile legislației arhivistice naționale referitoare la păstrarea documentelor cu valoare deosebită, precum și recomandările formulate la nivel internațional de forurile europene și mondiale în domeniul arhivisticii, Banca Națională a României manifestă o grijă deosebită pentru conservarea arhivei proprii.

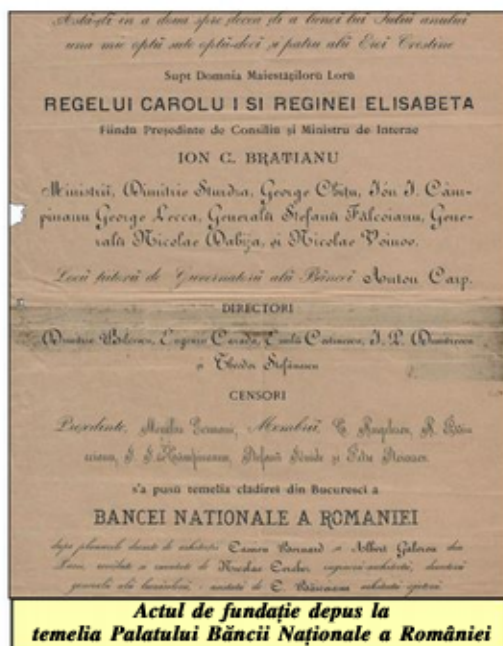
În ultimele două decenii, arhiva Băncii a trecut printr-un amplu proces de modernizare. Depozitele destinate păstrării documentelor au fost dotate cu echipamente de arhivare moderne, menite a asigura păstrarea fondurilor de documente în cele mai bune condiții.

Această preocupare a fost generată în egală măsură de grija pentru conservarea documentelor, cât și de dorința de a se asigura accesul cât mai larg la informațiile cuprinse în arhiva istorică. Pornind de la aceste

deziderate, în anul 1998 a fost demarat procesul de constituire a fondului de asigurare a documentelor cu valoare istorică din arhiva B.N.R., prin scanarea și microfilmarea acestora.

Au fost cuprinse în acest proiect documentele create de-a lungul timpului de structurile de conducere ale Băncii Naționale (Consiliul de Administrație, Consiliul general, Consiliul de cenzori, Adunarea generală a acționarilor). Printre documentele scanate putem regăsi mărturii privind cele mai importante momente din istoria Băncii, începând cu deciziile privind stabilirea nivelului taxei scontului, continuând cu dez-

baterile din anul 1916 referitoare la evacuarea tezaurului B.N.R. la Moscova, realizarea Unificării Monetare în primii ani de după Primul Război Mondial, etatizarea institutului de emisiune începând cu 1 ianuarie 1947 etc. Au fost, de asemenea, digitizate documentele create de câteva dintre departamentele din structura institutului de emisiune, printre acestea Secretariatul Băncii, unde putem regăsi și corespondența purtată în anul 1880 de Eugeniu Carada, unul dintre ctitorii institutului nostru

drarea lor în lumea politică a epocii respective, liderii lor, dar și răsunetul lor și de asemenea tinerii care li s-au alăturat. Așa am ajuns și la Eugeniu Carada, unul dintre marii constructori instituționali ai țării.

Carada reprezintă un caz singular. Aparent a fost un mare izolat față de societate, deși în realitate el era prezent pe multe planuri, dar o făcea cu discreție, din umbră, uneori chiar conspirativ. Cu bunicul macedonean, cu tatăl Nicolae, cu mama Petrița Slăvitescu aparținând boierimii oltene, Carada s-a afirmat de tânăr la învățătură la viitorul Liceu „Carol I”, dar și la școala privată a lui Raymond, unde și-a format o temeinică însușire a limbii și culturii franceze.

La 18 ani a venit la București, de unul singur, dormind și în Cișmigiu, căci lipsurile materiale l-au încercat. Dar s-a implicat din plin în frământările momentului. A împlinit 20 de ani în anul încheierii Tratatului de la Paris din 1856, fiind și unul dintre slujbașii vremelnici ai Adunării Ad-hoc din 1857. Apoi, în 1857 și 1858, s-a găsit la Paris, începând, încă înainte de Unire, activitatea de ziarist și pe cea de dramaturg.

Din toamna anului 1859, alăturarea lui Carada de radicali a fost evidentă. C.A. Rosetti l-a apreciat și l-a însărcinat să-l secundeze la *Românul*, de care Carada avea să fie legat lungă vreme. Este și etapa din viața sa când el s-a manifestat ca adversar și a conspirat împotriva domnitorului Cuza. În perioada „monstruoasei coaliții”, el a fost redactorul ziarului clandestin

*Eugeniu Carada în vremea
când era redactor la ziarul Românul*

Clopotul și n-a putut evita o temporară arestare alături de Rosetti și Brătianu.

A plecat în Franța, tot ca uneltitor împotriva lui Alexandru Ioan Cuza, și împreună din nou cu Ion C. Brătianu și cu Anastase Panu și-a evidențiat însușirile de luptător politic. Relația sa cu Brătianu a devenit deosebit de strânsă, el fiind preocupat în perioada următoare și de formarea tinerilor fii ai liderului radical.

Acțiunea radicalilor potrivnică domnitorului Unirii, căruia îi reproșau nerespectarea libertăților, a fost încununată de succes, cu asentimentul tacit

al celui vizat. A urmat faza a doua, aducerea prințului străin preconizat de Adunările Ad-hoc, depășindu-se momentul de criză cauzat de refuzul domniei de către contele de Flandra.

Lui Brătianu i s-a datorat, de data aceasta, în largă măsură, obținerea consimțământului principelui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen. Totodată, în prima fază a domniei domnitorului Carol, colaborarea acestuia cu radicalii a fost deosebit de strânsă, iar Carada a ocupat postul de șef de cabinet al ministrului Brătianu. Dar faza întâi a fost depășită. În 1868 guvernărilor radicale li s-a pus capăt la intervenția Prusiei și a lui Napoleon al III-lea; din susținători ai noului domnitor, radicalii au devenit adversarii săi.

Conspiratorul s-a trezit din nou în Eugeniu Carada. De data aceasta, de pe poziții republicane se arăta adversar al principelui, dar, în același timp, el își intensificase legăturile cu Mazzini și cu revoluționarii continentului.

CARADA, PĂRINTELE BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI

Dacă mă întorc cu gândul la începuturile mele istoriografice, acum 71 de ani, trebuie să-mi exprim recunoștința față de nepotul lui Mihai Kogălniceanu, bărbatul de stat, care purta și el același nume și era fondatorul Fundației ce avea să editeze în continuare Arhiva Românească. Căsătorit cu Olga Brăiloiu, verișoară primară a unui bunic al meu, mi-a pus la dispoziție pentru a o publica o scrisoare a unui tânăr român în care se relateau evenimentele revoluționare din februarie 1848 desfășurate la Paris, subliniindu-se de asemenea comportamentul pe care-l avuseseră tinerii români aflați în acel moment în capitala Franței. A fost primul meu studiu publicat în Revista Istorică Română, în 1945.

Fotografie de Lucian Tudose

De fapt, prin această scrisoare și conținutul ei mi se deschisese larg o fereastră spre o lume aparte, cea a pașoptiștilor, făuritorii României moderne. A fost un contact direct, nemijlocit, cu ceea ce avea să fie principalul meu domeniu de activitate istoriografică.

Lumea aceasta a unor tineri patrioți, iubitori ai țării lor, dar în același timp slujitori ai ideilor înaintate, dezinteresați din punct de vedere material – este drept fiind și beneficiarii, în cea mai mare parte, ai statutului privilegiat și ai bunăstării părinților lor – a devenit pentru mine un model și un permanent îndemn.

Scrisoarea cu pricina era scrisă de fratele lui Vasile Alecsandri, dar ea mi-a pus în față și tovarășii de luptă și idei ai pașoptiștilor. Aceștia au devenit, în perioada următoare – și pot să spun întreaga viață –, obiectul atenției mele prioritare ca tânăr istoric. Dintre ei m-au atras cei situați pe poziții radicale, un Bălcescu, dar în mare măsură frații Brătianu și C.A. Rosetti.

Am urmărit activitatea radicalilor, locul lor în procesul atât de complicat și complex al făuririi României, înca-

sarcina principală, aceea de organizator și de fapt conducător al Băncii Naționale a României. El demonstrase însușirile sale în domeniul economiei și al creditului și, în același timp, statutul instituției centrale bancare care i se destina presupunea o libertate de mișcare și acțiune care nu ființa în alte domenii. Era exact noua direcție ce trebuia dată în deceniile celei de-a doua jumătăți a vieții sale.

Din pricina republicanismului său a refuzat funcția de guvernator pe care Brătianu i-o destinase, considerându-l cel mai înzestrat pentru a o ocupa. Dar, cu toate acestea, în realitate, timp de trei decenii, el a fost conducătorul Băncii Naționale a României, preconizată în programul de la 1848 și care ajunsese să fie instituită prin Legea din 17/29 aprilie 1880. Mai mult decât atât, Carada a fost și organizatorul, cel care a știut cu pricepere să creeze bazele instituționale ale Băncii și totodată să-i afirme locul în cadrul organizatoric al statului modern.

Carada a achiziționat hârtia pentru imprimarea bancnotelor, ca și mașinile de imprimat și în 1882 a contractat cu antreprenorul Albert Galleron ridicarea edificiului noii instituții, care va fi înălțat după planurile arhitectului Nicolae Cerchez, între 1884 și 1890.

Tot Carada a organizat funcționarea Băncii Naționale, asigurându-i maximum de eficiență și ridicându-i nivelul la parametrii corespunzători. El a fost în mod efectiv un părinte al Băncii, al lucrătorilor din cadrul ei și prin activitatea pe care i-a asigurat-o și prin calitatea acesteia merită recunoștința românilor.

Fațada casei lui Carada din strada Pitar Moș

Eugeniu Carada a fost o personalitate cu totul aparte, un izolat totdeauna prezent, dar cu discreție, îmbrăcat în același fel, urmând zilnic același traseu, nefolosind trăsura, neavând relații sociale. Dar, totodată, el era un patriot dedicat cauzei naționale, ajutând cu dăruire pe românii transilvăni, efectuând chiar deplasări primejdioase dincolo de munți și sprijinind constant pe frații de dincolo în domeniul cultural, inclusiv tineri la studii, ori plătind amenzi ziarelor. O atitudine similară a avut și fața

de basarabeni și în special față de Constantin Stere.

Acest patriot dăruit, pasionat al cauzei naționale, constructor al statului modern român, fondator și constructor al Băncii Naționale a României, a ocupat o poziție de excepție printre bărbații făuritori ai țării, trăind în locuința din str. Colței nr. 56, iar apoi în casa pe care și-a ridicat-o pe strada Pitar Moș.

Prezent în destinele neamului său, în aparenta sa izolare, Carada a ieșit de pe scena politică la 12/24 februarie 1910, încheindu-și existența fără a lăsa vreun urmaș, căci, după cum constată Nicolae Iorga, „nu se va afla un urmaș al virtuților sale, de simplitate, renunțare, credință și hărnicie”. Carada rămâne un exemplu și un model, căruia îi datorăm întregul nostru respect și profundă prețuire și să ne dorim să se întruchieze din nou oameni de dimensiunile și însușirile lui în încercata noastră societate.

Academician Dan BERINDEI

De asemenea, adversar al dualismului austro-ungar care se perfectase, el s-a implicat în acțiuni de sprijinire a românilor transilvăneni. Momentul culminant al acestei faze a fost în vara anului 1870, în timpul crizei franco-germane, când se preconizase o mișcare în șapte orașe, prin care se urmărea răsturnarea domnitorului, dar Candiano Popescu, spirit aventuros, declanșase prematur acțiunea, compromițând-o. Învinuit de a fi în fruntea acestui complot al Republicii de la Ploiești, Carada a fost supus judecății Curții cu jurați din Târgoviște, dar a fost achitat, având în vedere agitația politică care stăpânea țara.

In perioada următoare, el a continuat să fie mâna dreaptă a lui Brătianu, secundându-l credincios ca o umbră. Va mai trebui însă să treacă aproape un deceniu înainte ca liberalii să obțină din nou formarea guvernului. Carada își va urma traseul, oarecum misterios, consecvent cu sine însuși, lecție pe care i-o dăduse C.A. Rosetti. A fost prezent când a fost creat Partidul Național Liberal și avea să fie conducătorul Oculței, al

grupului conducător cu rol diriguitor esențial. Totodată, a continuat să trăiască într-o aparență izolată, refuzând să fie parlamentar sau ministru, păstrându-și mai departe, intransigent, pozițiile republicane.

Relațiile dintre el și domnitorul, iar apoi regele Carol I, pot fi un exemplu de bună conduită. Se respectau reciproc, dar Carada evita orice funcție sau sarcină care i-ar fi impus relația directă cu monarhul, evitând și mersul pe Calea Victoriei prin fața Palatului și mai mult decât atât, el împiedicând chiar să se creeze condițiile unei întâlniri aparent întâmplătoare. La moartea mazzinianului intransigent, regele a cerut trecerea cortegiului funerar prin fața Palatului pentru ca garda să poată da onorul celui dispărut: gest neîndoiește semnificativ.

La revenirea la putere a liberalilor și implicat a radicalilor, Carada și-a reluat atribuțiile pe lângă prim-ministru, îndeplinind misiuni în Franța, stând în preajma sa în vremea războiului de neatârnamare ca și în cea a Congresului de la Berlin. Dar, în această parte a vieții sale, lui Carada avea să i se încredințeze

Casa din Craiova unde s-a născut

jurnalistului american Barry Casselman, care folosea formula anterior menționată în anul 2012.

Argumentul principal pentru această perspectivă este că anii 2008-2014 (cu crizele din Georgia și Ucraina) marchează întoarcerea la o

„logică a confruntării“, specifică anilor premergători lui 1914. De altfel, încă din anii '90, unii analiști apreciau că Europa ar putea reveni, din punctul de vedere al disputelor politice, la „modelul perioadei interbelice“.

Am propus, în consecință, următoarea etapizare, preluând în parte segmentele cronologice consacrate, pe care le integrăm sintagmei menționate și la care adăugăm altele noi: Primul Război Mondial (1914-1918); „Armistițiul“ interbelic (1918-1939); Al Doilea Război Mondial (1939-1945); Războiul Rece (1945-1990/1991); „Armistițiul“ post-Război Rece (1990/1991-2008/2014); Al Doilea Război Rece (2008/2014-?).

Firește, pentru a răspunde titlului, vom acorda ponderea necesară implicațiilor economice și rolului B.N.R. în cele două războaie mondiale, urmând ca la concluzii să comentăm situația actuală.

„Fără B.N.R. nu se putea face războiul...“
La declanșarea Marelui Război, în vara anului 1914, România era o țară mică – cu o suprafață de 137.000 km² și o populație de aproximativ șapte milioane de locuitori –, situată între Imperiul Austro-Ungar, cu o graniță comună de aproximativ 1.300 km, și Imperiul Rus, cu o graniță de aproximativ 900 km. Deși între Independență și anul 1914 se realizaseră progrese spectaculoase – se ajunsese la aproape 3.000 km cale ferată (cu gări, depozite, poduri etc.), se constituise o flotă fluvială pe Dunăre și o flotă maritimă, se

modernizaseră porturile, se crease o „industrie mare“ (mecanizată), inclusiv în domeniul petrolier, iar urbanizarea era în tendințe ascendente, încât Bucureștiul începuse să fie numit „Micul Paris“ – țara nu era pregătită pentru Marele Război, nici

psihologic, dar mai ales economic. România era o țară cu o economie preponderent agrară și doar câteva întreprinderi puteau produce armament.

Evoluția evenimentelor este bine cunoscută. Menționăm doar câteva dintre implicațiile care au afectat economia țării în anii 1914-1918: emisiunea de bilete făcută de administrația militară germană; punerea în vigoare anticipată a Tratatului de la București; distrugerea industriei petroliere; pagube suferite din partea Alianților (valoarea Casei de Depuneri și stocul de aur al B.N.R.); depozitele B.N.R. din băncile germane; pagubele suferite de civili și de stat estimate la 72 miliarde lei aur, din care Conferința de Pace a recunoscut doar aproximativ 31 miliarde lei aur.

In acest context, ce rol a avut B.N.R. în susținerea efortului de război al țării? Urmare a stării de excepționalitate, a trebuit să-și schimbe întreaga politică stabilită prin Statut. Și în sinteză aceasta a însemnat: acordarea de împrumuturi statului; scăderea până la 33% a acoperirii în stoc metalic; includerea în stocul metalic a portofoliului străin; scăderea dobânzii la împrumuturile pentru stat de la 4% în 1914... la 1% în 1919!

Evident, pentru dotarea armatei și ducerea războiului au fost necesare cheltuieli uriașe în raport cu perioada de pace. B.N.R. a acordat nouă împrumuturi statului: patru în perioada neutralității (1914-1916) și cinci în perioada 1916-1918.

În concluzie, la finalul războiului, în noiembrie 1918, suma creditului acordat sta-

IMPLICATII ECONOMICE ALE PARTICIPĂRII ROMÂNIEI LA RĂZBOAIELE MONDIALE. ROLUL B.N.R.

Istoria se repetă? Împlinirea unui număr semnificativ de ani de la evenimente importante din istoria țării sau a Europei și a lumii – 135 de ani de la crearea B.N.R.; 70 de ani de la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial; 100 de ani de la Marele Război – ne oferă prilejul să medităm la faptele trecutului și să ne punem întrebări, multe încă fără răspunsuri satisfăcătoare, inclusiv dacă istoria se repetă.

Despre implicațiile economice ale participării României la războaiele mondiale, despre implicarea B.N.R. s-a scris foarte mult. Noi folosim acest prilej mai curând ca un pretext pentru o temă de actualitate: România este pregătită să înfrunte o „furtună” asemănătoare celor două conflagrații mondiale, care dă tot mai multe semne, chiar în preajma granițelor țării?

Tot mai multe voci – în spațiul politic, public, academic etc. – vorbesc despre revenirea la „Războiul Rece” sau, mai grav, la

o logică a confruntării specifică secolelor XIX-XX. Între primii autori care au scris despre „noul Război Rece” a fost Gilbert Achcar, în anul 1999. Am preluat ideea și, pornind de la cartea lui Neagu Djuvara (*Războiul de șaptezeci și șapte de ani și premisele hegemoniei americane. 1914-1991*, București, 2008), am propus sintagma „Al Doilea Război de 100 de ani” (1914-2014) într-o lucrare prezentată la Simpozionul de la Universitatea „Babeș-Bolyai”, din iunie 2014. În timpul documentării am găsit articolul

Revenirea suveranilor, la 1 Decembrie 1918, în București

de depozitul de metal nobil; la sfârșitul perioadei acesta ajungea la aproape 200 de tone”.

În sinteză, implicarea B.N.R. în efortul economic generat de război cuprinde și uriașele dificultăți în colaborarea cu Germania și apoi cu U.R.S.S. privind,

spre exemplu, echivalența prețurilor și cursul de schimb; implicarea Băncii în sprijinirea românilor din Pind, în februarie 1941, a grecilor, ca urmare a crizei alimentare și umanitare din Atena și a românilor din Serbia, din 1941 și 1942; transferul, asigurarea și restituirea aurului polonez; salvarea tezaurului B.N.R., de aproximativ 190 de tone, la Mănăstirea Tismana.

Vine din nou „Furtuna“... Țara este pregătită? Dar B.N.R.? Experiența istorică din ultimul secol arată că în momentele de cumpană România a fost surprinsă nepregătită sau slab pregătită. În ultimul sfert de secol, deși țara a aderat la NATO și UE, diplomația noastră a dat dovadă de slăbiciune, incoerență, lipsă de atitudine și susținere unitară din partea forțelor politice. O comparație cu Ungaria, Polonia, Bulgaria este suficientă.

În prezent, România are nevoie imperios de „un nou proiect național“. Trebuie să conștientizăm că suntem țara cea mai mare din sud-estul Europei și că problema granițelor sale nu va mai fi niciodată negociată. Conferințele și tratatele internaționale, ca și sacrificiile a peste 1.500.000 de români în cele două războaie mondiale ar trebui să o apere de orice amenințare.

Este necesară solidarizarea tuturor partidelor politice, a societății civile, a opiniei publice în privința intereselor naționale. România trebuie să fructifice situarea într-un spațiu de interferență între Est și Vest, între Nord și Sud, putând deveni un model pentru estul și sud-estul Europei. Spre exemplu, un model poate fi maniera

„Micul Paris“ în transformare;
Bulevardul Brătianu în anii '30

în care s-a instituționalizat raportul majoritar-minoritar.

România poate avea un rol important în politica UE și NATO în privința Estului – unde evenimentele sunt în plină desfășurare –, mai ales că în ultima perioadă doar Polonia și România își respectă angaja-

mentele luate la intrarea în NATO și UE.

Diplomația românească ar trebui să fie mai activă și mai atentă la diversele „axe“ afirmate public sau mai puțin vizibile: Moscova-Washington, Moscova-Berlin, Moscova-Budapesta, Moscova-Beijing, Moscova-Sofia, Moscova-Belgrad și altele.

De asemenea, o atenție sporită trebuie acordată și relației cu Chișinăul, care, chiar în perioadele cu declarații proeuropene și proromânești, a manifestat ezitări pe „dru-mul“ de la Est la Vest.

România trebuie să fie mai sensibilă decât alte țări la evenimentele recente, pentru că: suntem vecini ai Rusiei de 300 de ani, suntem „pățiți“ (13 invazii) și am avut mereu vecini doritori să speculeze o astfel de conjunctură.

NATO nu ne poate apăra de „războiul“ neconvențional sau cel psihologic: manipularea (pe diferite căi și cu variate mijloace) unor forțe politice, a ONG-urilor, a media, a opiniei publice etc.

România trebuie să evalueze cu prudență atitudinea Occidentului, care are poziții diferite – nu doar de nuanță – în raport cu actuala criză, inclusiv la nivelul țărilor (poate și ca rezultat, în afara intereselor economice, al factorilor enumerați mai sus).

Opțiunea proamericană trebuie afirmată răspicat, consecvent și respectată după „manierele“ occidentale, nu balcanice.

Prof.univ.dr. Gheorghe IACOB,
Prorector al Universității
„Alexandru Ioan Cuza“ din Iași

tului român era de 1,654 miliarde lei, dintre care guvernul utilizase efectiv 1,596 miliarde lei. „Aceste cifre justifică atât aprecierea contemporanilor, potrivit căreia, «fără B.N.R. nu se putea face războiul», cât și pe aceea a conducerii instituției, după care Banca Națională ieșea dintr-un război care, în afară de speranță, distrusese totul, cu un prestigiu sporit și destul de solidă“, cum scriau Cristian Păunescu, Mihaela Tone și Nadia Manea în volumul al doilea al sintezei consacrate istoriei B.N.R.

B.N.R. salvează tezaurul țării și pe cel al Poloniei de nemți, dar și de ruși... După 20 de ani de la încheierea Marelui Război, se declanșează Al Doilea Război Mondial. Care era stadiul economiei țării și al dotării armatei? Legislația adoptată de guvernele libere a favorizat consolidarea industriei și a capitalului autohton. În anul 1938, industria (împreună cu transporturile) contribuia cu peste 30% la crearea venitului național și asigura aproximativ 80% dintre produsele necesare consumului intern. Progrese importante au fost înregistrate în transporturi; locomotivele și automotoarele românești erau competitive pe plan european; la fel, aviația civilă se putea compara cu ale altor țări europene, care aveau un nivel superior de dezvoltare economică.

Totuși, România era în continuare dependentă la importul de mașini unelte, de produse industriale de înaltă tehnicitate, inclusiv de armament. Deși devenise o țară agrar-industrială, peste 75% din populație lucra încă în agricultură.

Prin raportare la marile puteri economice și militare ale Europei, România anului 1939 nu diferea prea mult de cea din anul 1914. Era în continuare prea mică și prea puțin dotată pentru o conflagrație mondială. Consecințele

se vor vedea în anii următori și – într-o anumită măsură – până astăzi.

Intre implicațiile economice ale participării României la Al Doilea Război Mondial se află: urmările rapturilor teritoriale din vara anului 1940, care au însemnat pierderea a aproximativ 1/3 din teritoriu, 1/3 din populație, 1/3 din impozite și 1/3 din resursele economice; efortul economic pentru Campania din Est, dar și din Vest; statutul de stat învins și în consecință despăgubiri de război impuse prin Convenția de Armistițiu și Tratatul de Pace de la Paris, care au avut caracterul unui dictat economic. Suma plătită U.R.S.S. (300 milioane dolari) ca despăgubire de război – la paritatea dolarului din perioada anterioară declanșării conflagrației – a fost de 4-6 ori mai mare!; confiscarea aurului primit de la Germania pentru petrolul și grâul exportat, având în vedere că provenea din... capturi de la aliați (Belgia); activele germane din România reveneau Rusiei, creându-se apoi Sovromurile (întreprinderi mixte sovieto-române), care au jefuit țara un deceniu; Aliații (mai ales U.R.S.S.) își asigurau un statut de învingători în toate problemele economice.

În privința rolului B.N.R. în anii celui de Al Doilea Război Mondial, menționăm o apreciere concludivă a guvernatorului Mugur Isărescu: „Chiar și în perioada războiului, Banca Națională a continuat să își desfășoare activitatea în parametri normali, acționând pentru sprijinirea statului și pentru sporirea rezervei de aur“. Ea este susținută de încheierea lui Victor Axenciuc, care arată: „Capitalul

B.N.R. rămâne la aceeași mărime din 1929 până în 1946, iar creșterea rezervelor nu poate compensa deprecierea catastrofală. B.N.R. fiind însă o instituție bancară de tip deosebit, înțelegea că forța sa era reprezentată nu de cifrele capitalului sau a rezervelor, ci

Propaganda lui Carol al II-lea asigura populația că România era pregătită să își apere granițele

deschide porțile cât mai curând. Mai întâi au fost angajați cei patru directori și primii funcționari („împiegați” sau „agenți”), a căror „remunerațiune [...] va începe de la funcționarea sucursalei”, până atunci cei angajați fiind chemați în „Administrațiunea centrală a Băncii, pentru a studia și pentru a funcționa după îndatoririle ce li se vor pune”. În același timp, a fost pusă în circulație suma de 2.800.000 lei, pentru ca sediile să aibă stocul necesar de bilete, a fost stabilit bugetul celor patru sucursale, în valoare de 150.000 lei, și „statul de lefurile” funcționarilor (un director avea 1.000 de lei/lună); au fost închiriate imobile care trebuia să îndeplinească câteva condiții: să fie situate în centrul orașului, să aibă o arhitectură care să asigure prestigiul instituției și să permită desfășurarea operațiunilor de bancă.

Adoptarea și intrarea în vigoare a *Regulamentului interior al sucursalelor* a permis deschiderea acestora la 1/13 martie 1881 (Iași și Craiova), respectiv la 16/28 martie același an (Brăila și Galați). Încă din primele luni de funcționare, trei dintre sucursale au avut o activitate profitabilă, realizând un venit net de 134.503 lei la sfârșitul anului 1881. La Craiova, ca urmare a unei recolte agricole slabe și a lipsei exportului, activitatea sucursalei a fost sub așteptări, iar cheltuielile au fost mai mari decât profitul.

Clădirile sucursalelor Brăila...

Ațiunea de înființare a primelor sucursale ale Băncii a continuat însă cu achiziționarea unor terenuri în cele patru orașe, în vederea construirii unor sedii cu adevărat adecvate desfășurării operațiunilor bancare. În toamna anului 1888, a avut loc recepția finală a sediiilor din Iași, Galați și Brăila, cel de la Craiova fiind și el în faza finală.

In anul 1890, a început extinderea rețelei teritoriale a B.N.R., prin înființarea primelor cinci agenții (Botoșani, Bârlad, Focșani, Ploiești și Turnu Severin), odată cu aprobarea *Regulamentului agențiilor*. Dacă primele patru și-au deschis într-adevăr porțile în cursul anului 1890, Agenția de la Turnu Severin a început să funcționeze abia în 1892. Spre deosebire de sucursale, agențiile efectuaau un număr mai mic de operațiuni bancare, aveau un personal mai redus (doar un agent, un contabil și un casier), iar analiza cererilor de scont cădea în sarcina Comitetului de scont. În cazul sucursalelor, personalul era alcătuit din: un director, un contabil, un casier, un împiecat și un om de serviciu, iar solicitările de scont intrau în atribuțiile Consiliului de Administrație.

... Craiova...

Până în 1914, înființarea agențiilor a continuat ritmic, astfel că, pe lângă cele patru sucursale, au apărut și 29 de agenții. În afara celor cinci deja menționate, și-au mai deschis ghișeele cele de la: Constanța (1893), Buzău, Bacău, Pi-

SUCURSALELE ȘI AGENȚIILE B.N.R. ÎNȚRE ÎNSTRUCȚIUNILE ADMINISTRAȚIEI CENTRALE ȘI Dramele ISTORIEI

Cei 135 de ani de existență ai Băncii Naționale pot fi reconstituiți într-o manieră interesantă și din perspectiva sucursalelor și a agențiilor sale, care sunt menționate în documente drept sedii. De-a lungul timpului, pe de o parte, acestea s-au aflat într-o foarte strânsă dependență față de administrația centrală, iar pe de altă parte, toate evenimentele dramatice care au afectat istoria națională în secolul al XX-lea au reprezentat momente de încercare pentru multe dintre ele. Administrația centrală era aceea care stabilea regulamentele de operațiuni ale sediilor, aproba lista prezentatorilor la scont și limita creditului de scont, dispunea angajarea sau transferul personalului. Când situația o impunea, instrucțiunile de la București veneau să completeze cu noi detalii etapele birocrăției bancare. În plus, trimestrial, sediile erau inspectate de un membru al Consiliului general al B.N.R. Documente inedite din Arhiva B.N.R., cercetate în ultima vreme pentru elaborarea albumului Sucursalele și agențiile Băncii Naționale a României, au permis completarea tabloului consecințelor suportate în timpul Primului Război Mondial de sediile Băncii cu urmările dramatice ale pierderilor teritoriale din vara anului 1940, ale bombardamentelor din 1943-1944, ale retragerii din primăvara-vara anului 1944, ale evenimentelor de la 23 august 1944, precum și ale instalării regimului comunist.

Începutul rețelei de sucursale și agenții la Băncii Naționale este reprezentat de art. 3 din *Legea de înființare a unei bănci de scont și circulațiune*, care prevedea: „Ea [B.N.R. – n.n.] va institui câte o sucursală în fiecare capitală de județ și în toate localitățile din țară unde trebuința va cere. Acum, imediat, va înființa sucursale în Iași, Galați, Brăila și Craiova”. Această măsură urmărea atingerea a trei obiective: răspândirea în teritoriu a noilor mijloace de plată (biletele Băncii, care urma să înlocuiască moneda metalică sau „sunătoare”); efectuarea serviciului de trezorerie; acordarea creditului ieftin, prin intermediul

scontului, nu numai în București, ci și în afara acestuia.

Înființarea unei sucursale și, mai târziu, a unei agenții presupunea îndeplinirea a trei condiții minimale: angajarea personalului instruit pentru a efectua operațiuni bancare specifice Băncii Naționale; existența unui imobil în care să funcționeze sucursala; asigurarea unui buget pentru începerea activității.

*Guvernatorul B.N.R. Mihail Oromolu
alături de toți directorii sucursalelor și agențiilor Băncii,
la inaugurarea ansamblului statuar Carada, 1924*

Pentru îndeplinirea acestor condiții, încă din toamna anului 1880, Consiliul de Administrație al B.N.R. a luat primele măsuri, astfel încât primele patru sucursale să-și poată

... și interiorul agenției Focșani

unele agenții, în special din Transilvania, au avut un volum mare al operațiunilor, depășind pe acela al sucursalelor din Vechiul Regat. În aceste condiții, la 26 mai 1927, Consiliul general al B.N.R. a hotărât ca „cinci agențe, clasa I”, respectiv cele de la Cluj, Sibiu, Timișoara, dar și cele din Chișinău și Cernăuți să fie transformate în sucursale.

Peste câțiva ani Marea Criză Economică avea să afecteze activitatea sucursalelor și a agențiilor B.N.R. Potrivit unui material întocmit de Serviciul studii din B.N.R. și care se referea la „mișcarea principalelor operațiuni ale sediilor” în anul 1935, cele mai mari beneficii au fost obținute de sucursalele Cluj, Timișoara, Sibiu, Cernăuți, Galați. Erau însă și sedii care au înregistrat pierderi, cele mai mari fiind la Focșani, Șimleul Silvaniei, Târgoviște și Giurgiu. În pofida acestor pierderi, conducerea Băncii nu a decis desființarea niciunui sediu, considerând că misiunea institutului de emisiune era aceea de a fi reprezentat în toate județele țării.

Anul 1940 a marcat dramatic situația sucursalelor și a agențiilor Băncii Naționale. Dintre cele 70 de sedii, 24 și-au încetat activitatea. Revenirea la sediile din Basarabia și Bucovina după intrarea României în războiul contra U.R.S.S. (iunie 1941) a fost urmată și de înființarea, pentru scurt timp, a două noi sedii ale Băncii Naționale, la Storojineț și Chilia. Aproximarea frontului de granițele răsăritene ale României și experiența retragerii intempestive din vara anului 1940 au determinat

elaborarea unui plan de retragere, care, potrivit unui document din noiembrie 1943, urma „să se declanșeze după dorința noastră și să asigure evacuarea valorilor și tezaurilor B.N.R. aflate în regiunea Nord (Bucovina – Moldova) și Est (Basarabia – Dobrogea)”. La 18 martie 1944, erau înscrise pentru evacuare 637 persoane, dintre care 421 reprezentau membrii familiilor funcționarilor B.N.R. Tensiunea evacuării sediilor din Est și Nord a fost dublată de bombardamentele Aliaților asupra României, care, mai ales în primăvara anului 1944, au afectat și imobilele sediilor Băncii, astfel încât la Agenția Turnu Severin, operațiunile se desfășurau în curte.

Evenimentele de la 23 august 1944 au pus multe agenții în situații foarte grele. Evacuată la Râmnicu Sărat, în urma deciziei directorului pe fondul zvonurilor alarmiste, lipsită de sprijinul autorităților locale, Agenția Focșani a avut o primă întâlnire cu Armata Roșie, care i-a confiscat toate valorile. La rândul său, deși conform planului de evacuare Agenția Roman trebuia să meargă la Pitești, autoduba acesteia a ajuns la Călărași.

După revenirea Ardealului de Nord-Vest la România, Banca Națională mai avea 58 de sedii (47 de agenții și 11 sucursale), care aveau să suporte în curând presiunea instalării regimului comunist.

**Nadia MANEA,
Cristian PĂUNESCU,
Banca Națională a României**

tești (1894), Turnu Măgurele, Caracal și Roman (1897), Dorohoi, Piatra-Neamț, Tulcea (1898), Giurgiu, Târgu Jiu și Râmnicu Sărat (1899), Râmnicu Vâlcea și Târgoviște (1902), Fălticeni (1903), Slatina și Tecuci (1905), Călărași, Câmpulung Muscel, Huși și Vaslui (1906), Bazargic și Silistra (1913).

Intrearea României în Primul Război Mondial, în august 1916, a adus în scurt timp prima dramă de proporții cu care s-au confruntat sediile Băncii, agențiile din Dobrogea și Oltenia fiind cele dintâi afectate. După înfrângerea de la Turtucaia, agențiile de la Silistra și Bazargic au fost evacuate la Constanța. Apoi, toate trei au ajuns la București, după care Agenția Constanța a fost autorizată să funcționeze la Tulcea. Agenția Turnu Măgurele a fost mutată la Roșiori de Vede, iar Agenția Giurgiu a funcționat la Comana, unde avea doar un funcționar, contabilul Ion Drăgănescu. Între timp, Agenția Târgu Jiu a fost transferată la Craiova și, apoi, ambele la București. Tot aici au fost evacuate și agențiile Turnu Severin, Râmnicu Vâlcea, Slatina, Giurgiu și Câmpulung Muscel. Agențiile de la Caracal, Pitești, Călărași, Târgoviște și Ploiești au fost și ele afectate de operațiunile militare, dar nu au fost evacuate. De altfel, evacuarea nu s-a dovedit cea mai bună soluție, căci sediul Băncii din București a fost sechestrat de autoritățile germane de ocupație, valorile agențiilor având

...Galați...

aceeași soartă. Ulterior, agențiile din teritoriul ocupat au fost deschise pentru a lucra, cu fondurile și funcționarii Băncii Naționale, în numele Casei germane de împrumut pentru agricultorii din România.

La sfârșitul anului 1916, valorile agențiilor din Mol-

dova au început să fie transportate la Iași, primele fiind cele de la Sucursala Galați și de la Agenția Tulcea. În vara anului 1917, aceste valori au fost încărcate în al doilea transport către Moscova, cu excepția celor de la Agenția Piatra Neamț, al căror transport n-a ajuns la timp la Iași. Pe lângă acestea, sediile au suferit și pierderi umane. Dintre cei 21 de funcționari ai Băncii morți pe front, opt au fost din Galați, Constanța, Târgu Jiu, Ploiești și Focșani.

După Primul Război Mondial, Banca Națională a României și-a extins sucursalele și agențiile pe întreg teritoriul României Mari, între 1919 și 1930 fiind înființate încă 37 de agenții, ajungându-se la un total de 70, după cum urmează: Chișinău, Cernăuți, Brașov, Cluj, Oradea, Sibiu și Timișoara (1919), Arad, Satu Mare și Târgu Mureș (1920), Lugoj, Sighet, Sighișoara, Șimleul Silvaniei, Bălți, Ismail (1921), Cetatea Albă (1922), Alba Iulia, Câmpulung Moldovenesc,

Deva (1926), Rădăuți, Suceava și Tighina (1927), Bistrița (1929), Cahul, Dej, Diciosânmartin (Târnăveni), Hotin, Miercurea Ciuc, Odorhei, Oravița, Orhei, Sfântu Gheorghe, Soroca, Turda, Zalău (1930).

Încă din primii ani de funcționare,

...Iași...

B.N.R.. Partea română a afirmat că el era menit să acopere cheltuielile făcute cu refugiații polonezi.

In perioada următoare, partea poloneză și-a fixat două scopuri alternative. Fie reușea să scoată aurul din depozit, fie, în cazul unui insucces, reușea să creeze o situație juridică ce ar fi dat șanse pentru revendicarea depozitului de la B.N.R. la un anumit moment, cel puțin sub forma restituirii daunelor și a pierderilor. Într-un asemenea caz, urma să se ceară predarea aurului în scopul plasării lui în altă parte pe teritoriul României, adică, evident, în clădirea Ambasadei Poloniei de la București. Nu se cerea acordul pentru scoaterea aurului peste graniță, pentru că polonezii erau conștienți că ar fi întâmpinat un refuz.

S-a conturat la un moment dat și ideea vânzării aurului către englezi, care ar fi avut posibilitatea apoi să îl scoată din România și să îl restituie polonezilor. Ideea nu a depășit stadiul de proiect, iar unii polonezi au fost foarte critici la adresa englezilor, mai ales față de ministrul Marii Britanii la București, Reginald Hoare.

În luna aprilie s-a conturat soluția americană. La 20 aprilie Bank Polski înștiință B.N.R. că a vândut aurul către Comisia Hoover pentru ajutorarea celor înfometaji din Polonia (Polish Food Commission sau Hoover Commission). Reprezentantul acestei orga-

nizații, Frederick Dorsey Stephens, sosea la 25 aprilie la București. A încercat să înmâneze o scrisoare autorităților române, dar fiind în preajma Paștelui, nu a avut cui. Totuși, la 26 aprilie reușea să obțină o întâlnire cu ministrul Afacerilor Străine, Grigore Gafencu. Acesta îl asigura că hotărârea îi aparținea lui Mițu Constantinescu, care era și guvernator al B.N.R., și ministru de Finanțe. Doar că acesta își luase un concediu mai lung. Plimbat dintr-o parte în alta, entuziasmul americanului s-a diminuat rapid.

La 6 mai 1940, prin Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 1.048 se dispunea blocarea și reținerea de către Banca Națională a României a depozitului de aur făcut de Bank Polski, cu titlu de garanție pentru achitarea sumelor pe care guvernul Poloniei le datora pentru întreținerea refugiaților. B.N.R. se afla într-o dublă calitate: de depozitară a celor 51 lădițe și de mandatară a statului român pentru executarea Decretului-lege nr. 3.203/1938 privind controlul circulației metalelor prețioase. La 19 mai, la Ministerul român al Afacerilor Străine se înregistra un nou protest german. Berlinul cerea să îi fie predată acea cantitate de aur.

B.N.R. a răspuns oficial cererilor lui Dorsey la 29 mai: conform Jurnalului Consiliului de Miniștri nr. 1.048, nu poate da curs cererii.

BANCA MARMOROSCH BLANK & Co., SEDIUL ACTUAL

Sediul Marmorosch Blank

TENTATIVE DE RECUPERARE A AURULUI POLONEZ DE LA B.N.R.

Episodul aurului polonez depus în 1939, după ce Polonia fusese atacată de Germania și U.R.S.S., în depozit la B.N.R. este semnificativ pentru istoria B.N.R., pentru istoria modului în care funcționează instituțiile statului român de multe ori și pentru a înțelege ce anume face diferența între modul de funcționare al B.N.R. și alte instituții.

Să rememorăm rapid faptele. În timpul transportării tezaurului Bank Polski, pe teritoriul Poloniei, către granița cu România, armata poloneză oprește un număr de lăzi cu aur pentru cheltuieli curente. Ceea ce a rămas necheltuit (2,7 t aur fin), intră pe teritoriul României la 19 septembrie, potrivit relatării ofițerului român de jandarmi Darie Costache, care, din ordinul subsecretarului de Stat din Ministerul de Interne Gavrilă Marinescu (*Magazin istoric*, nr. 9/1982), a însoțit convoiul. La 23 septembrie coloana de mașini ajunge în pădurea Băneasa și noaptea, câte o mașină pe rând, ajunge la fostul sediu al Băncii Marmorosch Blank, unde aurul este descărcat.

B.N.R. a precizat de la început că Bank Polski poate dispune de bunurile sale pe teritoriul României, dar scoaterea din țară a aurului depindea de acordul guvernului. Un astfel de acord nu a mai venit, pentru că protestele germane – după ce principala cantitate de aur a Bank Polski părăsise România – fuseseră extrem de dure, iar la 21 septembrie 1939 prim-ministrul României care permisesse evacuarea tezaurului polonez și permise conducerea statului vecin pe teritoriul țării, Ar-

mand Călinescu, fusese asasinat. Drept urmare, polonezii au încercat să scoată aurul depus în subsolul de la Marmorosch Blank pe ascuns. Tentativa a eșuat, ne spune un document polonez, pentru că unul dintre cei care făceau un inventar al bunurilor depuse (se aflau acolo și alte obiecte ale Bank Polski, în afară de aur) a scăpat un lingou pe jos și a fost observat.

Ambasadorul polonez la București, Roger Raczyński, a încercat să negocieze cu ministrul Afacerilor Străine, Grigore Gafencu. Miroslaw

Arciszewski, delegatul guvernului polonez pentru refugiați, a purtat negocieri și cu Mitiță Constantinescu, guvernatorul B.N.R. Acesta a subliniat dorința Băncii de a se scoate cât mai grabnic activele Bank Polski dincolo de granițele țării, dar a arătat că problema era una politică și ultimul cuvânt îl avea guvernul. Sfatul lui era ca ambasadorul să se înțeleagă cu premierul și cu ministrul Afacerilor Străine. Au urmat și alte asemenea discuții în cursul lunii octombrie, dar fără vreun rezultat.

La 10 octombrie 1939, și la cererea părții române, aurul respectiv a căpătat statutul de depozit depus la

Ambasadorul Poloniei, Roger Raczyński, pleacă de la Palatul Regal, după prezentarea scrisorilor de acreditare

CONTENTS (Romanian History) ● O. Goga The farsighted men of 1848
 ● **T. Istrate** We don't have the right to forget the Romanian victims of the 1940-1941 Soviet repression ● **I. Casu** Isidor Sirbu, Voronin's grandfather, persecuted by the NKVD ● **O. Garlea** „Alexandru Donici“ museum house ● **I. Bulei** D.A. Sturdza, controversial politician and a purposeful scientist ● **M. Mosneagu** Mircea Ionescu-Quintus on the Eastern Front ● **G. Filitti** Letters from former days: about marital happiness and unhappiness ● **I. Giurcă** Was Romania prepared, in the summer of 1914, for the war? (II) ● **G. Rosu** Once upon a time: traditional love cures ● **M. Sala** Parisian Eponymous ● In Bucharest, 50 years ago ● **E. Badescu** The short visit of Albert Thomas to the Royal Romanian family ● **F. Copcea** The image of Tudor Vladimirescu in an unknown fresco ● Romanian Documents at Hoover Institution (CLXI) ● The 23rd Symposium of banking history and civilization „Cristian Popisteanu“: „Celebrating 135 years since the establishment of the National Bank of Romania“

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) ● О. Гога Мечтатели 1848 г.
 ● **Т. Истрате** У нас нет права забывать жертф румын, пострадавших от советской репрессии 1940-1941 гг. ● **И. Кашу** Исидор Сырбу, дед Воронина, репрессирован НКВД ● **О. Гырля** Дом музей „Александру Дониц“ ● **И. Булей** Д.А. Стурдза, спорный политик и последовательный учёный ● **М. Мошнягу** Мирча Ионеску-Кинтус на восточном фронте ● **Дж. Филитти** Былые письма: счастливые и несчастливые супружеские пары ● **И. Джуркэ** Лето 1914 г. Была ли Румыния готова к войне? (II) ● **Дж. Рошу** Жили-были: традиционные лекарства любви ● **М. Сала** Эпонимы ... из Парижа ● В Бухаресте, 50 лет тому назад ● **Е. Бэdescу** Короткий визит Алберта Томаса королевской румынской семье ● **Ф. Конча** Образ Тудора Владимиреску – неизвестная фреска ● Румынские документы в Гуверском Институте (CLXI) ● XXIII-ий ежегодный симпозиум по истории банковской цивилизации имени „Кристиана Попиштяну“: „135-ая годовщина Национального Банка Румынии“

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, sector 1, PO Box 15-702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

La 10 iunie, Arciszewski are o întâlnire cu guvernatorul Mitiță Constantinescu, care l-a asigurat că aurul aflat în depozit la Banca Națională a României „constituie proprietatea incontestabilă a lui Bank Polski, că guvernul României nu are nici cea mai mică intenție să considere acest depozit o garanție suplimentară a cheltuielilor suportate de România legate de refugiații polonezi, că el personal este gata să predea imediat depozitul menționat, dar nu știe cum se vor raporta la această problemă ministrul Afacerilor Străine și guvernul României.”

Gavrilă Marinescu, pe când era doar colonel

Premierul Ion Gîruntu îi declara

apoi ambasadorului polonez: l-am blocat ca să nu ajungă la germani. Arciszewski era și el de acord că românii s-ar fi expus unor mari pericole. La 24 iunie, un grup de miniștri români (nota din Arhiva M.A.S. român nu îi nominalizează) sugerează lui Dorsey negocieri directe cu germanii. La sfârșitul lunii iunie, când devenise evident că negocierile cu partea română erau un eșec, Stephens Dorsey părăsește Bucureștiul.

Supuse unor noi presiuni germane, autoritățile române cer un aviz Consiliului juridic M.A.S. Răspunsul este că aurul aflat în depozit la B.N.R. nu poate fi blocat de autoritățile române. Se comunică acest lucru B.N.R., care cere un răspuns scris. Acesta vine și conține în plus, față de avizul Consiliului juridic, precizarea că B.N.R. este singura responsabilă de soarta depozitului polonez, dar nu are voie să îl dea!

La 20 iulie sosește la București John Hartigan, care anunță că ar fi venit, din partea Comisiei Hoover pentru ajutorarea celor înfometaji din Polonia, să negocieze preluarea

aurului, cu acordul Ministerului de Externe german. Îl păcălește pe ambasador și îl convinge să folosească stația de radio-emisie a misiunii de la București pentru a lua legătura cu Londra.

Următoarea vizită a lui Hartigan a fost la ministrul Afacerilor Străine Manoilescu, pe care l-a întrebat dacă România recunoaște guvernul din exil al Republicii Polone, dar nu a adus în discuție problema aurului polonez. Manoilescu a evitat un răspuns clar, subliniind că depozitul de aur nu are nimic în comun cu problema raportului cu guvernul polonez în exil. Hartigan a mers și la ministrul Economiei Naționale Gheorghe Leon, căruia i-a pus

aceeași întrebare. Ministrul i-a răspuns că nu era o problemă de competență sa. În cursul ambelor vizite, Hartigan „și-a exprimat indignarea că Ambasada Poloniei dispunea în România de propria stație de radio”. Până la urmă a devenit evident că el încerca să stabilească statutul depozitului de la B.N.R. și atitudinea reală a guvernului român. Fără a exista dovezi clare, s-a presupus că acționa de fapt în interesul Berlinului.

Cu aceasta, lua sfârșit orice încercare de recuperare în mod amiabil a aurului aflat în depozit la B.N.R. și se trecea la tentativa de recuperare pe cale legală. În decembrie 1940, Banca Națională a României era înștiințată că soldurile sale din S.U.A. fuseseră poprite.

Procesul s-a desfășurat pe toată durata războiului și s-a soluționat prin acordul părților după ce România s-a alăturat Aliaților, la 23 august 1944. Aurul polonez s-a întors intact acasă în septembrie 1947.

Dorin MATEI

magazin istoric

